

AZ IFJUSÁG ÉS A VILÁGHÁBORÚ

314. 684

OSZK

...4:...

JEFUSÁG - ÉS A - VILÁGHÁBORU

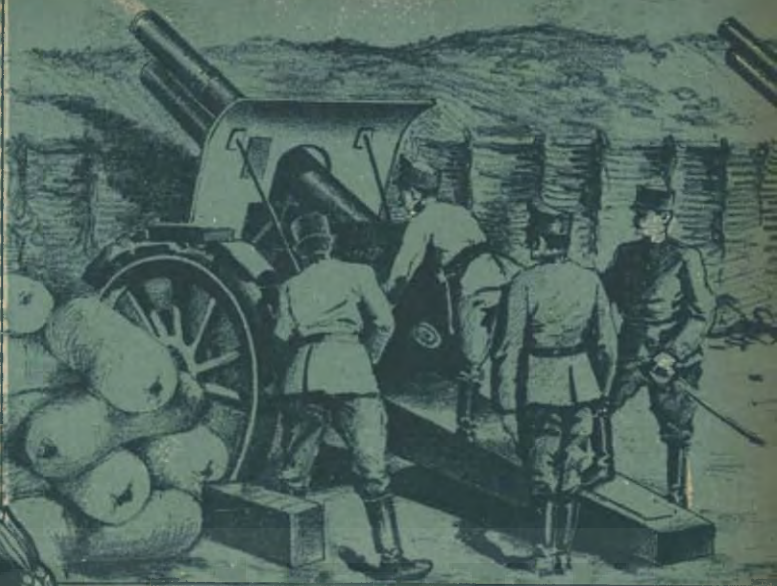

1914

915

AZ IFJUSÁG ÉS A VILÁGHÁBORU

1914—1915

A VILÁGHÁBORU TÖRTÉNETE AZ IFJUSÁG SZÁMÁRA

IRTA

SERESS IMRE

TÖBB SZÁZ ARCKÉPPEL, CSATAKÉPPEL ÉS EREDETI
HARCTÉRI FELVÉTELEL

I. KÖTET

BUDAPEST

A MAGYAR KERESKEDELMI KÖZLÖNY HIRLAP- ÉS KÖNYVKIADÓVÁLI ALAT
KIADÁSA

Hogyan tört ki a világháború?

Már sokáig, sokáig béke volt Európában és mindenki azt hitte, hogy a béke örökké fog tartani! Mert a béke olyan jó, olyan nagyszerű! Ugye ifjak és leánykák, apátoktól és anyátoktól nem igen hallottátok, hogy háborút éltek volna keresztül? Háborúról csak a nagyapók és a nagymamák meséltek nektek, amikor ti még egész kicsinyek voltatok? És ezek a háboruk, amikről nagyapó és nagymama mesélt, nem itt folytak Magyarországon, a mi édes hazánkban, hanem messze idegenben. És többnyire két szomszédos ország veszett össze, úgy, hogy nem lehetett a dolgukat elgázítani másképp, mint fegyverrel. Bizony Magyarországnak nem volt háboruja már hatvanhét esztendő óta és Európában sem volt háboru éppen negyvennégy esztendeje: hát ezért nem mesélhetett nektek a háborúról apátok és anyátok, csupán a nagyapó és nagymama.

A történelem, amit tanultatok, igaz, hogy tele van háborúkkal, de ezek a háboruk a távoli múltban voltak, semmi közötök hozzájuk. Most azonban magatok éltetek keresztül egy háborút, hallottatok, olvastatok róla minden nap, sőt szenvedtetek miatta és talán gyászoltatok is: vagy egy testvért, vagy egy apát, vagy egy kedves rokont, aki elesett a harc mezején dicsőséges halállal Nektek, ifjak és leánykák, elmondom én ennek a háborúnak történetét.

Milyen egy háboru volt ez! A legnagyobb, a legvéresebb minden háboruk közt, amik eddig voltak a világon, a háboruk háboruja és a legdicsőbb háboru a magyar nemzetre nézve. A magyar harci vitézség híres volt eddig is, de már kezdtek róla elfeledkezni, ebben a háboruban aztán újra olyan ragyogó lett a magyar katona neve, hogy bánulattal töltötte be a világot.

De hogyan készült, hogyan lappangott és hogyan tört ki végül ez a rettenetes világháboru?

Hát ugy volt, hogy Oroszország, ez az óriási birodalom már régóta, évszázadok óta éhes Törökországra és kiváltképp ennek gyönyörű fővárosára, Konstantinápolyra, amely a Márvány-tenger partján fekszik A Márvány-

I. Ferenc József királyunk, akit általában úgy emlegetnek az egész világon, mint a béke fejedelmét. Élete alkonyán mégis belesodródott a legnagyobb háborúba amely valaha dult a világon, de mert ügye igazságos volt, ő maradt a győztes.

tengert kelet felé a Fekete-tengerrel, nyugat felé a Földközi-tengerrel egy-egy keskeny tengerszoros köti össze. Az első tengerszoros neve Boszporus, a másiké Dardanellák.

Oroszország ur a Fekete-tengeren, de a Földközi-tengerre hajóival csak úgy juthat ki, ha Törökország megengedi. Béke idején az orosz keres-

kedő hajóknak mindig meg is engedte ezt Törökország, csak a hadihajóknak nem, Oroszország tehát azért határozta el Törökország vesztét, hogy a Márvány-tengert a Boszporussal és a Dardanellákkal együtt hatalmába kerítse.

II. Vilmos német császár, királyunk hű szövetségese. Mikor Szerbia miatt háborúba keveredtünk, ő egész népével együtt azonnal mellénk állt és velünk együtt küzdött mindvégig.

Nagy Péter cár óta minden harminc-egyven évben megpróbálta ezt Oroszország, de mindig rajtavesztett. Egyszer le is győzte a törököt, de Konstantinápolyig mégsem bírt eljutni, mert közbeléptek más országok, amelyek nem engedték, hogy a Boszporus és a Dardanellák orosz kézre jusson. Ezek az országok voltak: Ausztria-Magyarország, Olaszország, Franciaország, Németország és Anglia, vagyis egész Európa

Oroszország tehát, hogy mégis elérje célját, ettől kezdve azon mesterkedett, hogy szövetségeseket szerezzen magának. és ez sikerült is.

Először Franciaországot nyerte meg Franciaország ezelőtt negyvennégy évvel háboruba keveredett Németországgal, de elvesztette a háborút, elvesztette két szép tartományát: Elszászt és Lotharingiát és ezért bosszúra szomjazott. A franciákat annyira vakká tette a bosszuvágy Németország ellen, hogy ezer és ezer milliónyi pénzt adtak Oroszországnak, hogy ezen szervezzen egy akkora hadsereget, aminő a világon még nem volt és ezzel a hadsereggel segítsen nekik Németországot legázolni!

V. György, Anglia királya és India császára. Büszke de gyámoltalan uralkodó. Irigyelte Németország hatalmát és Vilmos császár dicsőségét: ezért rá hagyta magát venni, hogy Németország ellen háborút kezdjen. Biztosra vette, hogy az oroszok és franciák segítségével Anglia lesz dicső dalmas.

II. Miklós orosz cár, akit népe csak így hív: atyuska. Ő maga békeszerető ember, de udvari emberei és különösen nagybátyja, Nikolajevics nagyherceg, erőszakkal belevitték a háboruba, elhitetve vele, hogy Oroszország pár hónap alatt 'egyöz benünké' és Németországot!

Poincaré a francia köztársaság elnöke. Csak két év előtt választották meg és az egész világ azt hitte róla, hogy a béke barátja. Hirdette is a békét, de titokban összebeszélte a cárral és az angol királlyal, hogy Németországot, Ausztriát és Magyarországot le fogják 'örni és megalazni.

Az orosz elfogadta a temérdek pénzt és biztatta szövetségését: Ne félj semmit francia barátom! Ha kitör a háboru, négy hét alatt elfoglalom

neked Németország fővárosát, Berlint. mert tíz millió katonát fogok harcba küldeni !

Németország a francia háború óta gazdag, hatalmas állam lett, amelynek iparcikkait vásárolták a világ minden részében. Igen, de a világot

Viktor Emanuel olasz király, aki a háború elején még szövetségeseünk volt, de nemcsak hogy nem jött segítségünkre, hanem tíz hónap múlva hirtelen ellenünk fordult és hadat üzent. A történelem örökre meg fogja bélyegezni.

eddig Anglia uralta az ő iparcikkeivel ! Ha Franciaország bosszuvágygyal volt eltelve Németország ellen Elzász és Lotharingia elvesztése miatt, Anglia viszont pukkadózott az irigységtől, hogy Németország ipara, kereskedelme és hajóhada folyton nagyobb lesz és máhólnap talán hatalmasabb, mint az övé !

Mi származott ebből az irigységből ? Ugye könnyű kitalálni : Anglia is szövetségese lett Oroszországnak Anglia és Franciaország, a szabadság

két országa szövetségelt Oroszországgal, a zsarnokság hazájával. Németországnak megsemmisítésére. Ennek a három országnak szövetsége az úgynevezett *ántánt*.

De Németország látta a veszedelmet közeledni és nem várta ezt telenül. Ő is talált két szövetségest: az egyik volt Ausztria-Magyarország, a másik Olaszország. Ez a három ország pedig vőtt a *hármasszövetség*.

Évekig folytak a hadi készülétek: az országok ezer és ezer milliókat költöttek hadseregeikre és mindenki bámulva kérdezte, hogy miért, hisz béke van és a királyok, császárok folyton azt hirdették a világnak, hogy ők csak a békét akarják? A hármasszövetség uralkodói igazat is mondtak mindig: ők csakugyan a békét akarták. De az *ántánt* uralkodói félrevezették a világot, mert titokban készültek a háborúra.

Ismeritek a mesét a farkasról és a bárányról? A bárány ivott a patak vizéből és följebb tőle a farkas is ivott. A farkas meg akarta enni a bárányt és okot keresett, hogy belekössön. Ráförmedt:

— Hogy mered zavarossá tenni a vizet, amelyből én iszom?

A bárány szelíden felelt:

— Már hogy tehetném zavarossá neked a vizet, mikor en lejjebb vagyok a patakban, mint te?

— Ugy? Akkor megeszlek, mert meghazudtoltál, kiáltott a farkas és széjjeltépte a bárányt.

Nos, az *ántánt* nem mert így farkas módjára belekötni Németországba: ezen már igazán felháborodott volna az egész világ. A háborúra tehát valami okot kellett keresni.

Egy kicsiny, szegény, nyomorult, de nagyravágyó balkáni ország, Szerbia vállalkozott, hogy a világot tüzlángba fogja borítani, ha ennek fejében valami koncot kap.

— Hogyne kapnál! — felelte Miklós cár Péter szerb királynak. — A tiéd lesz Bosznia, Hercegovina és Magyarországból is egy jó darab.

És Péter szerb király, aki úgy jutott trónra, hogy tizenkét év előtt a fiatal Sándor szerb királyt és ennek feleségét, Draga királynét meggyilkoltatta, azonnal munkához látott. Kiadta a titkos rendeletet, hogy olyan dolgot kell elkövetni Ausztria-Magyarország ellen, amire csak hadüzenettel lehet felelni. Mi lehetett volna ez Szerbia részéről más, mint újabb gyilkosság?

Junius 28-án, 1914-ben történt a gyalázatos bűntett. Ezen a napon Ferenc Ferdinánd főherceget, Ausztria-Magyarország trónörökösét és feleségét, Hohenberg Zsófia hercegnőt Sarajevóban megölték. Egy

Princip nevü tizenkilenc éves szerb diák volt a gyilkos, de az igazi bünös nem ő volt, hanem Szerbia és maga Péter szerb király is tudta, hogy ez a suhanc és néhány társa pénzért elvállalták a trónörökös pár megölését.

Képzelnétek, hogy a rettenetes gyilkosság mennyire megrázta az egész világot! Mert ugye nem csekélység, ha egy országnak trónörökösét egy másik ország megöleti? Aztán olyan derék, délceg, áldott szívü ember volt Ferenc Ferdinánd trónörökös és olyan kedves, szép, jó asszony a felesége, aki nem is származott királyi vérből, csak egyszerű grófnő volt, Chotek

Ferenc Ferdinánd főherceg, Ausztria és Magyarország trónörököse és felesége, Hohenberg Zsófia hercegnő, akiket Szerbia meggyilkoltatott. A trónörököspárt ez a kép a családi körben ábrázolja, három szép gyermekükkel.

Zsófia grófnő; a királyti szerelmes lett bele és legyőzve minden akadályt, feleségül vette őt és gyönyörű boldogságban élt vele már tizenöt év óta. Két fiuk és egy leánykájuk született: Miksa és Ernő hercegek és Zsófia hercegnő. A leányka tizennégyéves, Miksa herceg tizenhárom, Ernő herceg tizenkét éves volt, amikor a szörnyű gyász rajuk szakadt és ők szomorú árvák lettek. Kit ne rendített volna meg szive mélyéig az aljas merénylet szüleik ellen, kit ne fakasztott volna könnyekre a szegény árvák sorsa, akik serdülő korukban apát is anyát is ilyen rettenetes módon vesztek el? Igen, fel volt háborodva, meg volt rendülve az egész világ és még az ántánt, sőt Szerbia is tetette magát, mintha szintén fel volna háborodva és meg volna

rendülve igazában pedig az ántant örült, Szerbia pedig ujjongott: az is, meg emez is tudta előre, hogy Ausztria és Magyarország nem fogja szépen eltűrni trónörökösének megöletését, hanem elégtételeit fog követelni Szerbiától. Előre ki volt csinálva, hogy Szerbia majd megtagadja az elégtételt, hogy Ausztria és Magyarországnak ne maradjon más hátra, mint háborút

Princíp Gavrilo szerb diák, aki több társával együtt Sarajevóban 1914 június 28-án Ferenc Ferdinánd trónörökösünk és felesége ellen az orgyilkos merényletet elkövette. Szerbiában bérelték fel a gáztetre, amelyről még Petár király is tudott, kormányával együtt. Minthogy még nem volt 20 éves, gyalázatos bűnéért nem lakolt halállal, hanem husz évi fegyházat kapott, míg idősebb cinkostársát kivégezték.

üzenni a gyilkos Szerbiának. Erre aztán majd Oroszország közbelép, hogy ő nem engedi Szerbiát bántani, nem engedi, hogy olyan nagy ország, mint Ausztria és Magyarország egy sokszorta kisebb, gyengébb országot megtámadjon. Persze bizonyos volt, hogy Ausztria és Magyarország semmi szín alatt nem fog elállni attól a szándéktól, hogy a bűnös Szerbiát megfenyítse, így aztán meglesz az ok, hogy Oroszország bennünket megtámadjon, szövetségeseinkkel, Németországgal együtt.

Igy is történt minden. Ferenc Ferdinánd trónörökösnek és feleségének megöletése után egy egész hónapig csend volt ugyan, de mindenki sejtette, hogy olyan csend ez, amilyen a nyári égháboru előtt szokott lenni. Ezalatt az egy hónap alatt, 1914 július havában a gyilkos diáknak, Princípnak és büntársainak vallomásából kiderült, hogy gáztettükre csakugyan Szerbiában bujtották fel őket, még pedig egy ottani egyesületnek, a Narodna Odbranának főemberei, ezek közt Tankosics őrnagy, egyike a szegény Sándor szerb király és felesége gyilkosainak, tehát Péter király meghitt embere.

Érdeemes erről a Péter királyról többet is tudni. Hát ez a Péter szerb király, családi nevén Karagyorgyevics Péter olyan családból származik, amelynek dédapja még disznópásztor volt. Abban ugyan még nincsen semmi szegény, ha egy királynak valamelyik őse disznókat őrzött a mezőn, sőt még dicsőség is, ha az egyszerű népből való fiu egészen a trónig emelkedik. De a Karagyorgyevics család nem volt

hős család : a disznópásztor beállt katonának a törökök elleni harcban és igaz. fölvitte a fővezérségig, végre megválasztották szerb fejedelemnek. Mint fejedelem azonban zsarnok volt és egész életében paraszt maradt, a fia szintén, aki követte őt a fejedelemségben. A zsarnokságot végre nem bírták tovább tűrni a szerbek és a zsarnokot, Karagyorgyevic Mihályt meg-

Péter szerb király, az orosz cár engedelmes, vak eszköze. Ő vállalta magára, hogy Ausztriát és Magyarországot háborúra fogja kényszeríteni. Ezért történt Ferenc Ferdinánd trónörökös és felesége meggyilkolása és mi ezt csakugyan nem hagyhattuk hadüzenet nélkül.

ölték, gyermekeit pedig kiűzték az országból. A Karagyorgyevic család helyébe az Obrenovics család került a fejedelmi trónra és ebből a családból Milán fejedelem 1879-ben királyi címet vett fel.

Ezalatt Karagyorgyevic utódai külföldön a száműzetés keserű kenyerét ették és a legnagyobb szegénységben éltek. Dolgozni nem akartak és nem nyugodtak meg sorsukban sem. A fiatalabbik fiu, Karagyorgyevic Arzén herceg beállt az orosz hadseregbe, míg az öregebbik, Péter herceg, a francia hadseregbe vétette fel magát, de nem sokáig maradt ott, hanem letelepedett Svájcban. Öccse Arzén herceg vetett neki időnkint egy kis pénzt, hogy koplalnia ne kelljen. Már nem is álmódott többé arról, hogy valaha Szerbia trónjára kerüljön, mikor egyszerre váratlanul szerencse érte.

Szerbia királya, Obrenovics Milán nem tetszett Oroszországnak, mert Magyarországhoz és Ausztriához huzott, sokat járt Bécsbe és a magyar urakkal kedves barátságban élt. Ugyanilyen érzésben nevelte fel egyetlen fiát is, Sándort.

Oroszország többször megpróbálta, hogy Milán királyt a maga engedelmes szolgájává tegye és mikor látta, hogy ez sohase fog sikerülni, elhatározta az Obrenovics uralkodóház vesztét. Ettől kezdve volt pénze bőven Karagyorgyevics Péternek. Ezzel a pénzzel orosz utasítás szerint titokban pártot szervezett magának Szerbiában a hadsereg tisztjei között. Ezek viszont elhitették a katonasággal és a néppel, hogy Milán király hazaáruló, mert nem az oroszoknak, az ő „testvéreiknek“ barátja, hanem az osztrákoknak: a „svábáknak“. Milán király, látva, hogy trónja veszedelemben forog, egy szép napon azzal lepte meg a világot, hogy lemondott trónjáról, fia Sándor javára.

De ez nem volt elég Oroszországnak, sem Karagyorgyevics Péternek, mert hisz a fiatal, alig husz éves Sándor király is olyan érzésű volt, mint az apja. Tovább folyt tehát az aknamunka, aminek az lett a vége, hogy Sándor királyt és feleségét a Karagyorgyevics Péter által orosz pénzen megvásárolt szerb tisztek egy éjjel saját palotájában megtámadták és a legvadabb kegyetlenséggel lemészárolták.

A vérrel beemcskolt trónba aztán Karagyorgyevics Péter ült bele. Ő már engedelmes szolgálja volt Oroszországnak, teljesítette ennek minden parancsát. Hosszu éveken keresztül aztán Szerbia úgy viselkedett Magyarországgal és Ausztriával szemben, hogy szemtelensége sokszor a vért kergette arcunkba. Ha bölcs királyunk, Ferenc József nem volna olyan békeszerető uralkodó, amilyen, már évek előtt ráncba szedtük volna a hitvány Szerbiát, hozzája méltó királyával együtt.

De trónörökösünk meggyilkolásával csordullig megtelt türelmünk pohara: egész Magyarország és Ausztria megtorlást követelt, még háboru árán is. És a megtorlás nem is maradt el.

Miután napnál világosabb volt Szerbia bűnössége, július 23-án üzenet ment a mi kormányunktól a szerb kormányhoz, hogy szolgáltatssa ki nekünk mindazokat a szerb alattvalókat, akik a gyilkos Principet és társait a gyalázatos tette felbujtották és kitanították, továbbá tegyen a világ színe előtt ünnepélyes ígéretet, hogy megszünteti ellenünk az aknamunkát.

Szerbia, az orosz parancshoz hiven tagadta bűnrészességet és azt felelte, hogy követeléseink ügyében döntsön a hágai békebiróság. Annyi volt ez, mintha azt felelte volna, hogy menjünk panaszsra a sóhivatalhoz.

Erre az arcátlanságra július 25-én Szerbia megkapta tőlünk a hadüzenetet és másnap csapataink már bombázták is Belgrádot, ahonnan Péter király sietett országa belsejébe, Nisbe, menekülni.

A mi háborunknak Szerbia ellen tehát megvolt az oka. De miért tört ki a háboru köztünk és Oroszország, továbbá Oroszország és Németország, Németország és Franciaország, Anglia, Belgium és Japán, végül köztünk és a kecskék országa, az öklömnyi Montenegró közt? Ezt is meg kell magyarázni világosan, különben senkise fogja az egész világháborut megérteni.

Az orosz politika gonosz, az angol politika lelketlen, a francia politika könnyelmű, de sem Anglia, sem Franciaország nem mert háborut kezdeni ellenünk és Németország ellen — Szerbia miatt. Hogy két hatalmas, nagy, művelt ország: Franciaország és Anglia a gyilkosok nemzetével, Szerbiával egy gyékényen áruljon, ezt már mégis szégyelték egy kicsit. Fel akartak falni bennünket és Németországot, mint a farkas a bárányt, de a világ előtt ezt mégis úgy szerették volna feltüntetni, hogy a bárány támadta meg a farkast, tehát védelmezniök kellett magukat.

Anglia külügyminisztere, Edward Grey vállalta magára, hogy megoldja a nehéz feladatot. Ez a lelkiismeretlen államférfi már évekkkel előbb litkon meg egyezett Oroszországgal, Franciaországgal, Belgiummal és Japánnal, hogy Németországot és bennünket alkalmas időben együtt fognak megtámadni. Most érkezett az alkalmas idő, mert Oroszország már hónapok előtt hadilábra állította óriási hadseregét és nem törődött azzal sem, hogy mit fog szólni a világ, ha egy hitvány gyilkos nép miatt ilyen rettentő háborut zudit az emberiségre.

De Anglia és Franciaország minden áron más okot akart: akármit, csak Szerbiát nem, amely Ferenc Ferdinánd trónörökösünket megölette és ezzel rászolgált minden becsületes ember előtt arra, hogy olyan büntetést kapjon tőlünk, amelyet a világ végéig nem fog elfelejteni. Anglia és Francia-

Szasonov orosz külügyminiszter. Egyike azoknak, akik a világháborút lelkiismeretlenül fölidézték, mert azt hitte, hogy Oroszország az ő óriási hadseregével egymaga le fogja gázolni Németországot, Ausztriát és Magyarországot. Mikor aztán kiderült, hogy elszámította magát, le kellett mondania.

ország már csak ezért sem kezdhetett háborút a szerbek miatt, mert Ausztria és Magyarország ünnepélyesen kijelentette, hogy nem akarja meghódítani, csak megfenyíteni. Ám gyilkolja Szerbia a saját királyait, ha a gyilkolás már a vérében van, de ha más nemzetek koronás fői ellen vetemedik, akkor ezt emlegesse is meg, amíg egy szerb van a világon.

Mit csinált tehát Edward Grey? Nos, Angliának ez a jeles minisztere, mihelyt mi megüzentük a háborút Szerbiának, azonnal indítványt tett az összes európai nagyhatalmaknak (Anglia, Franciaország, Olaszország, Németország, Ausztria-Magyarország, Oroszország), hogy ezek tartsanak Londonban egy közös értekezletet és beszéljék meg Ferenc Ferdinánd trónörökös megöletésének dolgát, talán sikerül rávenni Szerbiát, hogy többé ne gyilkoljon másutt, csak otthon, ahogy eddig szokta? Így aztán elmaradna a szörnyű háború, tovább is élvezni lehetne a béke áldásait.

Az egész művelt világ föllélegzett és áldotta Edward Greyt, hogy ime ez a derék miniszter minden áron a békét akarja!

Németország és Ausztria-Magyarország, nehogy bárki is azt mondhassa róluk, hogy a béke nem kell nekik, azt felelték, hogy jól van, üljenek össze a nagyhatalmak Londonban, hátha találnak valami módot, hogy Szerbia mégis elégtételt adjon nekünk szörnyű vétkeért?

A londoni értekezlet azonban nem ült össze soha, sőt egy hét múlva kiderült, hogy Edward Grey nem is akarta ezt az értekezletet komolyan. A ravasz angol miniszter elámította az egész világot. Tudta, hogy az értekezlet nem lehet meg egy-két nap alatt, ehhez hetek kellenek, ezalatt pedig az orosz hadsereg, amely már régen fegyverben állt, be fog törni Németországba és talán meg sem áll ennek fővárosáig Berlinig. De azt is tudta Edward Grey, hogy a francia hadsereg még nincsen teljesen fölkészülve a háborúra, hanem még néhány hétre van szüksége. Az angol külügyminiszter tehát csupán azért ajánlotta a londoni értekezletet, hogy amíg a nagyhatalmak erre készülődnek, ezalatt az orosz hadsereg jó mélyen benyomuljon Németországba és a francia hadsereg is fegyverbe állhasson, így aztán Angliának magának csupán annyi dolga lesz, hogy a legyőzött Németországnak a békefeltételeket diktálhassa, tőle hadihajóit elvehesse és örökre megnyomorítsa. Németország legyőzése után, úgy gondolta Edward Grey, már gyermekjáték lett volna Ausztria-Magyarországgal elbánni.

Csakhogy Németország résen állt és résen álltunk mi is! Az orosz hadsereg csakugyan megindult Németország ellen, még pedig hadüzenet nélkül, alattomos módon, több mint ötmillió katonával! Németország azonban becsületes maradt az alattomosággal szemben is: augusztus 1-én meg-

üzente a háborút Oroszországnak felvonult ellene hadseregének egy részével és ő tört be orosz földre.

Ugyanekkor Németország kérdést intézett Franciaországhoz, hogy fog-e segíteni az oroszoknak, vagy semleges marad? Miután nem kapott választ, Németország hadat üzent Franciaországnak is, augusztus 3-án, és hadserege másik részével azonnal meg is indult ellene, még pedig a leg-rövidebb úton, Belgiumon keresztül, nem törődve azzal, hogy ez semleges ország. Aki védelmezi életét, vagyonát, családját egy rablótámadás ellen és a rablókat ártalmatlanná akarja tenni, talán vigyázzon arra, hogy közben rá ne gázoljon a szomszédja földjére?

De Edward Grey, az angol külügy-miniszter meglegedetten dörzsölte a kezét, mert így elérte célját. A világon senkisé is beszélt többé Ferenc Ferdinánd trónörökösünk meggyilkolásáról, hanem csupán arról, hogy Németország háborút üzent Oroszországnak is, Franciaországnak is, tehát Németország kezdte a világháborút, Németország a béke ellensége! Most már Anglia is beleavatkozhatott a háborúba: volt egy nagyszerű ürügye, amelyről Grey nem is álmódott. Ezt az ürügyet maga Németország szolgáltatta neki azzal, hogy Belgiumon keresztül támadta meg Franciaországot és ezzel megsértette Belgium semlegességét. Anglia meg is üzent a háborút Németországnak augusztus 5-én. Ezt követte a többi hadüzenet:

Ausztria - Magyarország háborút üzent Oroszországnak,

Belgium, Szerbia és Japán háborút üzentek Németországnak,

Ausztria-Magyarország háborút üzent Angliának, Franciaországnak és Belgiumnak, végül pedig, hogy a világot megdöbbenítő összetűzésből a humor se hiányozzék,

Montenegró háborút üzent Németországnak és nekünk. Régen nem

Szuchomlinov tábornok, az orosz hadügyminiszter. Éveken keresztül fáradhatatlanul dolgozott, hogy olyan hadsereget szervezzon, aminő nem volt még a világon és amellyel két hónap alatt Berlinig, Bécsig és Budapestig akart eljutni. De éppen ebben számította el magát: katonája, ágyuja volt is Oroszországnak elég, hanem a muníció már a hetedik hónapban elfogyott. Ettől kezdve az óriás orosz hadsereg tehetetlen tömeggé vált és elvesztett minden ütközetet.

nevettek az emberek annyit, mint mikor ezt a hírt olvasták az ujságokban. Mintha a kis pincsi kutya azt üzenté volna két óriás medvének, hogy mostantól kezdve ellenségek vagyok, vigyázatok magatokra!

Tehát lángtenger borult Európára és vérfolyam zudult reá. Sőt nemcsak Európában kezdődött meg a háboru, hanem Ázsiában és Afrikában is. Ázsiában egy kicsiny birtoka van Németországnak: Csingtau, a kínai birodalom délkeleti tengerpartján. Ezt Japán, mint Anglia szövetségese, azonnal ostrom alá fogta. A maroknyi, alig pár ezer emberből álló német őrség három hónapig vitézül védelmezte Csingtau várát, de végre kénytelen volt megadni magát a huszszoros túlerőnek. Afrikában már szép nagy német gyarmat van: Kamerun, erre az angolok azonnal rá akarták tenni a kezüket, de meg is égették azt. A kameruni németek nemcsak hogy hősiezen ellentálltak, hanem több ízben meg is verték az angol csapatokat, amelyek végre fel is hagytak Kamerun háborgatásával.

Ezek után ugye tisztán fogja látni még az elemi iskolás gyermek is, hogy a világháborut, minden háboruk közt a legnagyobbat és legvéresebbet Oroszország idézte fel? És tisztán láthatja mindenki azt is, hogy Franciaország és Anglia Oroszországnak épp úgy cinkostársai voltak, mint Szerbia, a bérenc balkáni ország a mi szomszédunkban. Sem Németország nem akarta a háborut, sem mi nem akartuk, sőt sokat túrtünk és szenvedtünk el a nyomorult kis Szerbiától, csakhogy a béke fennmaradjon. Hiába volt minden béketűrés, minden szenvedés: Oroszország és cinkostársai belekényszerítettek bennünket a háboruba, mert azt hitték, hogy egy-kettőre végezni fognak velünk.

Azonban megjárták. Valamit kifelejtettek a számitásból: a félelmete német erőt és a félelmes magyar vitézséget. Abban a percben, amikor láttuk, hogy a háborut tovább nem lehet elkerülni, a német erő és a magyar vitézség olyan óriás lánggal csapott fel, aminőt a világ még nem látott. Az erő és vitézség csodálatos kitartással párosult, ügyünk igazságos is volt Isten és emberek előtt és így nekünk csak dicsőséges diadal, ellenségeinknek pedig csak szégyenteljes kudarc juthatott osztályrészül.

A mi háborunk.

A háborut sem mi nem kívántuk, sem Németország, amellyel már több mint harminc éve szövetségben vagyunk, nem kívánta. Hanem Oroszország, Franciaország és Anglia akarták minden áron. Mégis mikor csak-

ugyan kitört a háboru, a mi népünk és Németország népe örült, az orosz, francia és angol népnek azonban sehogyse tetszett a dolog. Nem csudálatos ez? Ők voltak a támadók, ők akartak bennünket megrabolni, letiporni, elpusztítani és ehhez csak az alkalmat lesték. Most itt volt az alkalom és mégis önekik esett le az álluk. Ugyan miért?

Nos ennek az oka egyszerű: az orosz cár, II. Miklós, az angol király, V. György és a francia köztársaság elnöke, Poincaré népeiknek háta mögött, titokban beszéltek össze, hogy bennünket és Németországot legázoljanak. Mi és Németország nem bántottuk sem az orosz, sem az angolt, sem a franciát, ezek se bántottak minket soha, egymás miatt mi ellehettünk volna békében akármeddig. Így aztán, mikor a hadüzenetek megtörténtek, az oroszok, a franciák és az angolok egyformán ezt kérdezték maguk közt:

— Miért menjünk mi háboruba, a németek, magyarok, osztrákok ellen, akik már olyan régóta jó barátaink?

Bizony, Európára úgy jött ez a háboru, mint derült égből a villámcsapás. Senkise hitte volna, hogy népek, amelyek nem gyűlöltek egymást, sem egymástól semmit rabolni nem akartak, egyszerre csak ádáz ellenségek gyanánt fognak szemközt állani, kezükben fegyverrel. A királyok és császárok sem gyűlölködték, de hogyan is gyűlölködték volna, mikor legnagyobb részük rokonságban áll egymással? Aztán, akik nem rokonok is, minden két-három évben találkoztak, baráti kézszorítást váltottak, megcsókolták egymást, mint testvérek és folyton azt hirdették, hogy egyetlen vágyuk a békét fentartani. Még julius vége felé is Vilmos német császár nem akart hinni annak, hogy Miklós cár képes lesz az ő országát megtámadni és több levelet írt neki, ezzel a megszólítással: Kedves Miklós! A cár pedig így felelt: Kedves Vilmos! Hasonlóképpen György angol király és Vilmos császár, akik unokatestvérek, juliusban még szintén leveleztek és Kedves Rokonnak szólították egymást! Tehát tegnap még testvéri, baráti módon ölelkeztek a fejedelmek, ma pedig ellenségek gyanánt rontottak egymásra! Hogyan lehetséges ez? A felnőtt emberek, ha ezt kérdezik egymástól, vállat szoktak vonni és többnyire azt mondogatják: hja, ez a politika! Hát igaz, hogy

Izvolzky, Oroszország párisi nagykövete, aki már orosz külügyminiszter is volt. Évek óta mesterkedett abban, hogy az ántánt megkezdje a háborút Németország ellen és mi ellenünk. Büszkén hirdette, hogy a világháboru „az ő háboruja”, de mikor az ántánt kezdett „szorulni”, nagyon csendes ember lett és senki se beszélt többé róla.

ez a politika, de azzal nem lesz okosabb senki, ha csak annyit tud, hogy a háborut a politikának köszönhetjük. A fiatalságot, a gyermek elméjét nem lehet ezzel kielégíteni, én tehát megmondom röviden, hogy mi volt az a politika, amely reánk zudította a háborut.

Ugy történt, hogy Oroszországban a nép sorsa olyan, mint régen a rabszolgáké volt és emiatt ott örökös az elégedetlenség, forrongás. Titkos orosz társaságok alakultak, többnyire az egyetemi ifjúságból, továbbá a szocialistákból és ezek a társaságok majdnem minden évben megöltek valakit a cár környezetéből, hogy ezzel kényszerítsék a cárt: enyhítsen az elnyomott nép sorsán. De a cárhoz sohasem jutott el a népnek semmi kívánsága. Miklós cár környezetében is van egy társaság, de ennek tagjai a nagyhercegek, a főurak, a miniszterek, a tábornokok. Ennek a társaságnak a feje Nikolajevics nagyherceg, Miklós cár nagybátyja, aki gögös, szivtelen ur, ezenkívül éhes a dicsőségre. Nos, Nikolajevics nagyherceg volt az, aki folyton arra beszélt rá a cárt, hogy kezdjen minél hamarább háborut és vegye el Törökországtól a Dardanellákat. Miklós cár így felelt:

— De Németország és Ausztria-Magyarország nem fogják ezt engedni.

— Ez igaz, — folytatta a nagyherceg, — azért tehát előbb le kell győznünk Németországot, Magyarországot és Ausztriát. Ha ezeket legyőztük, akkor a miénk Konstantinápoly is a Dardanellákkal együtt.

Mínt hogy Miklós cár nem tudta magát elhatározni, hogy Vilmos császárt és Ferenc József királyt megtámadja, Nikolajevics nagyherceg ettől kezdve azzal rémitgette őt, hogy ha nem lesz háboru, akkor Oroszországban ki fog törni a forradalom és ez a forradalom könnyen meg fogja dönteni a trónt.

Miklós cár nagyon gyenge akaratú ember és mikor sokáig rémitgették azzal, hogy elveszti trónját, végre beleegyezett.

— Hát legyen háboru, nem bánom, ha másképp nem ülhetnek a trónon békességben

Krivoscsin orosz földművelésügyi miniszter, aki kezdettől fogva ellene volt annak, hogy Oroszország megtámadja Németországot, mert előre látta, hogy ennek rossz vége lesz. Mikor az események neki adtak igazat, a cár őt nevezte ki miniszterelnökké, hogy próbálja meg jóra fordítani a dolgokat.

Sajnos, örökké igaz marad a római költőnek, Vergiliusnak mondása, hogy „amit a királyok vétkeznek, azért a népnek kell megbünhödni”. Miklós cár, György angol király és Poincaré, a francia köztársasági elnök harci dicsőségre vágytak és úgy gondolták, hogy ezt könnyű lesz megszerezni, akkor aztán majd a diadal mámorában népük elfelejti az ő bűnüket, sőt dicsőíteni fogja őket.

Minálunk és Németországban másképp volt: mi is tudtuk, a német nép is tudta, hogy Ferenc József királyunk és Vilmos császár mennyit küzdöttek, mennyit eltűrtek, csakhogy a béke megmaradjon. Ha tehát hiába volt minden, minden küzdésük és türelmük fonala elszakadt, akkor ezzel egyszerre szakadt el népeik türelmének fonala is.

Mikor híre ment Magyarországon, hogy üzenetet küldtünk Szerbiába és hogy mit követelünk Ferenc Ferdinánd trónörökös megöletéseért, minden ember lázas izgatottsággal kezdte találgatni:

— Fog-e engedni Szerbia, vagy nem fog?

És nem volt ember, aki ne ezt mondta volna:

— Csak ne engedne, hogy egyszer már letörjünk a szarvait ennek a nyomorult nemzetnek!

Negyvennyolc órai határidőt tűztünk ki Szerbiának, hogy jól gondolja meg a dolgot, mielőtt feleletet ad! Persze a felelet már készen volt, mert Oroszország diktálta azt. Mikor aztán végre megjött a hír, hogy Szerbia megtagadja a kívánt elégtételt, egész Magyarországon mindenkinek megkönnyebbült a lelke. Budapest utcáin a lelkesedéstől mámoros tömegek vonultak végig, a Kossuth-nóta és a Himnusz hangjai mellett éltetve a királyt. Aki egy hangot mert volna szólni a háború ellen, azt bizonyosan megverték volna, de ilyen ember egyetlen egy sem akadt. Előkelő urak és egyszerű munkások karanfogva jártak az utcán, mintha régi jó barátok lettek volna és együtt énekelték: „Ferenc József azt üzente...”

A katonaság is előzönlötte az utcákat és boldog volt az a polgár, aki

Gróf Tisza István, Magyarország miniszterelnöke a háború alatt. Nehéz és felelősségteljes állásában rendkívüli éleslátással intézte a bonyolult ügyeket és olyan tekintélyt vívott ki, hogy sok alkalommal az egész világ az ő beszédeivel és kijelentéseivel foglalkozott.

egy katonát foghatott és elvihette magával vendéglőbe, vagy kávéházba, hogy megraktálja. A cigány nem is húzta másnak, mint katonának. Nem volt olyan baka, akinek a zsebei tele ne lettek volna szivarral, cigarettával. Még az ifjuságra is ráragadt a lelkesedés : az iskolás fiúk ettől kezdve nem játszottak mást, csak háborusdit, pedig ez nehéz játék volt, mert senkise akart szerb, vagy muszka lenni, és ellenség nélkül hogy legyen háboru ? Végre is úgy segítettek magukon a háborúra éhes fiúk, hogy vagy sorsot

Berchtold Lipót gróf, Ausztria és Magyarország külügyminisztere. Az olaszokkal nem jól csinálta a politikát és emiatt 1915 januárban le kellett mondania. Azt a hibát követte el, hogy — hitt az olaszoknak, akik csak ámitották őt.

Burián István báró, a király személye körüli magyar miniszter, aki Berchtold gróf lemondása után Ausztria és Magyarország külügyminisztere lett. Reá várt a nagy feladat, hogy a békekötésnél bennünket méltóan képviseljen.

huztak, vagy pedig, ahol a sorshuzásba senkise akart belenyugodni, közfelkiáltással kiválasztottak maguk közül egynehányat. Ekkor ilyeneket lehetett hallani:

— Gyuri, te szerb leszel. Igen, téged egyszer hazaküldtek az iskolából mert nem mosakodtál, és a szerb se mosakodik, csak kétszer egy esztendőben.

— Guszti, te meg muszka leszel, mert a neved : Orosz Guszti.

Mintfogya a fiatalság bámulatosan találékony és akaratos, hát végre mégis megalakult az el-lenséges csapat, amelyet persze mindig alaposan elvernek. Ha aztán felesé-
rélük a szerepeket és azok lesznek az oroszok, vagy szerbek, akik azelőtt magyarak voltak, akkor is csak a magyar győz ; az ellenséget pedig megrak-ják. Hej, ha a magyar fiukra lehetett volna bizi-ni a mi háborunkat, azok bizony egy-kettőre eldön-tötték volna !

Augusztus elejé volt ekkor és az iskolák még szüneteltek. A legtöbb iskolából kaszárnya lett : ott tanyáztak a fegy-
verbe szólitott tartalékosok egy-két hétig, amíg megkapták a ha-di felszerelést. Sok apró iskolásfiu csudálkoz-
va látta, mikor az iskolája mellett ment, hogy az ablakokból csu-pa katona nézeget le az utcára.

Krobatin tábornok (X), Ausztria és Magyarország közös hadügyminisztere hadseregével. Az ő feladata volt az osztrák és magyar közös hadsereget fölszerelni, minden szükségessel ellátni. Ezt a feladatát a háboru alatt fényesen teljesítette : hadseregünk nemcsak hogy nem szenvedett hiányt semmiben, de olyan készült-séggel harcolta végig a háborut, hogy bámult az egész világ.

— Pista, — kérdezi az egyik fiu, Laci a pajtását, — mit csinálnak a katonák az iskolában ?

A Pista huncut gyerek és így felel nagy komolyan :

— Hát háborut tanulnak ! Hisz tudod, hogy most háboru van !

— Háborut tanulnak ? — álmélkodik Laci. — Hogyan ?

— Hát egy tiszt tanítja őket, mint minket a tanító. Aki aztán leteszi a vizsgát, az mehet a háboruba ; aki megbukik, az meg itt marad és ismétli az osztályt.

Ilyen kedves jeleneteket is hozott a háboru.

Az utcákon késő éjjelig nem szüntek meg a lelkes tüntetések. Majd minden sarkon egész tömegek verődtek össze, csak azért, hogy hazafias dalokat énekeljenek. Folyton és mindenfelé hallatszott a kiáltás :

— Éljen a háboru !

Budapest elvesztette szürke, hétköznapi képét ; alig lehetett ráismerni Magyarország fővárosára, ahol a rendes utcai zajon kívül mást nem igen lehet hallani. Ha azelőtt valaki elkurjantotta magát, már mellette termelt egy rendőr, hogy legyen csendesen, mert bekiséri : most minden utcában százával mentek az emberek, nótázva, dalolva, éljenezve. Ahány katonabanda és cigánybanda volt, az mind muzsikált az utcán és csak úgy harsogott a Rákóczi, Radetzky, Prinz Eugen induló, a Himnusz, a Szózat és a németek nemzeti dala, a Wacht am Rhein.

A háboru egyszerre megváltoztatott Budapesten mindent, de egészen másképp mint Párisban, Londonban, Péterváron és Belgrádban, mert bizony a francia, angol és orosz fővárosokban szó se volt hasonló lelkesedésről, szó se volt arról, hogy kivétel nélkül mindenki, örege és ifja egyformán örüljön a háborunak. Párisban, Londonban és Péterváron a rendőrség pénzért fogadott fel mindenféle esőcselék és naplopó népet, hogy járják be a fő utcákat és kiabálják, hogy éljen a háboru, de az igazi nép kinevette, vagy kigunyolta ezeket a napszámért lelkesedőket. Belgrádban, a szerbek fővárosában még ilyen lelkesedők sem akadtak. Szerbia, amikor megüzentük neki a háborut, halálos csendességbe borult, mintha mindenki megérezte volna, hogy ez a háboru szörnyű bűnhődést fog hozni Szerbiának.

Oh Budapesten már látni lehetett a háboru végét is : a magyar nemzetnek, amely ilyen gyönyörű lelkesedéssel indul a harcba, csak győzni lehet. Az orosz cárnak, az angol királynak és a francia köztársaság elnökének látniok kellett volna Budapestet ebben a háborus lázban és biztonnyal megdöbbsentek volna, ha összehasonlítják saját népeiket a magyarral.

És a magyar lelkesedés nem csappant meg napok mulva sem, sőt egyre

Bájos jelenet: iskolás gyerekek kiterítik a szoba padlójára Európa nagy térképét és magyarázzák egymásnak, hogy merre járnak a magyar, osztrák, német hadseregek és hol voltak az utolsó ütközetek. Persze minden gyerek egyuttal egy kis hadvezér és előre megmondja azt is, hogy hogyan és mint lesz nemsokára.

hatalmasabb lett. A falragaszokat, amelyeken öleisege tegyverbe szólítja a tartalékosokat, mindenki sugárzó szemmel olvassa, valamint a hadüzene-
teket is. Ezeken kívül öfelsége kiáltványt intézett népeihez, elmondva,
hog्य akarata el'énére volt kénytelen élete alkonyán kihuzni kardját hüve-
lyéből és számít rá, hogy

mindenki hűségesen ki fog tartani mellette.

— Utolsó csöpp vé-
rünkig !

Ezt mondta, vagy gon-
dolta mindenki, aki olvas-
ta a király kiáltványát.

Németországról ekkor
már tudtuk, hogy mint hű
szövetséges mellettünk fog
állani, bármi történjék is.
És hálás szeretettel fogad-
tunk minden hirt, amely
azt ujságolta, hogy igen,
Németország velünk
együtt fogja a nagy har-
cot megvívni.

— Éljen a német
szövetség ! Éljen Vilmos
császár ! Éljen a fegyver-
barátság !

Ezek a kiáltások hal-
latszottak Magyarországon
mindenfelé, még hónapok
mulva is. Most pedig, a
háboru első napjaiban va-
lósággal ünnepeltük azo-
kat a németeket, akik véletlenül köztünk voltak. A németek meg voltak
hatva és el voltak ragadtatva. Nem szüntek meg köszönteni bennünket :

— Hoch Ungarn ! Hoch die Ungarische Nation ! (Éljen Magyarország !
Éljen a magyar nemzet !)

Persze kijutott a tüntetésből Szerbiának is :

— Le a királygyilkos bandával !

Károly Ferenc József főherceg, Ausztria és Magyar-
ország trónörököse, őrnagyi egyenruhában. A háboru
alatt a fiatal trónörökös ő felségét képviselte és mikor
Budapesten járt, a magyar nép páratlan lelkesedéssel
ünnepelte feleségével, a szépséges Zita főherceg-
asszonnyal együtt.

— Le az orgyilkosokkal ! Vesszen Szerbia !

Hamarjában még nóta is támadt, amelyet különösen az ifjuság énekelt mindenfelé, s amelynek egyik sora ez : Megállj, megállj kutya Szerbia !

Pedig Szerbiával ezután nem sokat foglalkoztunk : egy vérszomjas tigris, Oroszország támadott meg bennünket, ez ellen kellett felvonulni erőink túlnyomó részével, nem pedig a veszett macska, Szerbia ellen.

Amilyen lelkes, mondhatni fenséges volt a lelkesedés Budapesten és egész Magyarországon, olyan volt Bécsben és egész Ausztriában is. Az osztrák-magyar kettős birodalom népei úgy tekintették a háborút, mint megváltást a sok-sok szenvedéstől, a mit az utolsó években mindnyájunknak el kellett tűrni. De azért mégis Magyarország és Budapest lelkesedése volt a legnagyobb. Szeretett öreg királyunk, mikor meghallotta, hogy mi történt nálunk a háboru hírére, szemeiben a meghatottság ragyogó köny nyeivel így szólt :

— Oh ezek az én derék, hű magyarjaim !

És azonnal hívatta Bolfras gróf főhadsegédet, akinek azt az óhaját nyilvánította, hogy Ischlből, ahol nyaralni szokott, Budapestre akar menni, személyesen fejezni ki köszönetét a magyaroknak. Az udvari orvos azonban, dr. Kerzl, aki egyetlen ur az immár nyolcvanöt éves uralkodó fölött, ezt nem engedte. Őfelsége erre úgy határozott, hogy helyette Károly Ferenc az új

Zita főhercegnő, Károly Ferenc József trónörökös ifju felesége, Magyarország jövődöbeli királynéja és Ausztria császárnéja. A háboru alatt minden tevékenységét a sebesülteknek szentelte és kórházról kórházra járt vigasztalni a háboru áldozatait.

trónörökös es felesége Zita főhercegnő menjenek a magyar fővárosba. Ez augusztus harmadikán meg is történt és Budapest olyan szeretettel, olyan rajongással fogadta jövődöbéli királyát, amely szinte páratlan.

— Ilyen fogadtatást nem láttam még, mondotta a trónörökös Beöthy Pálnak, a magyar képviselőház elnökének. Sőt nem csak hogy nem láttam, de el sem tudtam soha képzelni. Nem találok szavakat! Csak kifejezem öfelsége háláját a magyar nép iránt.

Maga öfelsége Ischlből Becsbe ment, ahol úgy fogadták, mint Károly Ferenc trónörököszt Budapesten. Ott mondta királyunk a köréje sereglő uraknak:

— Azt hittem, hogy öregségemet a béke esztendői fogják kitölteni és nehezemre esett, hogy a háborút határoztam el. De most, mikor látom, hogyan éreznek népeim, mégis úgy vélem, hogy elhatározásom helyes volt. Komoly idők következnek és én csak annyit mondok, hogy bizom népeimben, bizom hadseregem kitünő szellemében, kitartásában, vitézségében!

Mindaz, ami ezután történt, megmutatta, hogy ösz királyunk nyugodtan meg is bízhatott bennünk. Az ágyuk, a pusák már megszólaltak, az ország sorsa katonáink kezében volt künn a csatatéren és a mit katonáink ott véghezvittek, az a hőstettek szakadatlan sorozata volt!

Egy orosz államférfi, Izvolszki, aki Parisban Oroszország nagykövete volt, augusztus elején büszkén hirdette:

— Ez a háboru Oroszország háborujal. Azóta több mint egy esztendő telt el és most már mi mondhatjuk:

— Igaz, Oroszország akarta a háborut, de ez a háboru mégis *a mi háborunk* volt, bár nem akartuk. És az győzött, akinek ügye igazságos volt. Van Isten, aki igazságot szolgáltat!

Albert belga király, aki a háborunak már harmadik hónapjában elvesztette országát és menekülni volt kénytelen. Szomorú sorsának ő maga volt az oka: titokban egyetértett az antántal és kész volt a francia csapatokat keresztülengedni Belgiumon. A németek azonban megelőzték a franciákat és Belgiumon át támadták meg Franciaországot, mire Albert király gögösen hadat üzent nekik. Azóta már alább-hagyott egy kicsit a göggel.

Belgium elfoglalása.

A világháboruban az első ország, amely elbukott : Belgium volt. Ez a kicsiny, de művelt és durgazdag állam, amely az Északi tenger partján, Franciaország és Németország közé beékelve fekszik, igazán sajnálatra méltó, mert nem érdemelte meg szomorú sorsát.

Ugyan hogyan és miképpen történhetett, hogy mikor olyan nagy, hatalmas országok, mint Oroszország, Franciaország, Anglia, Németország és Ausztria-Magyarország háborúba szálltak egymás ellen, ebbe a háborúba belekeveredett a kicsike Belgium és éppen ez itta meg először a levét a rettentő harcok ?

Nos, úgy történt a dolog, hogy Belgium fiatal királya, Albert, titokban összehesélt Franciaországgal, hogy ha majd kitör a háború, ő megengedi

Egy 42 centiméteres mozsárágyú helye. Ekkora gödröt kell ásni, hogy az ágyút talápatzával együtt felállíthassák. Ha aztán az ágyút továbbviszik, akkor a gödröt megöltik vízzel, ha pedig víz nincsen közelben, betemetik.

a francia és angol csapatoknak, hogy keresztül sétáljanak Belgiumon és innen támadhassák meg Németországot. Pedig Belgiumnak ez nem lett volna szabad, mert Belgium semleges állam volt, semmi köze nem volt a háborúhoz.

A németek azonban már júliusban megtudták, hogy Albert királynak mi a szándéka, azaz, hogy Albert király is egy követ fúj Németország támadóival.

– Jól van, gondolták magukban a németek. Ha Albert király szívesen átengedte volna országán a francia és angol csapatokat, hogy onnan törjenek be Németországba, akkor meg kell engednie azt is, hogy a német csapatok szintén Belgiumon keresztül törjenek be Franciaországba.

Dr. Hausenberger Frigyes mérnök, tartalékos tüzérfőhadnagy, a német Krupp-féle ágyugyár igazgatósági tagja. Neve nem játszott szerepet a világháboruban, de annál többet beszéltek helyette a híres 42-es mozsár-ágyuk, amelyeknek ő a feltalálója.

Minthogy a németek gyorsan szoktak cselekedni, augusztus 1-én már meg is indultak Belgium felé és követelték a belga kormánytól, hogy engedje őket át Franciaországba. épp úgy, amint a franciákat Németországba akarta engedni. A belga király kénytelen volt levetni az álarcát és azzal felelt, hogy szintén megüzente a háborút Németországnak. Ezzel a kocka el volt vetve.

A németek egy percet sem késlekedtek: másnap már Belgiumban voltak és ostrom alá fogták Lüttich várát.

Erre a hirre ugy megrémült Belgium népe, hogy rémületében mindenki a kocs-mákba szaladt és leitta magát. Soha annyi bor, sör és pálinka nem fogyott el Belgiumban, mint ezen a vasárnapon, augusztus 2-án! Mikor aztán a ré-

szeg belgák kijózanodtak, rettenetes düh vett erőt rajtuk a németek ellen.

Minthogy a német katonák ellen nem tehettek semmit, a Belgiumban élő, vagy ott rekedt német polgárok ellen fordultak, gyalázták, sőt véresre is verték őket, ahol érték, még a nőknek és gyermekeknek sem kegyelmeztek. Üvöltöző, ordító csoportok járták be az utakat, ökleikkel fenyegetőzve:

– No lesz most nemulass a nemeteknek!

Különösen Brüsszelben, Belgium fővárosában tombolt a nép dühe és a németek, osztrákok és magyarok siettek menekülni abból az országból, amelynek népe ennyire elvesztette az eszét. A legtöbb menekülő, csakhogy életét megmenthesse, otthagya vagyonát, házat, üzletét, amit aztán a belgák összetörtek, összezúztak, vagy fölégettek.

A düh nem használt a belgáknak semmit. Lám, minálunk Magyarországon nem történt bántódása sem angolnak, sem franciának, sem orosz-

nak, sőt még a szerbnek sem. Szabadon választhattak, hogy itt akarnak-e maradni a háboru alatt, vagy vissza akarnak térni hazájukba? És akik itt maradtak, csak magasztalással tudtak beszélni a magyar nemzetről,

Antwerpen rémnappjaiból: mialatt a németek bombázták a belga várost, a lakosság nagy része a pincékbe menekült és ott várta be a kérélhetetlen ostrom végét, kétségbeesve, sírás és jajgatás közt.

amelyben még a legkisebb iskolásfiú is lovagias. Nálunk szabad volt a háboru alatt még angolul, franciául, oroszul is beszélni, míg ellenfeleink országaiban azt, aki magyarul, vagy németül mert volna szólni csak egy szót, hát agyonverték volna.

Bizony nem használt a düh a belgáknak, mert híres várak, Lüttich, amelyről azt hitték, hogy bevehetetlen, alig egy napi ostrom után a németek kezére került, megadta magát augusztus 7-én

A világháborunak egyik legfényesebb haditette volt Lüttich bevétele. A vár parancsnoka, Lehman tábornok nem ismerte a németek félelmes támadó eszközeit és biztosnak vélte magát a falak és sáncok mögött. De

megszóltak a német ágyuk és a bombazápor rövid idő alatt a falakat, sáncokat romhalmazzá tette. A várórség szinten megpróbálkozott ugyan néhány ágyulövessel, de csakhamar belátta, hogy a harc hiábavaló és kitűzte a fehér zászlót.

A franciák és belgák azt hitték, hogy Lüttich ostromához legalább 120.000 főnyi német hadsereg kell, amely hónapokig fogja ott az időt pocsékolni. Hej de nagyon csalódtak! A németek nem voltak többen husz ezernél, de hősök voltak valamennyien, nem dühöngtek a belgák ellen és nem pálinkából szívtak magukba bátorságot.

Pedig de nagyra voltak a belgák az ő váraikkal: Lüttichet, Namurral, Antwerpennel, amelyeket a franciák építettek nekik drága pénzen! A németek tudták, hogy ezeket a várakat egy-kettőre be fogják venni, aztán szabad az út Franciaországba! Jól mondotta tehát Vilmos császár augusztus elején:

— A belga várak elfoglalására mi németek nem fogunk sok vért pazarolni.

Igaza is volt Vilmos császárnak, Lüttich bevételénél egyetlen egy német katona sem esett el és sebesült is alig volt.

Szegény belga nép, szegény belga király! Most már láthatták milyen jó lett volna igazán, becsületesen semlegesnek maradni! Akkor Belgiumnak sem volna semmi baja. Így azonban előre lehetett látni a szomorú véget: Belgium legázolását Németország által. Hiába mondta Albert király Lüttich eleste után:

— Magam fogom vezetni hadseregemet, meg fogom védeni Belgiumnak minden talpalatnyi földjét, akármennyi német jön is ellenünk. És ha kell, meg is fogok halni országomért!

Szegény Albert király, most már késő volt minden! Jobb lett volna az egyenes, becsületes uton járni, akkor mindez a gyász nem szakadt volna reád és országodra!

A győztes német sereg, amelyet Emich tábornok vezényelt, bevonult Lüttich várába és a mellette lévő városba, amely csendes volt, mint a temető. Emich tábornok azonnal tudatta a lakossággal, hogy senkinek sem lesz bántódása, ha békében marad és nem fog fegyvert a németek ellen.

Lüttichből a német sereg Belgium fővárosa, Brüsszel ellen vonult, ahol annyira megrémült a lakosság, hogy esze nélkül menekült, aki tudott. Olyan nagy volt a rémület, hogy mikor egy fotografus az össze-vissza szaladgáló tömeget az utcán le akarta fényképezni, az emberek egymást legázolva szaladtak széjjel, mert azt hitték, hogy a fényképező gép nem más, mint egy

kis ágyu! Albert király és családja, valamint a minisztérium is szintén elmenekült Brüsszelből Antwerpenbe.

Augusztus 20-án két német lovasezred jelent meg Brüsszel kapui előtt

A légi háboru. Parseval-rendszerű német léghajó Mecheln belga város fölött kovályog
A belga csapatok tüzelnek rá, de eredménytelenül.

és Max, a város polgármestere fehér zászlóval ment eléjük. Nemsokára megérkezett Arnim német tábornok is, aki aztán Németország nevében átvette a polgármestertől Brüsszel városát.

De a németek nem azért jöttek, hogy Belgiumot elfoglalják, hanem azért, hogy Belgiumon keresztül Franciaországba juthassanak, mert ott volt az igazi ellenség. Ezért csupán pár ezer népfölkelő katonát hagytak Brüsszelben és azonnal továbbmentek Franciaország felé. Hogy oda jussanak, még egy belga várat kellett elfoglalniuk: Namurt.

Ez a Namur roppant erős vár volt: erősebb még mint Lüttich. Nem kevesebb, mint kilenc hatalmas sáncerőd vette körül, megrakva ágyukkal és több mint ötvenezer katonával, akik közt több ezer francia és angol is volt! Ugy-e világos ebből, hogy Belgium összejátszott az ántántal, Oroszországgal, Franciaországgal és Angliával? Ugye ezt még az elemi iskolás gyermek is kitalálja?

A német tüzérség augusztus 20-án sütötte el az első ágyut Namur ellen. Mindjárt az első golyó talált, a löbbi szintén. A vár ágyui csak nagyon ritkán válaszoltak. Az őrség az éjjelre várt, és mikor besötétedett, kirohant az ellenségre. De a németek sem aludtak és véresen verték vissza a támadást.

A következő napon már gyilkos tüzelést kezdtek a német ágyuk, aztán déltájban roham következett. Már csak egy-két száz méterre volt a német sereg a vártól, amelyet futóárkok, aknák és drótsövények vettek körül, mikor a várfalon megjelent a fehér zászló. Az őrség, különösen a franciák és az angolok szökni próbáltak, de a németek eléjük kerültek, mire valamennyi megadta magát.

Épp úgy, mint Lüttich elfoglalásánál, itt sem vesztettek a németek emberéletet, sőt sebesültjük is igen kevés volt. Ellenben a német ostromágyuk rettenetes pusztítást tettek Namurban. Egy puskapor raktár a levegőbe repült és a robbanás helyén több mint ezer belga, francia és angol katona holttestét szedték össze.

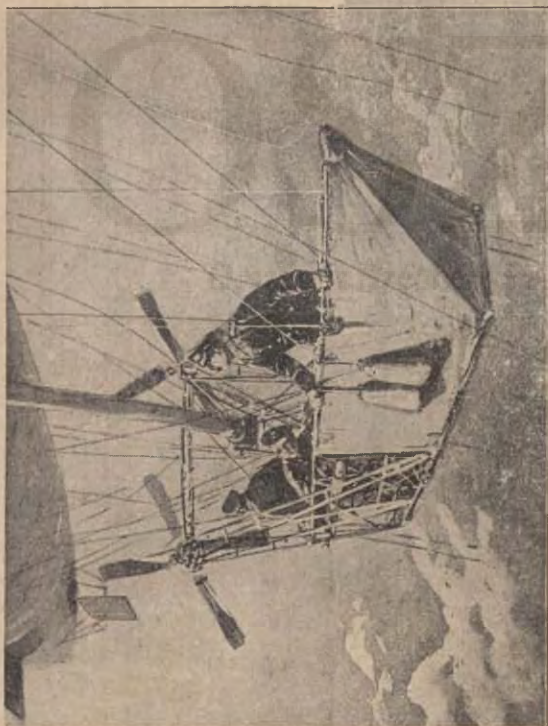
Lüttichnél és Namurnál szerepeltek először a német és osztrák-magyar ostromágyuk, a híres 42-es és 30 és feles mozsarak, amelyekről a háború alatt még a gyermekek is beszéltek. A világon egyetlen más hadseregnek sincsenek ilyen rettenetes ágyui; nem is lehet eldönteni, hogy melyik a retentesebb a kettő közül. Kovács Gyurka, egy husz éves magyar tüzér, aki részt vett mindakét belga vár ostromában és vaskeresztet is kapott, ezeket mondta a mi ágyuinkról, mikor sebesülten hazakerült:

— Látni is szörnyőség, amit ezeknek az ágyuknak a golyói művelnek. A több méter vastag beton várfalak és boltozatok úgy törtek össze ezektől

a golyóktól, mintha cserépedények lettek volna. A páncélos tornyokat mint törékeny fazekakat zuzta szét három rettentő lövés. Ezeknek az ágyuk-

Léghajók a világháborúban: egy német Parseval-rendszerű léghajó, amelynek csónakjából két tiszt és egy altiszt az ellenség állását kémleli. Nagyon nehéz, fáradságos és veszélyes szolgálat ez, úgy, hogy csak a legbátrabb, legügyesebb tiszteket és altiszteket válogatják ki hozzá. Szerencsére úgy nálunk, mint Németországban bőven voltak ilyen kitűnő léghajós katonák.

Két-három ezer méter magasságban szokott járni a léghajó, nehogy a golyók elérhessék. Sebessége igen nagy: 30–40 kilométert megtesz óránként, de meg tud állni egy helyben is. Ez az előnye a léghajónak a repülőgép fölött, amely csak gyorsan tud haladni a levegőben.

nak hatása még a velük dolgozó tüzerekre is borzasztó. Egy-egy lövésnek előkészítése negyedóráig tart, aztán mindenkinek öt-hatszáz lépésre el kell

távozni az ágyu mellől, vattával betömni és még kézzel is befogni a füleit, mert az ágyut messziről, villamos szikrával sűtik el. A dördülés olyan, mintha az embertől pár lépésre lecsapna a villám ; az ágyuból kitörő tűz egy tűzokádó hegy kitöréséhez hasonló. Még a föld is megrendül az ember lábai alatt és messze környékben betörnek az összes ablakok. Hát persze hogy ilyen ágyuknak nem lehetett ellentállni ! Hisz a golyók olyan messzire repülnek belőle, mint Budapesttól Vác, vagy Gödöllő. A tüzerek nem is látják, hogy hova lőnek, olyan messzire van a célpont. A célzás úgy történik,

Az ántánt-államok réme: a német Zeppelin-léghajó, amint Belgium meghódított fővárosa, Brüsszel fölött lebeg. Ennek az alumínium-burkolatu légi szörnyetegnek két csónakja van, amelyekből bombákat lehet ledobálni és ezekben a bombákban sokszor volt része Páris és London lakóinak is. Béke idején kigunyolták a Zeppelineket ellenségeink, a háboruban rettegtek tőlük.

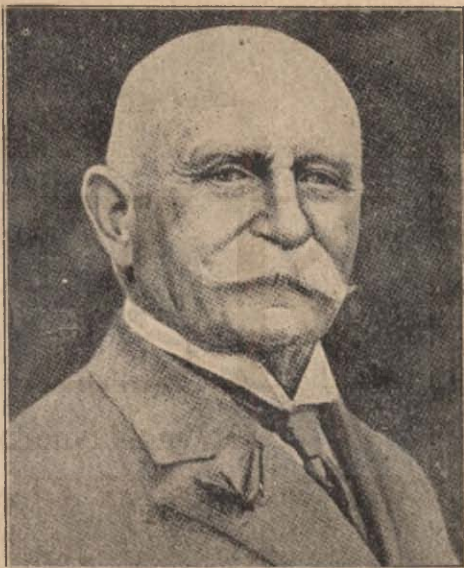
hogy hosszú kötélén léggömböt eresztenek fel, ennek kosarában tüzértisztek állnak, akik onnan telefonon tudatják az ágyu mellett levőkkel, hogy milyen irányba állítsák az ágyucsövet. Néhány próbálövés után (amit a tüzerek „belövésnek“ neveznek), minden golyó alig 40–50 lépésre egymástól csap le és borzalmas pusztítást tesz. Hogyne, mikor minden golyó majdnem egy métermázsa, vagyis száz kiló súlyu ! Bele is kerül minden lövés huszezer koronába, de megéri ezt a pénzt, mert ilyen golyók nélkül némelyik várat

hónapokig, sőt esztendőig is hiába ostromlónak. Példa erre Przemysl, amelyet sohase tudtak volna az oroszok elfoglalni, ha elegendő elesége van, mert az oroszoknak nincsenek olyan ostromágyui, mint nekünk.

Namur bevétele után a németeknek szabad utjuk volt Franciaországba és be is nyomultak oda azonnal. Belgiumban csupán néhány hadosztály maradt, hogy elfoglalja a harmadik belga várat is, Antwerpent, Belgium másik fővárosát, ahová Albert király is menekült feleségével és gyermekeivel. A belga hadsereg maradványa, mintegy nyolcvanezer ember, szintén Antwerpenbe szorult. Albert király azt remélte, hogy itt tartani fogja magát mindaddig, amíg Franciaországból és Angliából megérkezik a hadsereg, amely aztán kiveri Belgiumból a németeket és visszaadja neki országát. Szegény király, ezt ugyan várhattad! A német hadsereg mint a pusztító árvíz, úgy tört be Franciaországba és a francia hadsereg maga is alig tudott ellentállni, nem hogy Albert királynak segítséget küldhetett volna. Az angolok pedig egyáltalán nem is készültek fel a háborúra, mert azt hitték, Oroszország és Franciaország pár hét alatt le fogja gázolni Németországot. Anglia mindössze annyit tett Belgiumért, hogy ígért neki pár millió segítséget, de nem katonát, hanem — pénzt. Csak-hogy Albert királyon ekkor már a Dárius kincse sem segíthetett volna. Igaz, hogy pénz is kell

a háborúhoz, de ha katona nincs, hiába minden pénz. Antwerpen, amely a Schelde folyó partján, közel az Északi tengerhez fekszik, augusztus 26-án már körül volt zárva a szárazföldi oldalról. Ezen a napon, mikor besötétedett, megjelent a város fölött az első Zeppelin

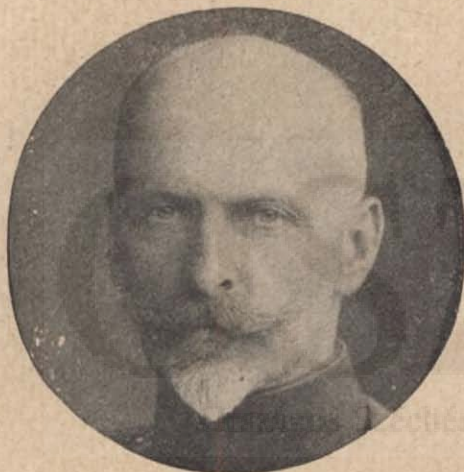

Zeppelin gróf, a róla elnevezett alumínium-légújó megalkotója. Évekig tartott, amíg tökéletesítette találmányát, miközben valami tíz légújója pusztult el a próbautak alatt. Ő azonban nem csüggedett és a német nép milliókat bocsátott rendelkezésére, hogy újabb légújókat építsen. A háború aztán meghozta Zeppelin gróf jutalmát: nagyszerű légújói majd minden héten megjelentek az angol és francia városok fölött és megmutatták ezek lakóinak, hogy mi a háború tulajdonképpen.

léghajó és hét bombát dobott le. Az egyik bomba a királyi palotát érte és Albert király hálószobáját rombolta össze, a többi bomba pedig sok embert megölt és elpusztította a gázgyárat, úgy, hogy Antwerpen sötétségben maradt.

Iszonyu rémület támadt a lakosság közt és menekült a városból, aki tudott. A katonaság lövöldözött a léghajóra, de nem bírta eltalálni. Néhány bátrabb kocavadász is lövöldözött a Zeppelin felé, persze szintén hiába. De nehogy a sok puskaropogás még jobban rémitse a lakosságot, Guise tábornok, Antwerpen parancsnoka ezt a hirdetményt ragasztatta ki :

Frigyes szász-meiningeni herceg, aki fiával Ernő herceggel együtt a belgiumi harcokban hősi halált halt. Németország büszkeséggel és kegyelettel őrzi meg dicső emléküket.

— Antwerpen polgárai, nem kell folyton szimatolni léghajók után, ha beáll az est. A fényesebb csillagokat sem kell úgy tekinteni, mint léghajóknak a fényezőit. Így például a Jupiter bolygó, amely este nyolctól éjfél-ig látható az égbolton, szintén nem fényező, tehát nem kell rá lövöldözni. A léghajóknak egyáltalán nincs is fényezőjük.

A szegény néposztályból ezren és ezren, többnyire aszszonyok és apró gyermekek éjjel-nappal a királyi palota előtt ácsorogtak és lesték a királyi párt. Albert király azonban és felesége, Erzsébet királyné, aki

Vilmos császár unokahuga, nem mutatkozott az ablaknál. Gyermekeiket már elküldték Angliába és rájuk is folyton várt egy gőzös a közeli tengerparton, hogy elvigye őket, ha Antwerpenből is tovább kell majd menekülni.

A belga nép eddig hűségesen kitartott szerencsétlen és oktalan királya mellett, de most már hangosan kezdett zúgolódni. Mindenki arról beszélt, hogy mégis jobb lett volna nem tolni Oroszország, Franciaország és Anglia szekerét, hanem inkább elfogadni Németország ajánlatát még Lüttich eleste után is, hogy Belgium maradjon semleges. A franciákat és angolokat egész nyíltan átkozták, hogy mért ígérték Belgiumnak segítséget, ha magukon sem tudnak segíteni ?

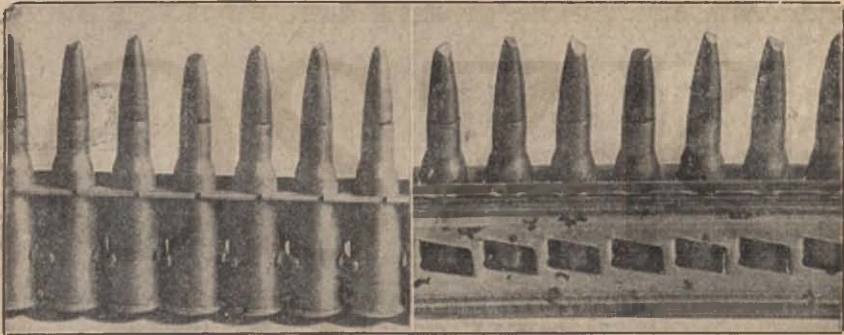
György angol király bizony nem tudott hadsereget küldeni Antwerpen

felszabadítására. Ehelyett egy táviratot küldött Albert királynak, amely így szólt :

— Iszonyattal értesülök arról a veszedelemről, amelyben egy német léghajó bombái miatt forogtál. Remélem, hogy neked és a királynénak nem lett bajotok a nagy rémületben. Bátor hadseregednek hősi tetteiért őszinte bámulattal adózom.

Az angol király táviratát falragaszokon hozták Antwerpen lakóinak tudomására, de akkor már senkise törődött ilyen csekélységekkel, sőt nyíltan vádolták Albert királyt, hogy ő az oka országga nyomoruságának. Olyan nagy volt ellene az elkeseredés, hogy egy napon, mikor kocszizni ment, bombát dobtak feléje. Szerencsére a bomba nem robbant fel.

A németek nem siettek Antwerpen ostromával, hanem előbb rendet

A dum-dum golyók, amelyekkel a „művelt” franciak, angolok, belgák és oroszok ellenünk és a németek ellen lövöldöztek. A golyókhegyeit késsel vagy harapófogóval lefaragják, hogy ne csak harképtelenné tegyék a sebesültet, hanem úgy összeroncsolják, hogy belehaljon. Ilyen megfaragott golyót temérdek sokat hagytak hátra menekülő ellenségeink.

csináltak az elfoglalt belga városokban. Persze a belga nép nem tudott beletörödni abba, hogy országában németek lettek az urak. Titokban fogait csikorgatta és ahol csak lehetett, ártott a gyűlölt ellenségnek. Nyíltan nem tudott és nem is mert a németek ellen támadni, hát támadott orvul. Ha este egy német katona egyedül sétált az utcán, azt hátulról agyonlőtték, vagy leszúrták, aztán elszaladtak. Sok házban az elszállásolt német katonákat akkor lepték meg, mikor aludtak és borzalmas kegyetlenséggel gyilkolták le őket. A belga asszonyok és gyerekek aztán nekiestek a halott német katonáknak és levágták a fülüket, orrukat, kitepték a szivüket, a beleiket. Annyira sülyedt a művelt belga nép ebben a háboruban, hogy kegyetlenségben túltett még az emberevő kannibálokon is !

De meg is emlegették ezt a belgák. A németek azzal álltak bosszut, hogy amelyik városban csak egy német katonát is megöltek, ott hadisarcot vetettek ki. Így Brüsszelben 140 millió, Namurban 40 millió, Lüttichben 30 millió, a többi belga városokban 5—10 millió frank sarcot (pénzbüntetést) kellett a polgároknak összeadni. Egész Belgiumban ilyen módon majdnem 1000 millió frank hadisarcot vetettek ki a németek. Erre aztán megszelídültek a belgák: a fősvénység legyőzte bennük a vérszomjat.

Különösen érdekes volt a sarc kivetése Namurban, ahol a polgárok az ablakokból lövöldöztek a bevonuló német katonákra. Beseler német tábornok azonnal a városházára ment, a polgármesterhez és tudatta vele, hogy a lövöldözés miatt a városnak 25 millió sarcot kell fizetni. A tábornok adjutánsa, egy főhadnagy azonnal leült egy asztalhoz és írásba foglalta ezt a parancsot.

— Főhadnagy ur, szólt a tábornok, irjon 30 milliót. Aztán a polgármester ur majd kimegy az erkélyre és megmondja a népnek, hogy ahány percig még a lövöldözés tart, annnyival több millió lesz a hadisarc.

A polgármester elment és tudatta a polgársággal, hogy drága multság lesz a lövöldözés. Mikor öt perc múlva visszajött és még mindig ropogtak a puskák, a tábornok így szólt a főhadnagynak:

— Irjon 35 milliót.

A polgármester ismét az erkélyre rohant és lekiáltott:

— Már 35 milliót kell fizetnünk!

A polgárok szétszaladtak, de amíg mindenki megtudta a hírt, még öt perc telt el és a tábornok nyugodtan diktálta újra a főhadnagynak:

— Irjon 40 milliót.

Mikor ezt is megtudták Namur polgárai, a lövöldözés egyszerre megszűnt. Így maradt Namur hadisarca 40 millió.

Löwen belga városba egy német csapat már augusztus 27-én bevonult. Az ottani polgárság látszólag belenyugodott sorsába, sőt szívesen fogadta a németeket. Mikor azonban eljött az éjjel, úgy éjfél tájban egyszerre csak megkondultak a város összes harangjai. Erre a jelre a polgárok, akik össze voltak beszélve, megrohanták az alvó németeket. Mintha a pokol szellemei szabadultak volna fel hirtelen! A diadalmas harcokból kikerült német katonák felriadtak és ereikben szinte megfagyott a vér, mikor ajtóik előtt vadállati ordítások hangzottak:

— Halál a németekre!

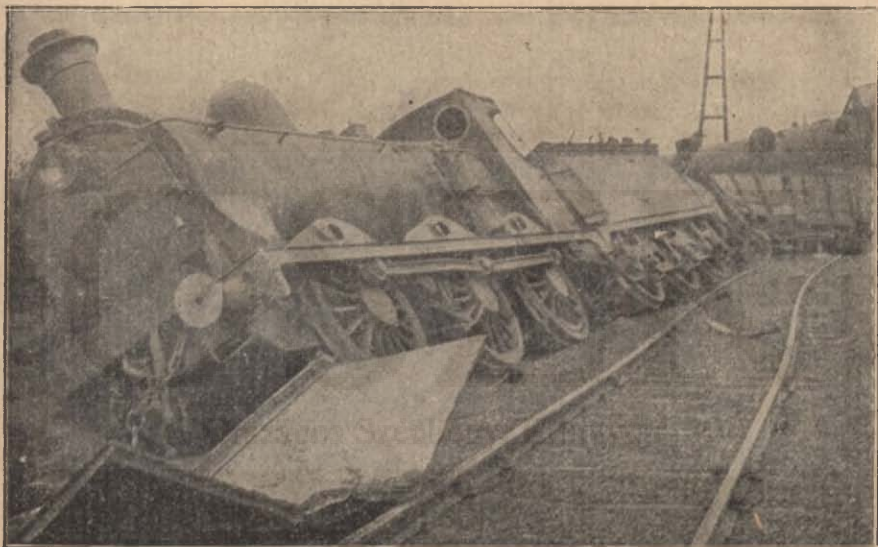
Az ajtókon, ablakokon át golyózapor zudult a szobákba: a németek egy része azonnal meghalt, vagy sebesülten roskadt össze.

De a németek csakhamar összeszedték magukat, kirohantak a szobákból

és mindenütt szétverték a támadókat, akik aztán elbujtak. A németek a város főterén gyülekeztek össze. Vezérük, Schultze ezredes nem várta a reggelt, hanem azonnal megindította a nyomozást a bűnösök ellen. Ezeket csakhamar kézrekerítették és főbelőtték. Aztán ki lett hirdetve az ítélet : Löwen városa nem fizet hadisarcot, hanem el fog pusztulni, elrettentő például.

És a németek még azon az éjjelen felgyújtották a várost több helyen. A szép Löwenből, amely akkora, mint Kassa, reggelre nem maradt meg

A kisiklott „vadvonat”. A belgák úgy akarták a németeknek ártani, hogy némely vasúti állomásról kövekkel megrakott vonatokat indítottak el teljes gőzzel. Ezek a vonatok aztán valahol kisiklottak és elzárták a pályát. Sokszor napok teltek bele, amíg a németek el tudták távolítani a pályáról az ilyen „vad” vonatokat.

csak a városi könyvtár, néhány középület és a templomok. De a város megérdemelte sorsát : a szörnyű éjjelen az orvul támadó polgárok több mint ezer német katonát gyilkoltak le !

De most már igazán Antwerpenre került a sor. Innen az őrség szeptember 1-én kirohant, de a németek véres fejjei verték vissza a támadókat. Ez a kudarc végképp elkedvetlenítette Antwerpen őrségét, hiába jött a tenger felől segítségül mintegy ötezer angol mätroz. A belga katonák nyíltan beszéltek, hogy nem akarnak tovább harcolni, mert ugyis hiábavaló az ellentállás.

Albert király egyik táviratot a másik után küldte Párisba, Londonba, könyörögve szövetségeseinek, hogy segítsenek rajta, mert az ötezer angol matróz majdnem annyi, mint semmi.

Az angolok és franciák szégyelték, hogy nem tehetnek a szegény Belgiumért semmit, mert hisz őket magukat is rettentően szorongatták már a németek. Azt tanácsolták tehát Albert királynak, hogy kérjen fegyverszünetet a német császártól és ha nem kap, és Antwerpen is elesik, ez se olyan nagy baj, majd visszaszerzik ők Belgiumot, csak türelem!

Belga tábori pap Ypern mellett a lövészároknál; útközet előtt prédikációt tart a katonáknak. Lelkükre köti, hogy utolsó lehelletükig küzdjenek Belgium szabadságáért, amelyet a németek el akarnak rabolni. A belgák ekkor már inkább szerették volna — a békét, és tömegesen adták meg magukat a németeknek.

Szerencséje volt Albert királynak, hogy a belga nép gyűlése a németek ellen egy percig sem szünetelt. Égett, lángolt, szikrázott ez a gyűlés mindenütt, ahol nem kellett félni a megtorlástól. A belgák, ha biztonságban érezték magukat, elvakult dühükben a legképtelenebb bosszuállástól sem riadtak vissza, ha azt hitték, hogy ártani tudnak a németeknek. Így szeptember vége felé egy páratlanul borzalmas csinyt követtek el; a Hale nevű város vasuti állomásáról egymásután nyolc ugynevezett „vad“ vonatot (olyan vonatot, amely nincs a menetrendben) indítottak el a németek felé, megrakva a kocsikat kövekkel. A gépészek és a fűtők a mozdonyokat a leg-

nagyobb sebességre állították be, aztán leugrottak. A vonatok természetesen végre beleütköztek valamibe, romhalmazzá váltak, és egymás fölé torlódtak. Emiatt a pálya annyira megrongálódott, hogy az Antwerpenbe vezető vasut, amelyre a németeknek nagy szükségük volt, több napra használhatatlanná vált.

Ez az eset is bizonyítja, hogy a mi a háboru borzalmait, kegyetlenségeit, alávalóságait illeti, a belgák elől még a hirhedt szerb komitácsik is elbujhattak.

No de a németek sem maradtak adósák a megtorlással. A Zeppelin léghajók ismét megjelentek Antwerpen fölött és dobálták le a bombákat. Együttal elkezdtek bömbölni a nagy ágyuk és hányták a gyilkos golyókat a városra, ahol minden órában négyöt ház gyulladt ki, vagy dült össze. Mintha a pokol maga szakadt volna a szerencsétlen Antwerpenre, minden borzalmaival.

És e borzalmak közt vergődve, népe, országa pusztulását látva Albert király nem tudott okosabbat csinálni, hát ezt táviratozta Miklós cárnak :

— Az én országom kegyetlenségek és igazságtalanságok alatt nyög, de azért egy pillanatra sem feledkezik el felséged dicső hadseregéről, amely egymásután aratja a diadalokat együtt a derék Franciaországgal.

Jó, hogy a királyoknak semmibe se kerül a távirat, különben igazán hiába dobta volna ki a pénzt Albert király. Mert dehogy is győztek az oroszok, dehogy is győztek a derék franciák ! Nemcsak hogy nem győztek,

Frigyes főherceg, az osztrák és magyar hadsereg főparancsnoka és Oroszország ellen küzdő csapataink fővezére, lovasági tábornoki egyenruhában. Ő felsége a harctéren szerzett érdemeiért tábornaggvá nevezte ki, amely méltóság Albrecht főherceg halála óta betöltetlen volt.

hanem éppen ebben az időben egyik vereség a másik után érte őket, a németektől, meg a magyar seregektől is. Szegény belga király hát csak bátorította magát, pedig ekkor már láthatta, hogy országát, koronáját el fogja veszteni.

És Miklós cár, miután ő se tudott segíteni Albert királyon, hát elküldte neki a Szent-György rend nagykeresztjét. Olyan volt ez, mintha az éhes koldus, aki már napok óta nem evett, egy szép selyem nyakkendőöt kapott volna ajándékba.

Mikor Antwerpenben lecsaptak a német gránátok, rettentő ijedelem támadt. Az emberek mint az őrltek futkostak az utcákon, jajgatva, sirva, sikoltozva, átkozódva. Albert király megjelent palotája erkélyén és nyugalomra intette a népet, de nem is hallgattak rá.

Pedig minden nap újabb rémületet hozott: október 3-án a német ágyuk és a mi ágyuink rommá lötték az Antwerpen körül levő kisebb erődöket és azok nem-sokára elestek. Ezzel Antwerpen sorsa is meg volt pecsételve. Most már a lakosság nem jajgatott, hanem néma csüggedéssel várta a jövőt és még csak abban reménykedett, hogy ha a város elesik, a németek talán mégse lesznek olyan vadállatok, amióknek a belgák híresztelték őket.

Október 4-én Albert királynak vendége érkezett: Churchill lord, az angol tengerészeti miniszter, egyike azoknak a lelketlen államférfiaknak, akik a háborút fölidézték. Churchill nem jött egyedül: hozott magával újabb kétezer angol matrózkatonát. Mikor ezek bevonultak a tenger felőli oldalon Antwerpenbe, a lakosság azt hitte, hogy most már meg van mentve: itt az angol segítség! Oh halga belgák! Kétezer angol

katona annyi volt a németek ellen, mint kétezer róka százezer oroszán ellen.

De ugyan mért jött Churchill lord? Nos azért jött, hogy ami pénz van Antwerpenben, azt rakják azonnal hajóra és vigyék Angliába, ott majd biztonságban lesz. Mert Angliának még ezekben a szörnyű időkben is a pénz volt legeslegfőbb gondja. Katonát nem adott segítségül a szerencsétlen Belgiumnak, de a pénzt, azt elvitte.

Báró Hötzendorfi Conrád, az osztrák és magyar hadsereg vezérkari főnöke, aki az oroszokkal való háborunkat vezette. Nagyszerűen csinálta a dolgát, úgy hogy ő felsége a háboru alatt ki-nevezte őt vezérezredesnek. Ez a legmagasabb rang, amelyet nálunk egy katona elérhet. A tábornagyi rang még magasabb ugyan, de ezt csak a királyi család tagjai szokták kapni.

Albert király október 6-án még egyszer beszélt a néphez.

— Inkább meghalunk, de nem engedünk! — kiáltotta beszéde végén.

A tömeg némán hallgatta és egy hang sem felelt, hogy igen, meghalunk, de nem engedünk. Albert király pedig ezen a napon este már nem volt Antwerpenben: feleségével együtt a készen álló hajóra szállt és Angliába ment. Persze vele ment a derék Churchill lord is, az angol miniszter.

Miután a király elhagyta országát, Guise tábornok, Antwerpen parancs-

Katonáink a Dunajec-folyó melletti erdőből szuronytámadással verik ki az oroszokat, akik azonban nem várják be őket, hanem egyre beljebb menekülnek az erdőbe.

noka felszólította a férfi lakosságot, hogy vegyen részt a város védelmében. Jöttek is a férfiak, de nagyon kedvetlenül. Nem is ért ez a védelem semmit. Kirohanni a németekre nem lehetett, be kellett szépen várni, amíg a németek berohannak.

Antwerpenben van a világ egyik leggyönyörűbb állatkertje: több ezer mindenféle állat van benne a földgömb összes tájairól. Guise tábornok rendeletére az emlős állatokat és a hüllőket mind megölték, mert a lakosság félt, hogy a német bombák esetleg összetörik a ketreceket és akkor a vad-

állatok, oroszlánok, tigrisek, párducok, medvék, farkasok, kigyók, krokodilok kiszabadulnak. Még csak ez hiányzott volna Antwerpenben, hogy ezek a fenevadak is sétálni menjenek az utcára!

Végre elérkezett október 9-ike: pénteki nap, szerencsétlen nap, a belga nép katasztrófájának utolsó napja. Guise tábornok belátta, hogy lehetetlen tovább védelmezni a várost, amely már száz és száz helyen égett. Követni akarta tehát Albert király példáját és szeretett volna seregeivel együtt a tenger felé menekülni. Átadta a város fölötti hatalmat a polgármesternek, akinek első dolga volt mindenfelé kitzetni a fehér zászlót, mire a győzelmes német hadsereg szép csendben bevonult a városba. Köztük volt néhány ezred magyar katona is, akik úgy harcoltak, hogy maguk a vitéz németek nem győzték őket magasztalni.

Mialatt a győzelmes német és magyar csapatok az egyik oldalon bevonultak a meghódított Antwerpenbe, a másik oldalon a várórség szökni igyekezett. Legelől jártak az angolok, akik már előtte való nap elhordták az irhájukat és a tenger partjánál várakozó hajókra szállva szépen visszatértek Angliába. Egyetlen egy se hiányzott közülük. Ugy jöttek Antwerpenbe mint felszabadító hősök és úgy távoztak, mint — angolok. Mert nincs nemzet a világon, amely úgy féltene a bőrért, mint az angol.

Már Guise tábornok nem volt ilyen szerencsés, őt a németek menekülése közben seregeivel együtt elfogták.

Összesen tizenkét napig tartott Antwerpennek, a bevehetetlennek híresztelt városnak az ostroma. Vilmos császár pár nap múlva ott volt seregei közt és maga köszönte meg hős csapatainak és Beseler tábornok fővezérnek a kivívott diadalt. De köszönetet mondott a vitéz magyar ezredeknek is nem kevesebb, mint ötven vaskeresztet osztott ki a magyar katonák közt.

A háboru az oroszok ellen.

Ez volt aztán a háboru! Sok háboru volt egyszerre a világháboruban, de ilyen egyse volt! Ilyen nagy, ilyen véres, ilyen borzasztó, ilyen gazdag a hőstettekben! De tudjátok, miért volt ebben annyi hőstett? Azért, mert magyarok is harcoltak benne.

Ugy jött ellenünk az orosz hadsereg, mint egy rettenetes Góliát a kis Dávid ellen. Az oroszoknak több mint hat millió katonája volt és valami nyolc ezer ágyuja. Nekünk és Németországnak pedig alig volt feleannyi.

És mégis mink győztünk. Úgy aprítottuk az oroszot, mint a répát. Igaz, hogy sokáig tartott, amíg leaprítettünk belőle annyit, hogy ne legyen több, mint mink vagyunk : majdnem egy esztendeig tartott ez. De mikor már csak annyian voltak, mint mink és az ágyuiknak is elszedtük a felét, akkor aztán könnyen elbántunk velük. Addig bizony, ezt nem lehet tagadni, néhányszor visszaszoritottak bennünket a rettenetes nagy számukkal.

A galíciai harcterről : Katonáink a lövészárkokban, egy ruthén falu szélén. Az ellenség már közeledik és nemsokára ütközet várható. Az első lövészárokban harcra készen állnak a legények, míg a második lövészárokból a tartaléksapat közeledik.

de győzelmet nem arattak fölöttünk egyetlen egyet sem. És a vége az lett, hogy a kis Dávid leverte a nagy Góliátot.

Azaz álljunk csak meg egy percre : nem is volt a magyar nemzet olyan kicsike ebben a háboruban. Csak a külföldön hirdették, hogy mi kicsiny nemzet vagyunk és gyenge nemzet. Aztán addig beszéltek rólunk fitymálva a nagy nemzetek, amíg végre magunk is elhittük, hogy sajnos, mi nem állunk egy sorban a nagy nemzetekkel. De egyszerre csak jött a világháború

és mi akkora hadsereget állítottunk szembe az oroszral, hogy magunk is bámultunk rajta és bámult az egész világ. De legjobban bámult az orosz, mert az orosz mindenre el volt készülve, csak arra nem, hogy annyi magyar katona fog elébe állani, kiáltva, hogy : megállj, mink is itt vagyunk ám az áldóját neki !

Ettől kezdve aztán nagy lett Magyarország becsülete mindenfelé az egész külföldön, sőt még — idehaza is. Ebben a világháboruban egy óriás lépéssel beleugrottunk a nagy nemzetek sorába. Valamikor mink voltunk a legvitézbb nemzet, rólunk beszélt az egész világ ; most újra rólunk beszéltek mindenütt és elismerték, hogy ha a magyar nincsen, hát az orosz bizony győzött volna.

Mikor megüzentük a háborút Oroszországnak, az orosz hadsereg már határunkon volt : éppen be akart törni Galiciába. Mi azonban megelőztük és mi törtünk be csapatainkkal az orosz földnek abba a részébe, amely Galiciával határos és amelynek neve Orosz-Lengyelország. Ennek fővárosa Varsó, olyan nagy, mint Budapest és egyuttal hatalmas vár. Megindultunk ennek a várnak az irányában dél felől, míg a német hadsereg ugyanakkor északról és nyugatról támadta meg Oroszországot.

A mi hadseregünknek fővezére Frigyes főherceg volt, a vezérkari főnöke pedig Conrad báró tábornok. A vezérkar főnökének azt hívják, aki a háborúnak egész tervét megcsinálja, aztán a csapatok eszerint a terv szerint mozognak a harctéren, hol előre, hol hátra, mert bizony néha hátrafelé is kell mozogni, ha a haditerv úgy kívánja.

A harctéren nagy meglepetés érte katonáinkat. Hogy mi volt ez a meglepetés ? Had mondja ezt el a legfiatalabb magyar huszár, a 13 éves Szemotán Nándor, aki az apjával, egy 40 éves huszárőrmesterrel együtt ment a háboruba, mert nem tudott itthon maradni. Hát ez a Nándor gyerek, aki ezüst vitézségi éremmel került haza, így beszélte el a meglepetést :

— Eddig úgy képzeltem el egy csatát, meg úgy is olvastam mindig, hogy mikor a két ellenség találkozott, hát előbb messziről, aztán mindig közelebről lövöldöztek egymásra, mikor aztán már nagyon közel voltak egymáshoz, akkor következett a szuronyroham, amíg az egyik megfutott, vagy megadta magát. Hej de ebben a háboruban nem így volt ! Mikor a mi katonáink a harctérre érkeztek és keresték az ellenséget, az ellenség nem látszott sehol, pedig tudták, hogy ott van közel, mert hisz a tisztek mondták. Végre aztán hosszú, keskeny árkokat, meg földhányásokat láttunk magunk előtt : a muszkák az árkokban voltak elbujva, még a fejük

Viztorony egy galíciai városban, amelyet az oroszok halomra lőttek, mikor csapataink elől menekülniök kellett. Szinte csodálatos, hogy nem dült össze a torony, amelynek alsó részéből alig maradt meg a fele.

bubja is alig látszott ki. Puskáikat a földhányásra fektették és úgy lövöldöztek ránk.

— Ejnye gyáva muszka, hát nem mered mutatni a fizimiskádat ? — kiáltották a magyar fiuk. — No megálljatok, majd kiugrasztunk mi benneteket abból az árokból. Szuronyt szegezz ! Előre !

És a magyar fiuk rohamra mentek : nem telt bele tíz perc, elfoglalták az árkot. Amelyik muszka nem adta meg magát, azt a másvilágra küldték. A legnagyobb része azonnal eldobta a puskáját és feltartotta a kezét, annak jeléül, hogy inkább élő fogoly akar lenni, mint hős halott.

De a mieink győzelme drága győzelem volt : mire szuronyt szegezve az orosz árkokig értek, sokszor elesett egy századból a fele ember, mert az oroszok közben szünet nélkül lövöldöztek reánk, mi pedig a roham alatt egyet se lőttünk.

Igy foglaltunk el száz meg száz lövészárkot, így pusztítottunk el ezer meg ezer orosz, így fogtunk el még ötször annyit közülük, de a magyar vitézekből is ezren, meg ezren haltak meg a sok roham alatt. Fogyott a muszka, az igaz, de mit ért ez, ha a mi katonáink is éppen úgy fogytak ? A muszka fővezér éppen erre számított : gondolta magában, ha az ő katonáiból elesik is három millió, még mindig marad másik három millió, de ha a két millió magyar katona elesik, Magyarország bizony nem bír újabb két millió katonát adni. Akkor aztán ő lesz a győztes.

Csakhogy mink nemsokára keresztülláttunk a muszka számításon és ettől kezdve másképpen harcoltunk : úgy harcoltunk, mint a muszka. Mi is beástuk magunkat lövészárkokba, sőt ezeket még szöges drótból font kerítésekkel is elzártuk. Aztán bakáink nyugodtan pipáztak az árkokban és mondogatták :

— Csak jöjjön a muszka, mink szívesen látjuk.

A muszkának nem tetszett sehogyse, hogy mink ilyen hamar eltanultuk tőle az ő hadi tudományát, mert ha előre akart jutni, most már ő volt kénytelen támadni bennünket, a bujóska nem ért neki többé semmit. Ki kellett neki jönni a szépen megásott árokból. Akkor pedig már könnyen elbántunk vele.

Persze azért nem mindig és nem mindenütt csináltuk így, mert ha jó alkalom kínálkozott, rohamot intéztünk ellene azután is, csakhogy most már vigyáztunk, hogy a roham ne kerüljön sok embervérbe.

Eddig tart a kis huszár elbeszélése arról, hogy ebben a háboruban hogyan harcol a gyalogság. De tudott ő beszélni a lovasságról is, hiszen

A mi 30 és feles motoros mozsárgyaink Stanislaw környékén megkezdik az orosz hadállások elleni tüzelést. Az ágyut már beigazították és most viszik oda egy kis kocsin a bele való hatalmas gránátgolyót. Az oroszok legalább 12 kilométerre vannak és nem is sejtjük, hogy pár perc múlva ilyen gránátokhoz lesz szerencsésük.

azért volt huszár, vagyis „vörös ördög“, mert a muszkák a magyar huszárokat csak vörös ördögöknek nevezték.

— A lovasságnak, mondta a kis huszár, az ütközetekben nem sok szerepe van, de annál nagyobb a szerepe ütközet előtt és ütközet után. Ha be kell törni olyan vidékre, ahol az ellenség még csak kezdi magát összeszedni, továbbá, ha nyugtalanítani kell az ellenséget, hogy még aludni se merjen, végül ha üldözni kell a mi győzelmünk után: akkor a lovasságot küldik a harcba. A muszkának tizszer annyi lovassága volt, mint nekünk: a híres kozákok, akiket ugy emlegettek eddig az egész világon, mint a legvadabb, legfélelmesebb harcosokat. Most ezek összekerültek a magyar huszárokkal és azóta vége a hirnevüknek, vége a félelmes voltuknak. A kozákok úgy félték a magyar huszároktól, mint a tüztől és éppen ők nevezték el a magyar huszárokat vörös ördögöknek.

De ebben a világháboruban a gyalogságnál is, meg a lovasságnál is sokkal nagyobb szerepet játszott a tüzérség. Számtalan esetben nem a puskák és szurony, vagy kard döntötte el a csata sorsát, hanem az ágyúk döntötték el. A rejtett helyeken, messze hátul fölállított ágyúk, amelyeknek gránátjai és srapeljei mieink feje fölött lövöldöztek a szemközt álló, lövészárkokba bujt ellenségre. A gránát és a srapel! Ez a két rettenetes öldöklő szerszám, amelyek több emberéletet pusztítottak el, mint a puskák milliói! Tudjátok, mi a gránát? Nos, ez egy hengeralaku, elől hegyes golyó, amely ha lecsap valahová, ott ezer és ezer darabra, apró szilánkra robban szét és összezuz, szétszaggat mindent maga körül. A szétrobbanó gránát olyan, mintha egy helyre kétezer puskagolyó csapott volna le egyszerre. Egyetlen szilánk elég, hogy az embernek leszakítsa a fejét, lábát, karját, összetörje a derekát. És még a gránátnál is borzalmasabb a srapel, amely szintén ágyugolyó, csak nem akkor robban szét, mikor lecsap, hanem már előbb, fönn a levegőben, a harctér fölött és szilánkjai mind lefelé röpülnek, mintha tüzes vasdarabok esnének a magasból, iszonyu sebességgel. A gránát bugva jön a levegőn keresztül, a srapel pedig sziszegve: a bugássá nem törődik a katona, mert a gránát akkor már tovább repült és csak valahol jó messze fog még lecsapni, de a srapel sziszegése megremegteti szívét a legbátrabb katonának is, mert sohasem lehet tudni, hogy nem ott robban-e szét, éppen az ő feje fölött?

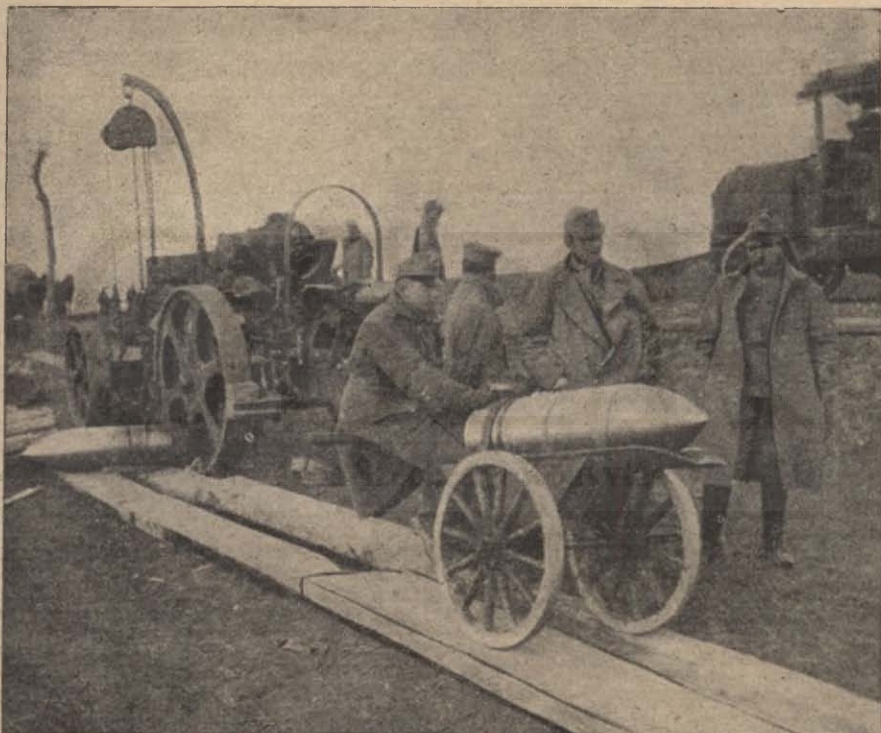
Varga Feri, egy tizenhat éves veszprémi fiú, aki addig könyörgött a sorozó bizottságnak, amíg bevették katonának és szintén vitézségi érdemmel került vissza, ezt mondta a srapelről:

— Hónapokig tartott, amíg megszoktuk ennek a borzasztó sziszegését.

Eleinte csak kapkodtuk a fejünket jobbra is, balra is, mikor hallottuk magunk fölött, de aztán beláttuk, hogy ez ugyis hiábavaló. Végre még tréfára is fordítottuk a dolgot és így mókáztunk egymással: ne kapkodd a fejedet pajtás, mert még bele találod ütni egy srapelbe!

A tüzéség mellett ebben a háboruban legnagyobb szerepe volt a repülőgépeknek. Mióta a világ áll, ezek most először álltak a hadsereg szolgálatába és nagyszerű munkát végeztek. A repülőgépek lesték ki, hogy hol és hogyan

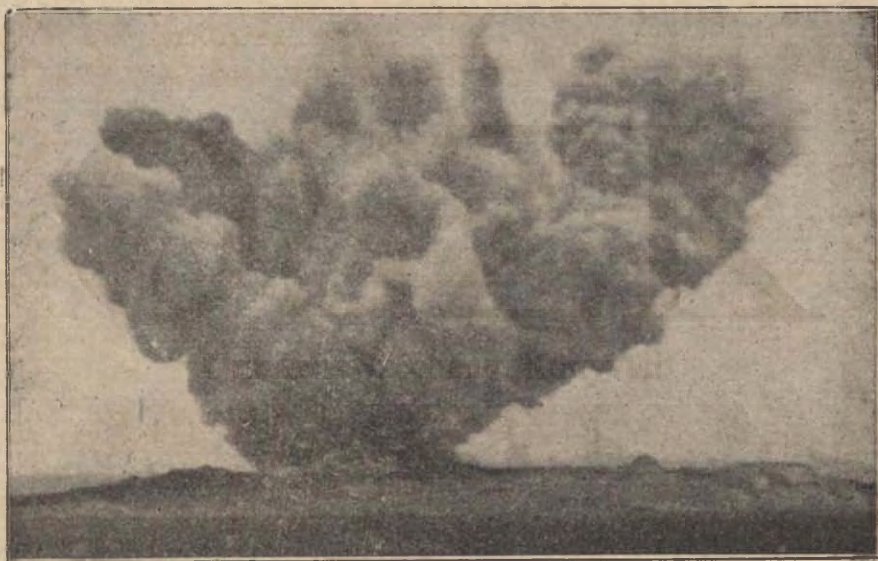
A mi harminc és feles mozsárágyunk és ennek egyik golyója, a mint kis kocsin viszik, hogy megtöltsék vele az ágyut. A kerekek alá széles deszkákat kell rakni, mert különben a puha földbe mélyen belesüppednének a nagy súly alatt. A mozsárágyut nem lovak huzzák, hanem benzinnmotor hajtja, épp úgy, mint az automobil. Egyetlen más hadseregnek sem voltak ilyen kitünő ágyui.

vannak felállítva az ellenséges csapatok, hogy mekkora a számuk, szóval egy repülőgép többet ért, mint száz és száz kém. Sokszor megtörtént, hogy a mi repülőnk ellenséges repülőgéppel találkozott és ilyenkor harc támadt köztük: a legrettenetesebb harc, amit csak képzelni lehet. Fönn a levegőben;

ezer és ezer méter magasban folyt a küzdelem, mintha két óriás sas üldözne, marcangolta volna egymást, míg végre az egyik, amelyiknek vezetője, (pilótája) meghalt, vagy halálos sebet kapott, lezuhant a magasból és pozdorjává zuzódott a földön. Oh hány százszor ismétlődött ez a borzalom a háboru alatt! Eleinte szörnyűködtünk rajta, ha olvastuk az ujságban, később már föl se vettük, mert voltak még nagyobb borzalmak is!

Gyalogság, lovasság, tüzérség, repülőgépek: ez még nem minden, amire egy hadseregnek a háboruban szüksége van. Ime a többi:

Az automobil: ebből ezer meg ezer száguldozott szünet nélkül a harc-
térén és vitte a híreket egyik csapattól a másikhoz, valamennyi csapattól

Harminc és feles motoros mozsárágyunkból kilőtt gránát lecsap és felrobban. A robbanás helyén 30—40 méter területben elpusztul minden. A füstfelhő olyan, mint egy tüzokádó hegy kitörése. A gránát 5—6 méter mélységű óriás gödört fur a földbe.

pedig a főparancsnoksághoz és a vezérkari főnökhöz. Az automobilok is most szerepeltek először háboruban és nagyszerű szolgálatot teljesítettek.

Az utász csapatok: ezek utakat csináltak erdőben és járatlan helyeken, továbbá hidakat vertek a folyókon keresztül. Sokszor három négy óra alatt megcsinálták a hidat a legszélesebb folyókon keresztül.

A szekeresz csapatok: ezek szállították az élelmet és a lövészt a csapatok után. Voltaképen talán a szekereszek (furfézerék) szerepe volt a

háboruban a legfontosabb, mert ha a katonáknak, az ágyuknak és a puskáknak nincs mit enni, akkor ugye nem lehet folytatni a háborút egy napig se ?

Az egészségügyi csapatok (szanitécek) : ezek szedték össze, többnyire éjjel, a sebesülteket és szállították őket kórházba. Ők temették el a halottakat is. Az ő hivatásuk volt a legnemesebb, de egyuttal a legszomorubb.

A vasuti, posta, táviró és telefon csapatok : ezek állították helyre az ellenség által megrongált vasuti sineket, táviró és telefondrótokat, ezek csináltak táviró és telefon összeköttetést a csapatok közt. És olyan nagyszerűen működtek, hogy sok helyen még a szomszéd lövészárkok közt is volt telefon.

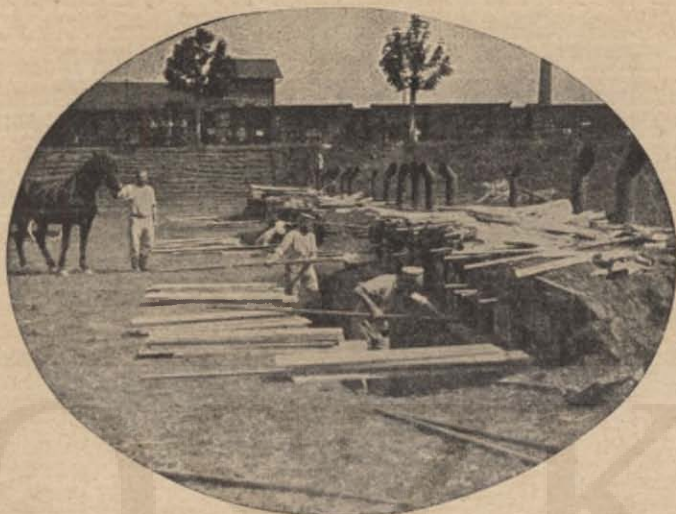

A gulyás-ágyuk. A háretéren még a gránátot és srapnelt lövöldöző ágyuknál is fontosabb szerepet játszott a táborigényező, amelyet bakáink csakhamar gulyás-ágyunak kereszteltek el. Minden századnak van ilyen gulyáságyuja, amelyet egy-egy ló húz és amelyen egyes szakácsok menetközben megfőzik a menázsit. Nagyon jó menázsit ez : még generálisok is sokszor ettek belőle.

De van még egy nagyon fontos fegyver a hadseregnek, olyan fontos, hogy minden századnak van belőle kettő : ez a fontos fegyver egy ágyu, egy különös ágyu, a — gulyáságyu.

Gulyáságyunak a főzőkocsit hívják a mi katonáink és így hívják a német katonák is. Tehát nem lőnek vele, hanem főznek benne, még pedig sok mindenféle ételt, de legtöbbször gulyáshúst. Hogy miért hívják a főző-

masinát ágyunak, ennek oka nagyon egyszerű : hát ez a masina, ha kellő időben ott van, ahol lennie kell és ontja magából a pompás gulyáshust,

Tábori pécek. A harcmezőn, a küzdő csapatok mögött, földbe épített kemencékben sütik a kenyeret, amelyet aztán a szekeres csapatok azonnal elszállítanak a lövészárkokba. Katonáink az egész háboru alatt finom buza- és rozskenyeret ettek.

talán még fontosabb ahhoz, hogy csatákat nyerjünk, mint az összes ágyuk, amelyek gránát és srappel gombócokat lövöldöznek az ellenségre. Ezért aztán a gulyáságyu a legkedvesebb ágyuja a katonának ; ha meglátja a gulyáságyut füstölögve közeledni a front mögött, ez neki a legszebb látvány, ha hallja a rotyogását, ez a legnagyobb muzsika.

Pár év előtt még nem volt gulyáságyu, vagyis tábori konyha, amelyet egy ló huz és amely utközben is tud főzni, azelőtt minden második katona egy főzőedényt cepelt a bornyujja fölött és főzött ott, ahol lehetett és ahol volt mit főzni. A kerekeken járó konyha egészen új dolog katonáéknál és gyorsan népszerű lett. Maga Vilmos császár is sokszor a gulyáságyu főztjéből ebédelt, mikor künn járt katonái közt a harctéren. Így mikor egyszer az orosz harctérre ment és bejárta a lövészárkokat, déltájban megéhezett. Kérdezte a tisztet, akik kísérték :

- Ugy-e jó volna egy kis harapnivaló ;
- Jó bizony, felség !
- No majd csak találunk valahol egy gulyáságyut !

Találtak is nemsokára. Éppen egy század gyalogos falatozott körülötte

— Izlik-e fiuk ? kérdezte Vilmos császár. Hát persze, hogy izlik. No csak folytassátok nyugodtan. De adjatok nekem is, ha van még valami mert nagyon éhes vagyok.

A császár leszállt lováról, leült egy árokpartra, és jó étvágyal bevágott egy csajka gulyáshust krumplival.

— Nagyszerű volt ! Ugyan adjatok még egy porciót !

És a hatalmas császár, akinek tiz szakács főzi otthon a legfinomabb ételeket, bevágott még egy csajka gulyáshust, ami ott főtt az ágyuban. Persze a tisztjei is abból ettek.

— No fiuk, szólt, mikor ismét föl pattant lovára, mindent elettem előletek, de majd kipótolom Isten veletek !

A katonák odavoltak örömben és percekig tartó hurráival kísérték távozó császárukat. Estefelé aztán egész falka libát és csirkét kapott a tábori konyha, ezzel az üzenettel :

— A császár tisztelteti vendégszerető vitéz katonáit és kárpótlást küld nekik a gulyásért, amit elevett előlük.

A mi aggastyán királyunk, Fercnc József nem mehetett a harctérre, mert ha mehetett volna, bizonyjal ő is evett volna abból, amit a gulyáságyu főzött. Hiszen ki tud pompásabb gulyást főzni, mint a magyar baka ? A mi

Lábon járó pecsenye hadseregünk részére. A több millió embernek, akik olyan vitézül harcoltak, mindenütt nyomában járt néhány ezer darab szarvasmarha, amelyek aztán a tábori konyhák körül végezték be pályafutásukat. Hadvezetőségünk egyik legnagyobb szervezete volt az, amely katonáink gyomráról gondoskodott.

tisztjeink, még a legmagasabb rangu tábornokok is tudják ezt és nagyon sokszor voltak a gulyáságyu vendégei.

Hát a hadseregek ennyi mindennel ellátva és fölszerelve megindultak egymás ellen augusztus elején. És hiába készült Oroszország erre a háborura már hónapok óta, mi és a németek mégis hamarább voltunk a haremezőn. A német hadsereget a híres Hindenburg tábornok vezette, akinek alig volt félmillió katonája az oroszok két millió katonájával szemben. De Hindenburg hadvezér volt, nagy hadvezér, amilyen még kevés volt a világtörténetben. És félmillió katonája egytől egyig bátor, vitéz volt, olyan mint a magyar.

Augusztus 17-én már meglepte az oroszokat Stallupönen városka mellett, meg is rakta őket csunyául. Háromezer foglyot vesztek az oroszok ezen a napon, halottat és sebesültet pedig háromszorannyit.

Néhány nap mulva, augusztus 24-én a mi hadseregünk aratott fényes győzelmet az oroszok fölött Krasznik mellett. Olyan vereség érte itt az oroszokat, hogy utána sokáig nem tudták magukat összeszedni. Több mint 18.000 embert közülük elfogtunk, kétszerannyi holtan maradt a csatatéren és valami negyvenezer lett harcképtelen.

Ebben a nagyszerű ütközetben a magyar és osztrák csapatokat Dankl tábornok vezette, akiről eddig nem sokat tudtunk. De Hindenburgról sem hallott eddig senki : a tábornokokból csak a harctéren lesznek hadvezérek. Nem minden tábornokból, csak azokból, akik hadvezéreknek születtek. Mert az egyik tábornok nagy hadsereget is tud vezetni, a másik csak kisebb csapatokat.

A kraszniki csata volt az első nagyobb ütközet, amelyben a magyar ezredek résztvettek és ők szerezték meg a diadalt. Maga Dankl tábornok beszélte, hogy minden katonája megérdemelte volna a vitézségi aranyérmét.

De nemcsak minden ezred, hanem minden szakasz is kitüntette magát. A sok vitéz tiszt közül ime egy honvédhadnagy jelentése :

— A kraszniki csata első napján déltájban, mikor borzasztó melegen sütött a nap, parancsot kaptam, hogy szakaszommal őrjáratra menjek. Amikor kilépünk egy erdőből, egy nagy orosz kozákcsapatot láttunk magunk előtt gépfegyverekkel. Ezek nyomban tüzelni is kezdtek ránk. Árkunk, ahova beállhattunk volna, nem volt, tehát a földre vetettük magunkat és hidegvérrel vártuk a kozákok rohamát, és nem is igen lövöldöztünk rájuk. A kozákok azt hitték, hogy szakaszom legnagyobb része már elesett, azért nem tüzel. Így aztán bátorságot kaptak és ránk rohantak. Mikor aztán már csak 100—150 lépésre voltak tőlünk, mi háromszor egymásután sortüzet adtunk rájuk. A sortüzek hatása rettenetes volt : a kozákok fele lefordult a lóról,

a többi pedig esze nélkül megfutamodott. Velük volt egy generális, aki nemsokára megállította őket és ismét ellenünk vezetett. Szakaszomból egy honvéd célbavette az orosz generálist, aki halálos sebbel rögtön lebukott

Hindenburg tábornagy, az oroszverő hős, a főhadiszálláson. Fárasztó munkája közben pihenésül néha egy kis sétát tesz valamelyik segédtisztje kíséretében.

lováról. A kozákok erre ismét megfutottak, vezérüket otthagya gyáván. Az orosz generális a mi fogságunkba került és pár nap múlva behalt sebébe. Halála előtt a nála levő pár száz rubelt a Magyar Vöröskeresztnek ajándékozta, hálából azért, hogy mi szeretettel ápoltuk és meg akartuk

menteni az életét. Az orosz generális neve Vannovszki Kázmér volt. Zsebében egy levelet találtak a cártól, aki Vannovszki tábornokot már ki is nevezte Galicia kormányzójává. Pedig az oroszok nagyon messze voltak még Galiciától! A magyar huszár is Kraszniknál mutatta meg, hogy a világ legvakmerőbb katonája. Egy szakasz honvédhuszár, mindössze tizenkét ember, miközben kémlelte a vidéket, egy kútnál megállt a lovakat itatni. Ebben a percben a közeli erdőből egy egész század kozák, tehát több mint kétszáz ember, vágatott elő tüzelve. Egy huszár elesett, a többire rákiáltottak az oroszok, hogy adják meg magukat. A tizenegy huszár azzal felelt, hogy kardot rántott és neki a tizszerannyi orosznak! Ezek annyira megrémültek a hallatlan vakmerőségtől, hogy megfordultak és eszeveszett futásnak eredtek.

Hindenburg tábornagy, a világhírűvé lett német hadvezér (jobbról) vezérkari főnökével, Ludendorf tábornokkal. Hindenburg 69 éves, de még mindig erős, atléta alak. A háború előtt egyszerű tanár volt a katonai iskolában, majd nyugalomba vonult. Mikor a háború kitört, Vilmos császár rábízta az oroszok ellen küldött német hadsereg fővezérletét és az események megmutatták, hogy jól választotta meg emberét.

Huszat közülük a mi huszárjaink mégis elfogtak és diadallal vitték a táborba.

Az oroszok ekkor már kezdték látni, hogy hiába vannak háromszorannyian, mint mi, könnyen mégse boldogulnak velünk. Vitézséggel nem bírtak legyőzni bennünket, hát ettől kezdve dolgoztak ravaszsággal, alattomos-

sággal: kémeket fogadtak fel néhány ezret, akik mindenféle álrúhában jártak köztünk. Alig győztük őket elfogdosni.

Egy bukovinai kis városban augusztus végén jelentkezett egy kéményseprő, hogy hajlandó nagyon olcsón kitisztítani a kéményeket. Dolgozott is egész nap, de kora hajnalban mindig nagy sétákat tett a város környékén. Háboruban az ilyesmi mindjárt gyanus. Figyelni kezdték a kéményseprőt, akinek szájában aranyból voltak a fogak. Ugye a kéményseprők nem igen szokták arannyal plombáltatni a rossz fogaikat? Ekkor átkutatták a batyuját és kiderült, hogy a kéményseprő nem más, mint egy magasrangú orosz tiszt. Persze azonnal elfogták.

A stallupöneri ütközet után. Az oroszok, miután rettenetes vereséget szenvedte, megfutamodtak és a csatatéren hagyták muníciós kocsijaik egy részét, amelyeket már nem bírtak megmenteni, mert a lovak mind elhullottak. A diadalmas német tiszték bejárják a véres ütközet színhelyét.

A Galiciából Erdély felé vezető úton egy autó robogott és benne egy közös hadseregbeli tiszt ült. A csendőrök felszólítására nem állt meg, hanem még gyorsabban száguldott tovább. De a telefon még gyorsabb, mint az autó: egy faluban már tudták, hogy gyanus ember közeledik és feltartóztatták az autót. Kiderült, hogy aki benne ül, az szintén orosz tiszt, osztrák katonának öltözve.

Egy bukovinai faluban a mi csapataink tisztjeit villásreggelire hívta meg az ottani görög katolikus pap, de felkérte vendégeit, hogy előbb menjenek vele a közeli templomba, ahol istentiszteletet fog tartani. A tiszték

elmentek. Alig lépték át a templom küszöbét, megszólalt a vészharang és srapnelek, gránátok csaptak le a templomra. Több tiszt megsebesült, de egyikse vesztette el fejét. Riadót fujtattak, katonáink összeszaladtak és ideje is volt, mert az oroszok már betörték a faluba. A harangszó volt a jel, amellyel a pap elárult bennünket. Az oroszok pontosan tudták, hogy ágyuiktól milyen messzire van a templom és ezért találtak srapneljeik és gránátjaik. De katonáink visszaverték a támadást, az árulás nem sikerült és az árulónak egy káp!ár széthasította a koponyáját. Nem is volt pap, hanem orosz tiszt.

Ruthén és lengyel parasztoknak öltözött orosz kémek voltak majdnem minden faluban. Ha csapataink bármilyen mozdulatot tettek, félóra mulva

az ellenség már értesült mindenről. Nekünk nemcsak az orosz hadsereg ellen kellett küzdenünk, hanem még többet az orosz kémek ellen. Ezért aztán mi is sokszor nehéz helyzetbe kerültünk és kénytelenek voltunk visszavonulni. Hanem a kémekkel, akiket elfogtunk, nagyon röviden bántunk el; ha rájuk bizonyult a bűn, félóra mulva már lógtak a legközelebbi faágon.

Dankl Viktor tábornok, a kraszniki győző. A rábizott hadsereggel már a háboru elején megverte az oroszokat és kóstolót adott nekik, hogy mi fog rájuk következni. Mikor az olasz háboru kitört, Dankl Viktor a tiroli hadsereg parancsnokságát vette át.

A kraszniki nagy ütközet után sorra következtek diadalaink. Először Hindenburg tábornok aratott fényes győzelmet az oroszok fölött a mazuri tavaknál, Tannenberg környékén. Itt volt a hadjárat egyik 'egőriásibb csatája, amely majdnem egy hétig tartott és augusztus 29-én ért véget.

Ebben a csatában 70.000 orosz katona fogságba került, valami 150.000 pedig futás közben belefulladt a mazuri apró tavakba és mocsarakba. Hindenburg több mint kétszáz ágyut, temérdek lövészert, élelmet, szekeret, autót, repülőgépet zsákmányolt.

Nem telt bele három nap: újabb ütközet, újabb győzelem, újabb orosz vereség. Auffenberg tábornok, a magyar és osztrák csapatok egyik vezére Komarovnál utját állta a sáskarajként hömpölygő orosz sokaságnak és szörnyű csapást mért reá. Pedig de nehéz volt győzni Komarovnál! A harctér csupa hegy, völgy, erdő, ahol az oroszok öt-hat sor lövészárkot

csináltak egymás mögött. És ha megsemmisítettünk, halomra lőttünk, lekaszaboltunk egy orosz ezredet, három másik ezred jött a helyébe azonnal! És az orosz katonák elkeseredetten jöttek ellenünk, mert a tisztek hátulról revolverrel fenyegették őket és gépfegyverekkel könyörtelenül közibük lövtek saját katonáinknak, ha meghátráltak. Mit tehetett az orosz katona

Egy orosz-lengyelországi falu lakói hódolattal fogadják katonáinkat és könyörögnek, hogy ne bántsák őket, ők nem tehetnek a háborúról és szívesen lesznek Ausztria és Magyarország alattvalói. Katonáink megnyugtatták az alázas népet, hogy ne féljenek, nem lesz semmi bántódásuk, mert mi nem ölni és rabolni jöttünk, hanem harcolni.

két tűz közé szorulva? Inkább ment előre, és ha lehetett eldobta fegyverét, megadta magát.

A vitézség csodáit művelték katonáink a komarovi ütközetben. Száz és száz apró csatából állott ez az ütközet és teljes öt napig tartott. Hogy fogalmat alkothassunk róla, ismernünk kell néhányat az apró csatákból, amelyekben szakaszok harcoltak századok ellen, századok ezredek ellen.

Egy magyar honvédezdred, alig hogy leszállt a vonatról, félóra múlva

már indult a csatatérre. Vigan voltak a fiuk, alig várták, hogy a muszkával szembekerüljenek. Pár órai masirozás után letértek az országuutról és neki-vágtak a földeknek, ahol az ezred azonnal századokra oszlott széjjel. A távolból már lehetett hallani a puskaropogást, vagyis a csata már megkezdődött. A honvédek szerettek volna már rohamot intézni az ellenségre, pedig még azt se tudták, hogy ez hol van.

Még valami tizezer lépést kellett gyalogolni, vagyis jó másfél órát a hepehupás talajon. Messzelátóval ekkor már látni lehetett az orosz lövészárkok hosszú vonalait. Nem voltak messzebb, csak két-háromezer lépésre.

Ekkor balfelől a szemhatáron egy barnás foltot lehetett látni, amely mozgott. Orosz lovasság volt, egy egész kozákezed Nemsokára velük szemben egy piros folt kezdett mozogni, ez pedig huszárság volt, néhány század. A honvéd gyalogság bámulva és lélekzetét is visszafojtva leste a következő perceket.

A huszárok mint a fergeg nyargaltak előre. Kardjaikon megvillant a napsugár. Egy szempillantás alatt egymásra rohant a két csapat és egy perc múlva egyetlen tömeggé keveredtek össze. Meszszire voltak a honvédektől, de mégis látni lehetett, hogy a huszárok benyomulnak az oroszok közé, szinte belefurják magukat ezek közé.

Valami husz percig tartott a kavarodás, amikor hirtelen szélesedni kezdett a küzdők tömege, a huszároknak segítsége érkezett még egy század huszár. De még ekkor is háromszor annyi volt az orosz. A küzdelem mégse tartott most már sokáig, a kozákok megfutottak. A huszárok utánuk vágattak és rettenetes mézárilást vittek véghez közöttük.

A honvédek, akik végignézték a gyönyörű lovascsatát, ujjongtak örömben és sapkájukat hajigálták fel a levegőbe. Olyan hurrázást vittek véghez, hogy az orosz gyalogság, amely pár ezer lépésre volt tőlük, rémülten ugrált ki a lövészárkokból és futni kezdett hátrafelé! Azt hitték az oroszok, hogy most rájuk kerül a sor és nem akarták bevárni a honvédeket.

Ezek észrevették, hogy az oroszok elmenekültek az első sor lövészárokból. Több se kellett nekik! Azonnal csakugyan rohamra mentek és nemsokára az övék volt a lövészárk, anélkül, hogy harcolni kellett volna érte.

— No ehhez könnyen hozzájutottunk! szoltak nevetve a bakák. Készen kaptunk egy nagyszerű lövészárkot.

— Hohó fiuk, kiáltott a százados, nem úgy van az! Nekünk nem kell az, amit ingyen adnak! Előre a második lövészárk ellen!

— Előre! viszhangozták a honvédek

És megindultak. Hasoncsuszva egyre közelebb jutottak a második

Magyar és német csapatok együtt masíroznak Galiciában. Sietős az útjuk, mert a parancs szerint bizonyos időben pontosan meg kell érkezniök egy helyre, ahol várják őket harcoló bajtársaik, akiknek segítségére van szükségük. Magyarok és németek versenyeznek, hogy melyik bírja jobban a ferasztó masírozást.

orosz lövészárkokhoz. Mikor már csak száz lépésre voltak onnan, ismét felhangzott az egetverő hurrá.

Az oroszok most ellentálltak és bizony sokan elestek a vitéz honvédek közül. De a győzelem ezeké lett. Mikor beugráltak az oroszok közé, ezek rögtön elhánták fegyvereiket és megadták magukat, sőt intettek a szomszéd lövészárkokba is, hogy jöjjön mindenki, itt vannak a magyarok, akiknél jó dolga van a hadifogolynak. Jöttek is muszkák csapatosan, föltartott kézzel. Egész századokat fogtak el így a honvédek, tisztekkel gépfegyverekkel együtt. Mert a muszka, ha meghallja a magyar hurrát és meglátja a magyar szuronyt, nem gondol másra, csak arra, hogy megadja magát.

A komarovi ütközetnek egy másik lovascsatáját egy huszárörmester beszélte el, aki egymaga hét kozákot vágott le és bár közben két lándzsaszurás érte, nyugodtan szívta tovább a pipáját. Az egész csata alatt pipázott!

— Ugy mentünk mi neki az ellenségnek, ahogyan gyakorlatra szoktunk menni. Mikor kiszálltunk a vonatból, nemsokára egy faluba értünk, ahol csak értelmetlenül szóltak egymáshoz az emberek. Mindjárt tudtam, hogy ez nem a mi földünk, ez idegen ország. A falun túl láttam először a kozákokat. Furcsa legények. Nagy a szakálluk, kicsike a lovuk. Egy századdal indultunk ellenük, gondoltuk, ennyi elég lesz, akármennyien is vannak. Hát egyszer csak vágtattak felénk: lehettek úgy kétszerannyian. Már nem tudom, hogy hogy történt, mint történt, de egy félóra mulva már csak a szaga volt meg a kozákoknak. Amelyik meg nem szökött, azt bizony levágtuk. Aztán mentünk tovább, arrafelé, ahonnan az ágyusztót hallottuk. Másnap már ott voltunk a komarovi nagy ütközetben. Dörgött az ágyu, csak úgy rengett a föld. De csakhamar megszoktuk ezt, még a lovaink is megszokták. Estefelé egyszer csak halljuk, hogy lőnek a bakák és látjuk, hogy mennek előre rajvonalban. Lőttek, hogy csak úgy ropogott. Tőlünk jobbra égett a falu. A tiszt urak megmondták a nevét, de minek tartsam az eszemben? Most ki lett adva a parancs, hogy: „galoppban előre!” Meg is indultunk, de egyszer csak látjuk, hogy a muszkák elibénk kerültek. Csupa lovas. Fele kozák, fele másfajta. Ugy csaptunk közibéjük, mint a jégeső. A kapitányom volt az első, aki leszurt egyet, de mink is ugyancsak dolgoztunk. Visszanyomtuk az ellenséget egy domb felé. Félóra mulva már egyetse láttunk, hiába üldöztük őket. Ugy futnak az apró lovaik, mint a szélvész. Üldözés közben muszka gyalogságra akadtunk. Hát amikor megláttak bennünket, egyszerre, mintha kommandirozták volna nekik, valamennyien eldobták a puskájukat. Alig győztük összeszedni őket, aztán mint a birkákat, hajtani hátrafelé, a front mögé. De hareohtunk mi huszárok még a tüzérség ellen is: az orosz

Ifjusági Világháboru.

Katonánk Oroszországban megosztják ebédjüket a szegény néppel. Az orosz katonák még a saját közösségek lakóit is sok helyen kifosztották, barmait elhajtották, úgy hogy némely közösségben a nép éhezett. A mi jószívű katonáink nem tudták nézni a köréjük telepedett éhes embereket és nekik is juttattak, amennyit lehetett.

agyuk lőttek ránk egynéhányat, de akkor már lekaszaboltuk a tüzéretet. Egyszer hat ágyut foglaltunk el és szerencsésen el is szállítottuk a mi táborunkba.

Az őrmester sodorintott egyet hatalmas bajuszán és végül így dörögött:

— Csak azt sajnálom, hogy mink huszárok nem harcolhatunk a repülőgépek ellen. Kár, nagyon kár, hogy a lónak nem lehet szárnyakat adni.

A Mazuri-tavak környéke, ahol Hindenburg tábornagy kétszer verte tönkre az ellene küldött orosz seregeket. A víz fölött egy Parseval-léghajó lebeg, amely kémleli az orosz állásokat. A négy ló által vont kocsiban telefonkészülék van, ide adja le jelentéseit a léghajóban levő német tiszt.

hogy fönn is tudjon járni a magasban, mint mesében a táltosok. Hej ha valaki ezt kitalálná, hogy a huszár a levegőben is tudna nyargalni!

A harctér másik helyén, kora hajnalban hirt vett egy huszárszázad kapitánya, hogy a komarovi erdő mögött kozákok vannak

— Huj, huj! kiáltozták a huszárok és mint a fürgeteg, úgy vágattak az erdő mögé.

Előre szegezett lándzsával jöttek szemközt a kozákok. Amikor már egész közel értek, a huszárok hirtelen kétfelé váltak és oldalba kapták az oroszokat. Ezeknek idejük se volt, hogy lándzsáikat használják: a mieink rettentő kardcsapásai alatt úgy hullottak, mint ősszel a legyek.

Orosz hadifoglyok szállítása a lengyelországi harctérről, a tanenbergi ütközet után. Ebben az ütközetben több mint százezer orosz került a németek fogságába és két hétig tartott, amíg valamennyit Németországba szállították.

Közben odaérkezett néhány század baka és sortüzet küldött a futó kozákok után. A fele se került haza az ezredéhez.

De éppen olyan dicsőségesen, mint a huszárok, harcoltak a magyar bakák is, úgy a közösök, mint a honvédek. Szinte versenyeztek egymással,

hogy melyikük vitézebb, bátrabb, vakmerőbb, turfangosabb Adjuk csak át a szót egy honvédbakának, aki így beszéli el azt, ami a komarovi útközetnek egy másik helyén történt:

— Ugy szólt az ágyu, hogy a falevelek is megrezzentek a nagy durrogástól. Csatatunk nyüzsgött, zsongott, mint egy méhkas Tudtuk, hogy nagy napunk lesz. Mi tartalékban voltunk. A legénység morogva, károm-

Az orosz-lengyelországi harcokról. Katonáink, akik Hindenburg seregében harcoltak, egy erdőben, ahol sokáig kellett tartózkodniok, megalapítottak egy községet és ki is függesztették a táblát: Hindenburg-Nagyfalu. Házak nem voltak ugyan a községben, de talán lesznek majd a háború után.

kodva szitta a pipáját, mert mindenki szeretett volna a tűzben lenni. Nincs rosszabb érzés a világon, mint csendesen állani, mialatt a többi ott verekszik előttünk. A sok ágyu füstfelhőt lövelt az égre és a nap vörösen süttött keresztül rajta. Hol közelebb, hol távolabb szóltak az ágyuk. Amikor a nap egészen lebukott, csak úgy rakétázott a levegőben a sok ágyulövés.

Egyszerre nagyon közel hallottuk a puskalövéseket. Ropogott előttünk minden. A domboldalak, cserjések, a kukoricások, a tarlók tele voltak

katonákkal No, gondoltam magamban, most nyomnak bennünket a muszkák visszafelé! Egyszer csak jön egy futár. Csupa hab volt a lova, a sapkája meg elmaradt valahol a fejéről. Irást hozott az ezredünknek. Rögön felugrott az egész vezérkar, a trombitás meg fujta: Vigyázz! Tíz percig röpi a vezényszó, aztán az ezredünk megindult kanyargósan kelet felé. Meg kellett kerülni egy domboldalt. Már sötét volt. Nem láttam sokat, csak azt, hogy meg-meg villan a puskák torka. Előttünk nagy lapos föld és puskaropogás.

Végre rettentő ordítást hallok és a félhomályban nyomul előre egy sereg ember. Szuronyra mentek. Csak most tudtam meg, hogy a rémitő sok orosz kezdi hátrafelé nyomni a mieinket, pedig ezek ugyancsak keményen tartották magukat. Most hát miránk, a tartalékra került a sor. Két zászlóaljunk már tüzelt és mi is vártuk a parancsot. Egy-két perc múlva megszólal a trombita:

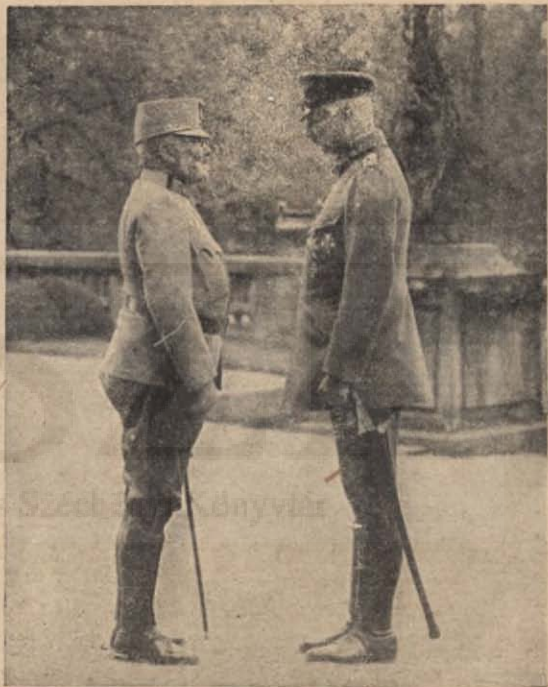
— Rohamra! Előre!

Még nem lőttünk egyetlen egyet sem, de ránk se lőttek. Egy pillanat alatt puskáink hegyen volt a szurony

Négyezer honvéd kiáltotta majdnem egyszerre:

— Rajta!

Olyan kiabálást, mint akkor, soha nem hallottam életemben. Rohantunk az oroszra és pedig nem szemközt, hanem oldalról. Honvédeink szuronya véres lett az első lökéstől, az első sorok kidőltek, elestek. Nagy darab emberek, szakállas oroszok verekedtek velünk, mint a vadállatok.

Hadsergünk galíciai főhadiszállásáról. Lemberg diadalmos visszafoglalása után Falkenhayn tábornok, a nyugati német hadsereg vezérkari főnöke, eljött Galiciába, hogy a mi hadvezetőségünkkel megbeszélje a háború folytatását. A balról álló alak Frigyes fő herceg tábornagy, hadsergünk fővezére.

Furcsa, rikoltozó a szavuk, inkább visongás, mint kiáltás. De tartották magukat. Keményen forgatták a fegyvert és bizony az orosz szurony sok magyar honvédek kioltotta az életét. Ott estek össze előttünk, sokszor rájuk kellett hágni, mert valóságos bástya épült a holttestekből. Az orosz nem engedett. Néha visszaugrottunk, hogy a közibénk szoruló halottak ledüljenek a földre. Akkor aztán megint egymásnak rohantunk. A hadnagyom kardja eltört, egy halottól elvette a szuronyos puskát és úgy harcolt, mint a közlegény. Magam is döftem, szurtam az orosz. Nem is tudom mi történt, csak belevéstük magunkat az orosz karéjba, mindig beljebb és beljebb. Új emberek jöttek mellénk és verekedtek tovább. Félóraig tartott a rettenetes tusa. Nyomtuk az orosz lépésről-lépésre. A százados ur mellettünk kiabált:

— Szoritsd, szoritsd honvéd! Csak még egy kicsit!

Szurunk, vágunk. Csattogott a puska agya. Jobbról, balról dőltek ki a legények, de a többi rettenthetetlenül tartotta magát.

Egyszerre csak három friss század honvéd érkezik. Egy ugrás, kettő, három... és nem volt ellenség előttünk. Áttörtük őket. Balfelől is, jobbfelől is nagy tömegek viaskodtak még, de a középben, előttünk nem volt semmi.

Egy nagy rés támadt itten és ezen a résen keresztül berohant egy zászlóalj honvéd. Hátba fogtuk a muszkákat. Jobbról nyomták őket mifelénk. Ez már az utolsó küzdelem volt. Nemsokára megadták magukat. Ezrével szedtük a foglyot. Ekkor már késő este volt. Egy tábornok lovagolt oda és így szólt hozzánk:

— Bravó honvéd! Éljen a honvéd!

A tábornok, pedig nem is volt magyar ember, még a sapkáját is levette, föltűzte a kardja hegyére és úgy intett felénk:

— Éljen a honvéd! Éljen!

Mi olyan fáradtak voltunk, hogy még felelni sem tudtunk. Egy zászlóaljunk üldözte az ellenséget, de csakhamar ott termettek a huszárok is és felváltották az üldöző gyalogságot. Hallottuk, hogy reng a föld a patkók dobogásától. A honvédek, alig hogy kifujták magukat, pipára gyujtottak. Nemsokára megjött az ezredesünk is és sorra ölelt bennünket:

— Édes fiaim! Derék honvédek! Győztünk...

A komarovi dicső győzelem pár napra elvette az orosz kedvét a támadástól. Huszonötezer emberük a mi fogságunkba esett és ötven ágyut, százánál több gépfegyvert vesztek. Halottjuk és sebesültjük is volt vagy ötvenezer.

Az orosz-lengyelországi harcokból : Ütközet Ostrov vára előtt. Néhány ezer orosz beszorult a várba és azt a parancsot kapta, hogy utolsó emberig álljon ellent. A német ulánusok ellenállhatatlan erejű rohammal legázolták a szuronnal védekező orosz gyalogságot és rövid, de véres harc után megadásra kényszerítették. A német lovasság itt a vitézség csudáit vitte véghez.

De mi volt ez a veszteség az oroszoknak! Annyi, mintha egy kád vízből kimerítettünk egy pohár vizet. Nagyon sokszor meg kellett még a poharat meríteni, hogy a kád víz legalább a felére leapadjon!

Az orosz meghátrált ugyan, de aztán még nagyobb erővel tört előre és mi kénytelenek voltunk a dicsőséges csaták után mégis visszavonulni Lemberg felé. Itt szeptember elején újabb ütközeteket vívtunk vele és apasztottuk az ellenség számát bámulatos kitartással. De az orosz hadsereg csak most kezdett igazán gyülekezni: az óriás Oroszországból minden nap száz és százezer katonát hoztak a vasutak a harctérre. Félni lehetett, hogy

Szibériai kalmuk katonák az orosz hadseregből. Szelid, szinte lányos arcu fiatalemberek, akiknek az oroszok nem is vették sok hasznát, mert mihelyt alkalom nyílt, minujárt megadák magukat. A magyar bakától úgy féltek, mint a tüztől.

egy ponton elnyomnak bennünket. Aztán eddig orosz földön folyt a harc, ahol nemsokára ezer és ezer kém majdnem lehetetlenné tette, hogy titokban változtassuk csapataink helyzetét. Az oroszok pár óra alatt megtudták rólunk mindent.

Ekkor Frigyes főherceg fővezér és Conrad báró vezérkari főnök elhatározták, hogy egészen új terv szerint kell a háborút folytatni. A terv az volt, hogy be fogják engedni az orosz Galiciába, ahol hadseregünk erős állásokban csak védekezni fog, jól kipiheni magát, aztán megerősödve friss csapatokkal, ismét támadásba fog átmenni. Galiciában az orosz már kémeinek sem veheti

annyi hasznát, mint odahaza. Aztán van nekünk egy olyan hatalmas védővonalunk, ahol akár tizszeres ellenséget is fel tudunk tartóztatni és arra kényszeríteni, hogy ott vesztegesse idejét, erejét hiába, anélkül, hogy csak egy lépéssel is közelebb jutna igazi céljához. És ugyan mi volt az orosz hadsereg igazi célja? Nos, nem más, mint eljutni Berlinbe, akár Bécsen,

Magyar bakák szuronyrohama egy tarnovi gyár ellen, amelynek épületei közt az oroszok el voltak bujva. A vakmerő magyar fiúk a kétségbeesetten védekező muszkákat szuronyal piszkálták ki rejtkehelyeikről és kényszerítették őket, hogy adják meg magukat.

akár Budapesten keresztül. A Kárpátok pedig olyan erősség, amely fölér száz hatalmas várral.

Szóval: hogy az oroszra végzetes csapást mérhessünk, kelepécét állítottunk neki, és az orosz olyan mohón törtetett előre, hogy beleesett a kelepécébe. Galicia fővárosát, Lemberget mi elhagytuk, és az orosz kard-csapás nélkül vonult be oda, telekürtölve a világot a nagy diadallal. Az ilyen diadalokat szerette az orosz: fegyverrel nem tudott tőlünk elfoglalni egy talpalatnyi helyet, de ha valahonnan kivonultunk: akkor ő oda úgy vonult be, mintha megsemmisítette volna az egész magyar és osztrák haderőt

Persze olyan könnyen mégsem engedték, hogy az orosz csak úgy egyszerűen besétáljon Galiciába egészen a Kárpátokig. Csak lépésről-lépésre engedték magunk után és minden lépésnél rettenetes veszteségeket okoztunk neki. Így szeptember végén Siena mellett két magyar zászlóalj egy folyó hidjára csalta az oroszokat. Mikor a hid tele volt velük, mindnyájan a levegőbe repültek : a hid alá volt aknázva. Az oroszok mindig vakon mentek előre, ha ellenséget nem láttak maguk előtt, vagy ha mi visszavonultunk. És akárhányszor járták így meg, nem okultak. Hasonló módon mindig

Elkeseredett utcai harc Tarnobrzegben, amelyet csapatainknak házról-házra kellett elfoglalni. Ebben az időben az oroszok még el voltak bizakodva rettenő sokaságukban és erősen tartották magukat mindenütt. Tarnobrzegben is háromszor annyian voltak, mint mi, de a lúthnyomó szám nem használt nekik : csapataink a németekkel együtt kiverték őket.

be lehetett csapni őket. Fővezérünk, Nikolajevics nagyherceg nem takarékoskodott katonái életével. Sokszor mondta :

— Ha elpusztul három millió emberem, másik három milliót állítok helyükbe, de mégis le fogom gázolni Németországot, Ausztriát és Magyarországot.

Hát mi igyekeztünk is, hogy Oroszországnak minél előbb elpusztuljon három millió katonája, mert tudtuk, hogy a másik három millió, aki ezeknek a helyébe jön, nem egyéb, mint ágyutöltelék, azzal már könnyen elbánunk : szét fogjuk szórni, mint a szél a pelyvát

Fönn északon Hindenburg tábornok sem pihent és szeptember vége felé színleg visszavonulva, maga után csalt egy nagy orosz sereget egészen

Német utánusok és osztrák dragonosok gyalog harcolnak egy galíciai faluban, ahonnan az oroszok makacs ellenállás után elmenekültek. Otthagyták az utcán egy sebesült tábornokukat, aki hadsegédével együtt fogságba kerül.

Augustov városáig. Az oroszok, szokásuk szerint, neki is lépre mentek. Hindenburg, mikor a harctér neki volt kedvező, hirtelen visszafordult és oldalba támadta az ellenséget, nem törődve azzal, hogy az oroszok kétszerannyian voltak. A német vezér ismét fényes diadalt aratott: foglyul ejtett vagy huszezer oroszot, a többit pedig vad futásra kényszerítette. Az orosz sereg vezére, Sivers tábornok annyira kétségbeesett a vereségen, hogy agyonlőtte magát.

Szeptember vége felé érkeztek az oroszok a Kárpátokhoz és azonnal hozzáláttak, hogy azokon átkeljenek. Száz és száz tisztjük volt, aki ismerte

a Kárpátok minden zegét, zugát, ismerte a szorosokat, a hágókat. Ezek a tisztok álruhában mint ruthén parasztok, vagy munkások éveken át ott laktak a hegyek közt, egészen addig, amíg a bércek és völgyek közt teljesen kiismerték magukat. Aztán hazamentek és most keresztül vezették az orosz csapatokat a szorosokon. Ebből is látszik ugy-e, hogy Oroszország már milyen régóta készült a háborúra!

Eleinte csak szivárogtak be az oroszok a Kárpátok szorosain, később

Az ezredtrombitás halála. A huszárezred trombitását, mialatt a rohamra riadót fúj, szíven találja egy ellenséges golyó. A trömbitaszó félbe szakad, de a csapatok azért megértik, és a roham nem marad el...

Boroevics Szvetozár gyalogsági tábornok, kassai hadtestparancsnok. A galíciai harcokban olyan kitűnően vezette csapatait, hogy a király hadseregparancsnokká léptette elő és kítüntette.

pedig, mikor látták, hogy kevés előttük a magyar, már özönlöttek is. Már hiába, annyi volt az orosz, hogy mindenhová sok jutott belőle. Az uzso-ki szorost találták

legkedvezőbbnek, mert ott iszonyu nehézségekkel ugyan, de ágyukat is lehetett szállítani. Pár nap alatt benn volt vagy százezer orosz és elárasztotta Sáros, Zemplén, Ung és Máramaros megyék felső részeit.

Nehéz napok voltak ezek Magyarországra! A mi hadvezetőségünk nem árulhatta el, hogy szeretné, ha nem százezer, hanem vagy félmillió orosz

katona kelne át a Kárpátokon, mert hisz éppen az volt a haditerv, hogy csak törjenek be az oroszok minél többen, akkor aztán majd elvágjuk őket Galiciában levő seregeiktől és döntő csapást mérünk reájuk. Dobbal nem lehetett verebet fogni, még orosz verebet sem! Ha az orosz csak sejtette volna is, hogy a kárpáti betöréssel éppen a mi malmunkra hajtja a vizet, dehogy tört volna be, dehogy erőlködött volna itt hiába hónapokig, dehogy áldozott volna annyi emberéletet!

Facölöpökből összeállított híd a Dunajec-folyón, Galiciában. A mi hidász-csapataink két nap alatt megcsinálják az ilyen hidat, amelyen a legnehezebb ágyukat is keresztül lehet vinni. Az orosz hidászoknak ehhez legalább egy hét kellett.

Persze a magyar közönség, mert szintén nem tudott a haditervről semmit, egy kicsit meg volt rémülve az orosz betörés hírére. Akik itthon voltunk, csak azt láttuk, hogy az orosz már benn van nálunk és a félenkebbek már sóhajtozni is kezdtek: jaj mi lesz mostan! Mi lesz, ha a muszka folyton lejjebb fog jönni és eljut talán egész Budapestig!

Azért voltak ezek nehéz napok Magyarországra, mert az igazat nem volt szabad megmondani. Nem volt szabad azt írni az újságokban, hogy minél több muszka jön keresztül a Kárpátokon, annál jobb ez a mi hadseregünknek, mert ha egyszer aztán elkezdjük nagy erővel támadni a betörő ellenséget, akkor ebből csak hirmondók fognak visszajutni Oroszországba. De nem lehetett megírni azt sem, hogy hol vannak a betört oroszok és hogy meddig nyomultak be hozzánk : ezzel csak még jobban megrémítették volna azokat, akik szeretnek — félni. Mindenütt vannak ilyen emberek, nálunk

Gyalog harcoló huszárok. Minthogy sok helyen lovasságunknak nem volt szerepe a csatatéren, a derék legények leszálltak lovaikról és épp úgy harcoltak az oroszok ellen, mint a bakák. A magyar huszárok bebizonyították, hogy még gyalog is a világ legelső katonái.

is voltak, igaz, hogy nem sokan. De ezek mindjárt rémeket láttak és a bolhát elefántnak fújták fel.

Nagyon lassan ment az oroszok kárpáti betörése, de azért egy hét alatt mégis benn volt közülük valami háromszázezer. Ekkor aztán azt

mondta a mi hadvezetőségünk, hogy „no most már elegen vannak, hát fűtsünk be nekik egy kicsit!”

És megkezdődött a kárpáti harc, amelyet meg fog emlegetni a muszka, amíg csak él. Egymás után következtek az uzsoki, kőrösmezői, homonnai, szászókai, rahói ütközetek, amelyekben az orosz hadsereg rettenetes veszteségeket szenvedett. Nem mult el nap, hogy öt-hatezer emberrel meg ne fogyatozott volna. Csupán egy hónap alatt, októberben több mint százezer orosz foglyot ejtettünk.

A „vörös ördögök”, a magyar huszárok nemcsak az oroszok rémei voltak, hanem élelmes fiúk is, akik nem egykönnyen jöttek zavarba, sőt hamar feltalálták magukat, különösen ha egy kis jó eledel megszerzéséről volt szó. A kép azt örökíti meg, hogy a huszárok, mikor találkoztak egy gulyával, ebből megfejték a teheneket és nagyszerű lakomát csaptak a finom friss tejből.

A Kárpátokban a mi részünkről csupa honvédek és népfölkelők harcoltak, vagyis fiatalok és öregek. És nem lehet eldönteni, azok voltak-e vitézbbek, vakmerőbbek, vagy emezek? Szinte azt lehetne mondani, hogy versenyeztek egymással, melyik tesz túl hősiességben a másikon!

Az első összeütközések alatt egy népfőlkelő csapat, amelyben csupa idősebb emberek, tanítók, kereskedők, iparosok voltak, eleintén visszahökken a szuronyrohamtól, amelynek eddig csak a hírét hallotta. Amikor azonban orosz golyótól találva holtan esett össze az egyik népfőlkelő, a többi nem is várta a parancsot, hanem rettenetes dühvel rohant neki a muszka lövészárkoknak és ellenállhatatlan erővel elfoglalta azokat. Hogy hogyan

Hősök temetése a galíciai harctéren. Egy nagy ütközet után elesett katonáinkat több nagy, közös sirba temetik el a bajtársak. Mindegyik sirhant alatt 20—30 hős alussza örök álmát. A tisztok meghiúsultak vesznek búcsút tőlük, hogy aztán továbbmenjenek, új ütközetekbe, ahol ki tudja, melyiküket éri utól a halál...

harcoltak a mi népfőlkelőink? Ez egyszerűen mesébe való! A tisztjeik sohase vezényelték azt, hogy: Előre! hanem mindig azt, hogy: Utánam!

Roham alkalmával egy népfőlkelő éppen akkor ért az oroszok lövész-árkához, amikor az egyik orosz katona éppen pálinkát ivott. A népfőlkelő elkapta a pálinkás butykost, nagyot huzott belőle és csak azután fogta nyakon a muszkát, akinek majdnem leesett az álla a bámulattól. Egy népfőlkelő hadnagy, aki polgári foglalkozásában fűszerkereskedő, kiugrott a lövész-árokból és számfület mutatott a muszkáknak. Ezek sortűzet adtak rá, de

Orosz lovasok és gyalogosok éjjel lövöldöznek egy mozdonyra, amelyet a mi csapataink előreküldtek, hogy a síkságot kémlelje ki. A mozdonyon levő katonáink fényszóróval bevilágítják a környéket és gépfegyverekkel tüzelnek vissza.

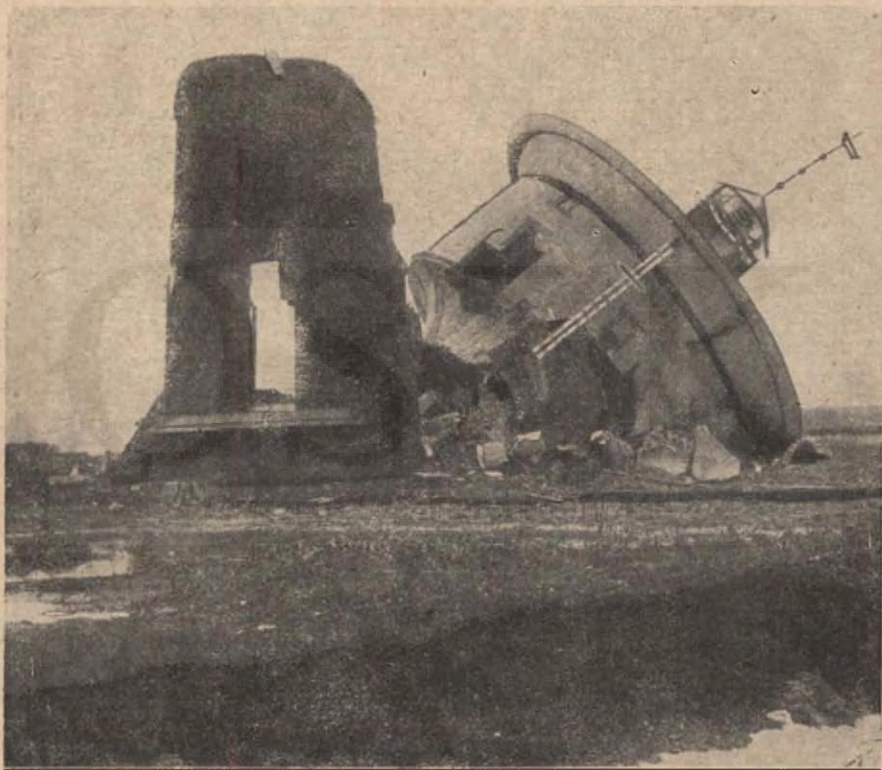
egy golyó sem talált. A hős fűszeres azonban még aznap elesett egy másik rohamnál.

Homonnánál egy visszavonulás alkalmával öt népfőlkelő valahogy elmaradt a csapatától és mert oroszok voltak közelben, elrejtőzött egy

árokba. A káplárjuk, aki három hét előtt még egy rőfösületben mérte a vásznat, így szólt a többihez :

— No fiúk, mi már alighanem elvesztünk. De mielőtt itt hagyjuk a fogunkat, csináljunk valamit, amiről megemlegessenek bennünket !

Az öt ember megvárta, amíg az orosz gyalogság elvonult előttük. Végül egy automobil jött, rajta egy orosz tábornok és még három magasrangú

Ahol oroszok jártak. Pusztulás, rombolás ijesztő képe látható mindenütt, ahol az oroszok ellenséges földre tették a lábukat. Németországnak is kijutott néhány orosz betörésből: az igaz, hogy ott is épp oly véresen verték ki a muszkát, mint nálunk a Kárpátokból. A kép a memeli vasuti állomás viktartó tornyát ábrázolja, amelyet az oroszok levegőbe röpitettek. A torony 40 méter magas volt.

tiszt. Erre az öt népfölkelő sortüzet adott az árokból és az orosz tábornok tisztjeivel együtt holtan esett össze.

Persze az oroszok azonnal nekitámadtak az öt népfölkelőnek. Ezek közül csak egynek sikerült keresztülvágni magát és visszatérni a csapatához.

Másnap megtudta az egész világ, hogy az orosz tábornok, akit a magyar népfölkelők agyonlőttek, Alexius nagyherceg volt, a cár unokaöccse

A kárpáti harcokban szerepelt hadseregünk legfiatalabb katonája is, egy tiz éves rutén fiú, névszerint Murciu János. Az apja erdőőr. Egy napon orosz csapat jelent meg Bustyaházán és valami hatvan osztrák és magyar foglyot hajtott maga előtt. A János gyerek megfigyelte, hogy az oroszok a foglyokat egy magtárba terelték, rájuk zárták az ajtót és őrizetükre csupán egyetlen egy kozákot hagytak, maguk pedig tovább mentek a szomszéd községbe

Élelem és muníció szánokra fölrakva. Hindenburg tábornoknak támadt az az eszméje, hogy szánkókat használ, mert a kocsik a magas hóban elakadtak, még ha ökrök húzták is. A szánkókat két ló nagyon vígan vitte oda, ahova kellett.

A kozák, aki magára maradt, egy fához kötötte a lovát, aztán pipára gyujtott. Ekkor hozzája lépett a János gyerek és megkérdezte :

— Katona bácsi, nem inna egy pohár jó pálinkát ?

Persze hogy akart inni a kozák. A János gyerek erre azt mondta, hogy amíg a kozák pálinkázni megy, addig ő vigyázni fog a lovára.

A muszka nem lett volna muszka, ha jó pálinkáért el nem ment volna nemcsak a szomszédba, de akár hét mérföldre. Mihelyt azonban eltávozott, a János gyerek baltával fölfeszítette a magtár ajtaját, kiszabadította a foglyokat és megmutatta nekik az utat, amelyen baj nélkül eljuthatnak a magyar csapatokhoz.

Jánoska aztán visszament a magtárhoz, ahol már egy orosz tiszt volt, aki a foglyok felől tudakozódott. A fiu megmondta, hogy biz azok megszöktek, mialatt a kozák őr a kocsmában pálinkázott. A tiszt elindult a kocsmá felé, Jánoska pedig hirtelen előkapta a kipányvázott ló nyergéből a kozák pisztolyát és hátulról lelőtte az orosz tisztet.

A tíz éves gyermek aztán a megszabadított foglyok után iramodott,

Rajvonal a hóban, a Kárpátok bércei közt. Egy népfölkelő csapatunk a távolban orosz előőrsöket vesz észre. Azonnal a hóba fekszik és megkezdí a tüzelést. A csapat egyik altisztje ski-talpakkal van felszerelve, hogy szükség esetén gyorsan jelentést vihessen a zászlóaljparancsnoknak. Itt a havasok közt nem volt szerepe a lovas katonának.

szerencsésen utólérte őket és velük együtt eljutott a magyar csapatokhoz. Vitézségeért nem maradt el a jutalom : a parancsnoktól száz koronát kapott és megengedték neki, hogy a magyar csapattal maradjon. A bátor fiu végigcsinálta a kárpáti harcokat és annyira kitüntette magát, hogy ezüst vitézségi érmet is kapott.

Az eperjesi tanítóképző intézetnek huszonhat növendéke volt és mikor az oroszok betörték a Kárpátokba, mind otthagya az intézetet és beállt katonának. Egyikük Homonnánál sebet kapott és kórházba került.

Schmidt tábornok egyszer meglátogatta a kórházat és feltűnt neki az egyik sebesültnek fiatalos arca

- Hány éves vagy fiam, kérdezte.
- Tizenhét tábornok ur.
- És mért lettél katona ?
- Mert kedvem volt.

Magyar népfőlkelő csapat előőrs a Kárpátokban. A havas sziklák szakadécai közt olyan könnyen mozogtak katonáink, mintha ismertek volna ott minden talpalatnyi helyet. A kép egy részletet ábrázol az uzsoi szoros vidékéből, ahol az oroszok háromszor törtek be Magyarországba, hogy véres fejvel meneküljenek ismét vissza.

Mikor a fiu felgyógyult, az ezredorvos haza akarta küldeni, de ő könyörgött, hogy ne haza küldjék, hanem az ellenség elé. Az ezredorvos ezt mondta :

— Hát jól van fiam! Ha nem engednélek, akkor is odamennél.

A tizenhét éves hős neve Kiveisz Ádám. Az arany vitézségi éremmel végezte a háborut és az uzsoki szorosnál egymaga kilenc muszkát küldött a másvilágra. Csodás idők voltak ezek! A hősök úgy nőttek ki a földből, mint eső után a gomba.

Mezőlabornál az oroszok nagyon erős állásba fészkeltek be magukat. Megkezdődött a harc. Egy tüzérkapitány észrevette, hogy az oroszok nem is lövészárkokba, hanem egész földalatti barlangokba ássák be magukat. Ha ezeket a barlangokat fel lehetne robbantani, az oroszoknak végük volna!

Marvitz német tábornok, vezére annak a német seregnek, a mely velünk együtt harcolt a Kárpátokban.

József Ferdinánd főherceg tábornok, az oroszok ellen küzdő seregeink egyik vezére, sok csatának diadalmas hőse.

Hoffmann tábornok, hadseregünk egyik vezére. A kárpáti harcokban, aztán Galiciában verte a muszkát.

De hogyan jusson oda valaki a mieink közül? És ha oda tudna is jutni valaki és felrobbantaná a barlangokat, nem kerülne többé vissza, az bizonyos! Kovács János tüzér mégis vállalkozott, hogy ő elmegy. Két bombát vett magához, mindegyik volt vagy öt kiló, aztán elindult a sötétségben. A mi csapataink még látták eltűnni, aztán csend lett. Aggódott érte mindenki. Hajnali három óra tájban végre irtózatosszerű robbanás hallatszott, Kovács Jánosnak sikerült behatolni az oroszok közé és a bombákat elhelyezni, aztán meggyújtani. A barlangok levegőbe röppültek, a muszkák ott veszttek. De ott veszett Kovács János is, mert nem tért vissza többé. Halála után kapta meg az arany vitézségi érmét.

Olvastatok ugeye a történelemben Dugonics Tituszról, aki Nándorfehérvár faláról magával rántotta a törököt a mélységbe ? Nos, ilyen Dugonics Tituszok százával és ezrével voltak a mi világháborunkban. Nem tétováztak egy pillanatig sem, hogy a biztos halálba rohanjanak, ha ezzel használhattak hazájuknak

Honvéd járőrök a Kárpátokban, a téli hadjárat alatt. Hogy áttekinthessék a hóborította vidéket, egyikük időnkint fölmászik valamelyik fára és onnan néz körül, hogy nincs-e valami gyanús a közelben. Ha nincsen, akkor egy darabig ismét továbbmennek előre, ha pedig ellenséget látnak egyikük visszamegy a csapathoz és jelentést tesz.

De aki hős volt, meg is kapta jutalmát ! Kalmár István kovácslegény mint káplár vonult be ezredéhez. A diadalmas homonnai csatában gyors körültekintésével egy egész zászlóaljat mentett meg a körülfárás veszedelmétől. Aztán tizennyolc emberével elfoglalt hat orosz ágyut és foglyul

ejtett hatvan orosz. Dukla mellett századának tisztjei mind elesetek és ő vette át a vezetést. Mindjárt rohamot vezényelt és elfoglalta az orosz lövészárkokat. Egymásután lett őrmester, megkapta az arany vitézségi érmet, végül Duklánál őfelsége kinevezte hadnaggyá. Mint főhadnagy tért haza az egyszerű kovácslegény!

Egy budapesti hatodik gimnázista, Jámbor Feri, októberben önként jelentkezett katonának és résztvett a kárpáti harcokban. Uzsofnál olyan vitézül harcolt, hogy a nagy ezüst érmet kapta. Akartok-e még több hős fiuról is hallani?

Sielanszki Sándor, egy tizenöt éves diák szeptemberben önként jelentkezett katonának. Az orvosok a gyenge fiut alkalmatlannak találták. Sándor könyörgött, hogy vegyék be. Így aztán tisztiszolga lett egy hadnagy mellett.

De a fiu mindenáron a tűzvonalba, a Kárpátokba akart menni, mert gyűlölte az oroszokat. Csak tizenöt éves volt, de jobban győzte a fáradságot, mint akármelyik öreg baka. Minthogy fegyvere nem volt, elhatározta, hogy majd szerez egyet magának. Egy este aztán eltűnt és csak reggel került elő. A vállán egy orosz puska volt, az oldalán tiszti revolver és a hátán egy láda töltény.

— Hol szerezted? kérdezték tőle.

— Hát megöltem egy orosz tisztet.

Aztán elmondta, hogy a hadnagyától elesett pisztollyal odalopózkodott az oroszok lövészárkáig, Ott a vezénylő tisztet álmában agyonlőtte és elhozta mellőle a puskát, a revolvert és a töltényládát.

Ettől fogva Sanyi, a tizenöt éves baka volt a legboldogabb. Ha mi rohamra mentünk, ő is velünk jött és orosz fegyverrel, orosz golyókkal lőtte a muszkát, folyton a hadnagyja oldala mellett járva. Egyszer a hadnagy megsebesült és az a veszedelem fenyegette, hogy elfogják az oroszok. Sanyi nem tévovázott és puskájából valóságos sortűzet adott, egyes egyedül valami husz muszkára. Ezekben meghült a vér erre a vakmerőségre és mind elfelejtettek tüzelni. Mikor már négy muszka elesett, a többi eldobta fegyverét. Éppen akkor odavetődött néhány népfölkelő is, akik aztán az oroszokat elfogták.

Duklánál két magyar népfölkelő valahogy elmaradt a többitől és orosz fogságba került. Egy Pavlov nevű kozák brigadéros elé vezették őket. A két magyar legény feszesen állt meg a muszka tiszt előtt, aki tolmács utján kérdezte ki őket. Első kérdése ez volt:

— Mondd csak fiam, hogy mertetek ti minket megtámadni, amikor tudhattátok, hogy reátok lövészárkok, sánc, drótsövény, ágyu. puska vár?

Órszemek a Kárpátokban : a sziklahasadékokból kimeredő puskaesővek. Persze mögöttük derék katonáink kémlelnék kifelé, mindegyik más és más irányban. Minden hasadék kitünő lövészátrok : a szikla kemény ugyan, de legalább nem nedves. nem sáros és védelmez a metsző szél ellen. Vesztere jön az ellenség, amely itt akar áthatolni.

Az első népfőlkelő így felelt :

— Hát bizony tábornok ur, mink ezt nem tudtuk. másképp aligha jöttünk volna rohamra

— Ugy ? szolt a brigadéros és megvetően nézte végig a legényt! Hát te második, mit felelsz kérdésemre ?

— Azt felelem tábornok ur, hogy én magyar katona vagyok, és ha puska van a kezemben, én bizony nem nézem, mi van előttem, hanem megyek előre, mint a veszett fene !

A téli hadjárat a Kárpátokban. Mikor az egész harcteret vastag hó borította, katonáinkból skicsapatokat alakítottak, amelyek aztán kitűnő szolgálatokat tettek mint járőrök és előőrsek. Minden ilyen ski-katona fehér vászonleplet vett a ruhája fölé, és ilyen módon fényes nappal észrevétlenül meg lehetett közelíteni az orosz állásokat. Az előőrsek úgy tüzelnek, hogy puskáikat két keresztbe fektetett botra támasztják

— Hallottátok ? kiáltott a brigadéros, körülnézve a saját emberein. Azt mondta, hogy ha puska van a kezében hát nem törődik semmivel, hanem megy előre, mint a veszett fene ! Így beszél az igazi katona ! Jegyezzétek meg magatoknak, amit mondott !

Ezzel odalépett a második népfőlkelőhöz, megveregette a vállát, tiz aranyat adott neki és így szolt :

— Derék legény vagy fiam. Te nem érdemled meg, hogy fogságba kerülj. Szabad vagy ! Majd egy tiszt el fog kísélni az előrsőkig. Eredj isten hírével !

A második népfőlkelő büszkén, boldogan távozott, míg az első lehorgasztott fejjel, szégyenkezve kullogott a fogságba

Pedig ne gondoljátok, hogy az első népfőlkelő nem volt éppen olyan vitéz és bátor, mint a másik. A csatában vitéz volt ő is, de mikor fogságba került, hát azt hitte az együgyü eszével, hogy az orosz tábornoknak a szája-ize szerint fog beszélni, ha úgy beszél, ahogy beszélt. Szóval : ez a népfőlkelő nem ismerte az orosz.

Az orosz betörés idejéből : a hegyek közt harcoló csapataink részére municiót szállítanak. A hóval borított hegyek közt, lovak hátára erősített kosarakban és ládáknak viszik a lövészt, amelynél fontosabb nincsen a háboruban. Hogy az orosz háromszor is kikergettük a Kárpátokból, ezt annak köszönhetjük, hogy nálunk kitűnően van szervezve a municiószállítás.

És még sokan, sokan nem ismerték az orosz minálunk. Sokáig azt hittük, hogy a muszka vad, kegyetlen, vérszomjas, embertelen, hogy semmi, de semmi nemesebb érzés nincs benne. Pedig nem így van : az orosz katonák, úgy a tisztek, mint a legénység jó indulatu, majdnem szelid nép és csak azért ment a háboruba, mert muszáj volt, mert parancsolták. A muszka nem gyűlöl egyetlen más népet sem, a magyart meg éppen szereti, különö-

sen a háború óta, mert a háborúban megismerte a magyart és látta, hogy ez bátor és vitéz ugyan a csatában, de egyúttal jólelkű, nemes érzésű, lovagias. Aztán meg hamar híre ment annak is, hogy a magyarok jól bánnak az orosz foglyokkal, a sebesülteket gondozzák, a halottakat eltakarítják

A kárpáti harcokból: magyar huszár-előőrsők, akik a hóval borított meredek hegyoldalakon sem szálltak le lovaikról, hanem valóságos cirkuszi művészettel ereszkedtek a völgybe, hogy aztán ismét valamelyik hegyre kapaszkodjanak fel. A németek, akik ezt látták, nem akartak hinni a szemüknek és beismerték, hogy ilyesmire igazán nem képes a világon más katona, mint a magyar huszár.

és a sirjakra keresztet tűznek. A magyar sem verekszik az oroszral azért, mert gyűlölné, csak virtusból: a magyar sem gyűlöl semmi más népet, csak bizony nekimegy, akárki támadja is meg a mi szép hazánkat. Amíg

harcol, addig ellenség neki az orosz, de ha nem harcol, akkor az orosz is csak felebarátja neki. Ha a mi első népfőlkelnök mindezt tudta volna, akkor talán ő is kapott volna tiz aranyat és nem maradt volna a fogságban.

A kárpáti harcok alatt tüntette ki magát Melneczuk Lázár is, a magyar hadseregnek legfiatalabb szakaszvezetője. A tizenöt esztendő, eleven fiu

Kitüntetett hősök ünneplése a Kárpátok közt. A dicső, de véres harcok közt néha pihenőnapok következtek, olyankor, amikor valamelyik csapatunk vagy elpusztította, vagy elfogta a szemben álló ellenséget. Ilyenkor a csapatparancsnok ünnepet rendezett a bergek közt, az egyik tisztáson, feltűzte a vitézségi érmet a hős katonák mellére, akik előtt aztán századaik díszmenetben, tisztelegve vonultak el. A közepén állnak a kitüntetett vitézek.

Körösmezőnél ajánlkozott egy századosnak, hogy hirt visz a zászlóaljhoz, amelytől a század el volt vágva, és viszont onnan is hoz hirt. El is ment a kis Lázár, fél napig, fél éjjel bujkált az orosz csapatok által elfoglalt vidéken.

de olyan ügyesen, hogy senkise látta meg. Szerencsésen megtalálta a zászlóalját, átadta a százados jelentését az őrnagynak, aztán ugyanazon az uton visszament és utközben még ki is kémlelte, hogy hol fekszenek az oroszok. Másnap az ő elbeszélése után megrohantuk az oroszokat és kivertük őket állásaikból. A kis Lázár velünk harcolt, mert addig könyörgött, amíg adtak neki egy puskát. És olyan vitéz volt a rohamnál, hogy még az nap egyenruhát adtak neki és egyszerre szakaszvezetővé léptették elő. Három csillagot

kapott a tizenöt éves fiú, jaj de büszke volt! Amerre járt, még a két csillagos káplárok, meglett emberek is szalutáltak neki!

Hej, de csodálatos idők jártak a háboru alatt! Melneczuk Lázár ötödik gimnazista volt és egyszerre csak hős katona lett. Kérdezték tőle a tisztek, hogy akar-e a kadétiskolába menni, de ő azt felelte, hogy:

— Majd a háboru után, mert a legjobb kadétiskola a harctér!

Igen, háboru után Melneczuk Lázár lett az első kis kadét, aki gallérján három csillaggal ült be az iskola padjába, miután a bátorságból a harcmezőn már letette a vizsgát. És még hányan voltak olyanok, mint ő! Hány fiúnak a szíve rezdült meg, mikor kitört a háboru és látta, hogy minden ép-kézláb ember örömmel megy hazáját védelmezni, neki pedig itthon kell maradnia, csak azért, mert ő még fiatal! Ha valamennyit felsorolnám ezeket a derék fiukat, tele lenne velük ez a könyv egészen. Csak hallgassátok meg ezt a levelet, amit egy

Szurmay Sándor tábornok, aki a háboruban fényes hadvezéri nevet szerzett magának. A honvédelmi minisztériumban viselt hivatalt és mikor kitört a háboru, a harctérre kíváncszott, ahol pár hét alatt egyik csatát a másik után nyerte.

hatodik gimnazista irt Budapestről az apjának, aki a vidéken lakott:

— Katona akarok lenni és nem hiszem, hogy édes apám ellenezné ezt, mert hisz hány magamkorabeli fiatal fiú harcol szülei beleegyezésével az orosz határon. Bizonyosan édes apám sem fog gondolkozni másképp, mint ezeknek a fiuknak a szülei. Milyen örömmel harcolnék és remélem fogok is harcolni hazámért! Édes apám, ne akadályozzon meg abban, hogy veszedelemben forgó hazámért véretem én is onthassam. Talán aggódni fog, hogy mi lesz az iskolával? Nos, ha az Isten megsegít, majd folytatom

a háboru után. Tudom, hogy nagy fába vágom a fejszemet, de érzem, hogy Isten segedelmével én leszek az erősebb és a fa ki fog dűlni. Ha kérésem megtagadja, akkor én nem kívánok többé hazamenni. Mert én helytálló azért, amit mondok, Isten engem úgy segítsen. Ellenben ha megengedi ezt édes apám, mindig a legnagyobb hálával és szeretettel fogok édesapámra gondolni.

Ugyan kaptak-e ilyen leveleket az orosz, angol és francia apák is? Nem hiszem, hogy kaptak volna.

Mihelyt katonáink kezdtek megismerni az orosz, attól kezdve már nem törődtek azoknak nagy számával, hanem a legvakmerőbb dolgokat is megkockáztatták velük szemben. Nagyszerű haditett volt például ez:

Az uezsoki szoros körül egy honvédszászlós azt a parancsot kapta, hogy induljon szakaszával, vagyis alig hatvan emberrel egy század orosz gyalogság, vagyis kétszáznál több ember ellen, és ha csak lehet, fogja el őket! A zászlós nem is csodálkozott, hogy ilyen vakmerő feladatot bízta rá és elindult. Ő maga hét emberrel messze a szakasza előtt járt, hogy fölfedezze a rejtett állásban lévő ellenséget. De hiába nézett mindenfelé, az oroszoknak nem volt nyoma sehol. Egyszerre csak alig husz lépésről tüzelés hallatszik, füttyülnek a golyók körülötte. A hét emberből három megsebesül, de a zászlósnak esze ágában sincs, hogy meghátráljon. Ő is tüzet vezényel és egyttal int az oroszoknak, hogy adják meg magukat, mert már jönnek a honvédek. Az oroszok annyira megrémülnek, hogy csakugyan leteszik a fegyvert. A zászlós nem is az egész szakaszával, de csupán négy emberével elfogta az

Hadseregünk legfiatalabb altisztje, a 15 éves Melenczúk László. A bukovinai harcok alatt nagyszerű bizonyosságát adta ritka bátorságának és leleményességének. Ez a derék fiú igazán katonának és hősnak született. Hadvezetőségünk nem nézte azt, hogy még gyermek és kinevezte szakaszvezetőnek.

egész orosz századot. Megkapta a vitézségi érmet és azonnal hadnagy lett. Homonna körül az első honvédegyalozedret küldték a betört oroszok ellen. Abból a századból, amely legelő volt, egy zászlós valahogy eltévedt a csapatával és egyszer csak azt vette észre, hogy alig ötven lépésre vannak tőle az orosz lövészárcok. Egy orosz tiszt németül rákiáltott:

A drótsövény-erősítés. Négy-öt sor erős cölöpöt jó mélyen levernek a földbe, aztán össze-vissza fonják őket szöges dróttal. A világháboruban először alkalmazták a szöges drótsövényt, mint védelmi eszközt, és pedig rendkívüli sikerrel. A drótsövény tovább feltartóztatja az ellenséget, mint tíz lövészárc.

— Adjátok meg magatokat magyarok! Nálunk jó dolgok lesz!

A zászlós hátraszólt embereinek:

— Halljátok fiúk, mit akar a muszka? Hogy adjuk meg magunkat!

No hát tanítsuk meg egy kicsit, hogy ilyet mert mondani nekünk! Tüzet!
Aztán rohamra utánaam!

Minden honvéd kilötte az öt golyóját, amennyi mindig van a puskában

aztán neki az oroszoknak! Ezeknek a tisztje volt az első, aki menekült, a zászlós utána, de nem bírta elérni, mert az oroszoknak nagy előnye volt. Dühös lett a zászlós és még jobban nekirugaszkodott. De fáradt volt, lábai elcsuklottak, nem bírta tovább. Előkapta hát revolverét és a menekülő muszkának a hátához vágta. A muszka tiszt elesett, mire aztán fogságba került

Magyar-német testvériség. A németek rendkívül megszerették a magyar katonákat, akik a hősiességben még rajtuk is túltettek. A pihenés órái alatt karonfogva sétáltak a mi katonáinkkal, mint legjobb bajtársaikkal.

Este a zászlóst maga elé rendelte az ezredes, mert tőle magától akarta hallani a hőstettet. De a zászlós nem tudott szólni. Restelt dicsekedni, mert úgy gondolta, hogy amit tett, azt más is megtette volna az ő helyében. Az ezredes kezét nyújtja neki :

— Igazi katona vagy bajtárs, nem hiába magyar vagy. Beszélni nem tudsz, de annál jobban tudsz harcolni. Különbösen hallottam már mindent. Ime, fogadd az arany vitézségi érmet.

A zászlósnak, mialatt megköszöni a kitüntetést, könybe lábadnak a szemei. Haza gondolt: apjára, anyjára, testvéreire, hogy ezeknek milyen öröme lesz, hogy mennyire büszkék lesznek, ha ezt meghallják. Aztán a hivatalára gondolt, amelyet ott hagyott, ahol ő havi száz koronáért reggeltől estig dolgozott és hol társai csak félvállról beszéltek vele, mert ő volt a legfiatalabb, még a bajusza is alig látszott. És mert mindig szelid, békés fiu volt, akit semmivel sem lehetett megharagítani, társai elnevezték őt Pista kisasszonynak.

Ez a szelid, békés fiu, aki mint tartalékos zászlós vonult be, egyike lett az első honvédgyalogezred legvitézebb katonáinak. A háboru végéig még kétszer kapott kitüntetést és mint főhadnagy került haza. Nem is mondta neki többé senki, hogy Pista kisasszony!

A Kárpátokban egyetlen egy nagyobb ütközet nem történt az egész háboru alatt. Magyar szakaszok küzdöttek orosz századok ellen, századok ezredek ellen, ezredek egész hadtestek ellen és mégis fogyott az orosz, fogyott szünet nélkül. Akik átjöttek a Kárpátokon, azoknak a legnagyobb része itt is hagyta a fogát: vesztükre jöttek ide, a magyar föld lett a temetőjük, v. 37 pedig fogságba kerültek.

Hát ugye okosan csinálta ezt a dolgot a mi fővezérünk és vezérkarunk? Az oroszok csak későn vették észre, hogy hiába pazarolják a vért, a kárpáti betörésnek nem lesz semmi eredménye. Beengedjük őket, de itt aztán összemorzsoljuk. Így aztán lassankint elkotródtak, vissza Galiciába, ahol Nikolajevics nagyherceg fővezér más feladatot tűzött elibük: megostromolni és bevenni Przemysl várát.

Közben nem pihent az a hadseregünk sem, amely Galiciába visszavonulva, ott tartóztatta fel a rettentő sok muszkát. És nem pihent Hindenburg tábornok sem, a német sereg fővezére, aki majd minden héten uj és uj csapást mért az oroszokra.

Október elején mi Opatovnál és Klimotovnál arattunk fényes diadalokat. Mindakét helység az orosz határon, a Visztula folyam mellett fekszik. Az oroszok Galiciában épp úgy megjárták, mint a Kárpátokban. A magyar és osztrák csapatok nagyszerűen elhelyezkedtek a fővezérlet által kiválasztott vidéken, beásták magukat a lövészárkokba és nyugodtan várták a muszkát. Ez jött is utánuk és bámulva látta, hogy nini, a magyarok is a föld alá bujtak és nem akarnak onnan kimozdulni! Most már nekik kellett rohamra jönni ellenünk, ez pedig az oroszoknak nem tetszik. Az orosz nem szeret szuronyt szegezve támadni, mert tudja, hogy ilyenkor a háta mögött is lövöldöznek rá: a saját tisztjeik gépfegyverekkel kergetik előre,

7* Orosz páncélvonat, amely kisiklott és felfordult. A mi tüzérségünk egyik gránátja éppen a száguldó páncélvonat előtt esapott le, szétszakította a vasuti töltést és a síneket; erre bekövetkezett a katasztrófa. Katonáink később odamentek, hogy a páncélvonat sebesült utasait kihuzzák a romok alól.

elől pedig a magyar katonák sortüze fogadja a rohanó muszka csapatokat!

Igy pusztultak az oroszok nap-napután. Ha egy-egy lövészárkot tőlünk mégis elfoglaltak, ez nekik mindig ezer és ezer emberükbe került. Nincs az a hadsereg a világon, amely sokáig kibírhathatna ilyen rettentő veszteségeket! Az orosz hadseregnek is el kellett vészesülni. Hiszen nem is kell, hogy az ember kitűnő legyen a számtanban, mégis egyszerű szorzással könnyű kiszámítani, hogy ha minden nap átlag 15.000 embert veszít az orosz

Kutya a Vöröskereszt szolgálatában. A háború alatt több száz ilyen betanított kutya működött és nagyon jó szolgálatokat tett, felkutatva ütközet után a sebesülteket. Nélkülük ezren és ezren elpusztultak volna.

hadsereg, hát egy esztendőben, vagyis 365 nap alatt több mint öt millió embert fog veszíteni.

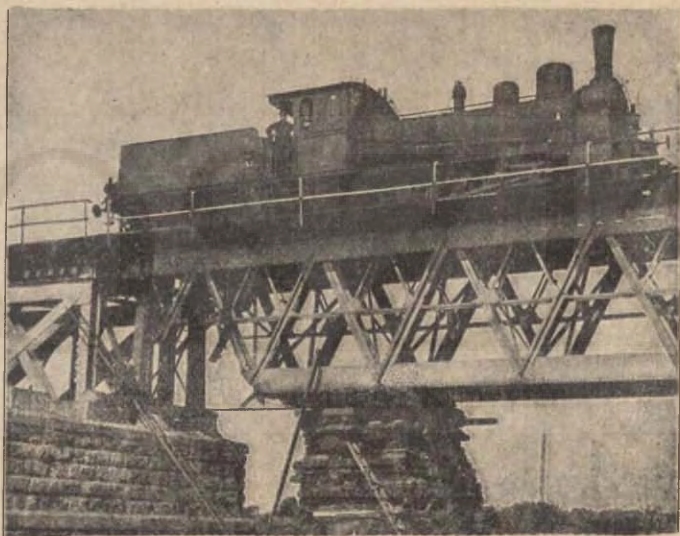
Pedig bizony ilyen rémitő sokat vesztek az oroszok! Már a háborúnak első három hónapjában, augusztustól október végéig a németek 300.000 oroszot fogtak el, mi pedig 200.000-et! Az ütközetekben pedig elesett 450.000 orosz és majdnem 600.000 megsebesült. Ugye rettenetes számok ezek! Pedig az orosz hadseregnek a színé-java volt ez az elpusztult katonaság!

És különösen a november és december hónap volt szörnyű az oro-

szokra nézve. Nem mult el nap, hogy veszteségük ne lett volna 8—10 ezer fogoly, halott és sebesült, néha még ennél is több. Pedig sokszor hetekig nem is voltak nagy ütközetek, csak lövészárkok harcoltak lövészárkok ellen. De ez a lövészárkok-harc nem szünetelt egy pillanatig sem.

Hogy fogalmunk legyen erről a háborúról, csak azt kell folyton szem előtt tartani, hogy mióta a világ áll, ilyen nagy harctér még nem volt soha. Tudjátok-e, hogy milyen hosszú vonalon álltunk mi és a németek szemközt az oroszokkal? Össze fogjátok csapni a kezeket: 1500 kilométer hosszú vonalon! Németország legészakibb határától, a Keleti tengertől kezdve

Vasuti hid Galiciában, amelyet a menekülő oroszok fölrobbantottak maguk mögött, hogy mi ne vehessük hasznát és ők könnyebben menekülhessenek. Műszaki csapataink azonban két nap alatt annyira helyreállították a hidat, hogy ismét járhattak rajta a vonatok, mint ez a kép is mutatja.

egészen Bukovináig, félkör alakban. Háromszor nagyobb távolság ez, mint Budapesttől Kolozsvárig és majdnem ötször nagyobb, mint Budapesttől Kassáig. Ez az óriási hosszú vonal volt katonai nyelven: a front. A vonal baloldalán álltunk mi és a németek, a jobboldalon állt az orosz.

És ez a hosszú vonal csupa lövészárkok volt. Ha mi győztünk valahol, ez csak annyit jelentett, hogy az oroszok hátrább húzódtak néhány kilométerrel, de azért a „front” hosszúsága nem sokat változott. Ebből könnyű

ugye megérteni azt is, hogy ezt a háborút nem lehetett egy nagy ütközetrel eldönteni, mint régenten, amikor az ellenséges hadseregek nem szóródtak széjjel, hanem egy tömegben álltak szembe egymással és harcoltak addig, amíg az egyik legyőzte a másikat. Ebben a háboruban egy kilométeren nem állt szemben több, mint 3—4 ezer ember, valamennyi elbujva a lövészárkokban, a föld alá ; de azért tüzelve szünet nélkül. Ha elfoglaltunk husz

Lorenz Erzsébet, egy bécsi orvos felesége, akit vitézségi érmmel tüntettek ki. Férje a harc-
terre ment mint katonaoorvos, ő pedig követte
férjét és segített neki a sebesültek ápolásában.
A legbátrabb férfiakhoz méltó halálmegvetéssel
kutatta fel ütközetelek után a szegény sebesülte-
ket, hogy elszállítsa őket a kötözőhelyre.
A király megküldötte számára nemcsak a vitéz-
ségi érmet, de az arany érdemkeresztet is.

kilométer hosszúságu lövészárkokat, és elpusztítottuk ott az összes orosz csapatokat, még akkor is csak 70—80.000 emberrel lett kevesebb a muszka. Azaz, csak lett volna, mert az orosz, mihelyt megrohantuk, mindjárt futásnak eredt, ha lehetett. Csak akkor adta meg magát, ha már nem lehetett elfutni, vagy ha embereik már előre összebeszéltek, hogy meg fogják adni magukat a legelső rohamnál. Szerencsére nagyon gyakran történt ez az összebeszélés.

Könnyü ebből megérteni, hogy a háboru mért tartott olyan sokáig és könnyü megérteni azt is, hogy mikor már másfél millió embert vesztettek az oroszok, még mindig nem győztük le őket. Az eddigi háborukban másfél millió katonája nem volt soha egyetlen országnak sem. A hires I. Napoleon

francia császár, mikor félmillió hadsereget toborzott össze, hát ezzel neki mert támadni egész Európának, mert egész Európa nem tudott ennyi katonát vele szembeállítani. Ezelőtt száz évvel, a lipesei ütközetben, ahol Napoleont az egyesült osztrák, magyar, porosz és orosz seregek megverték, összesen nem harcolt több, mint 400.000 ember, a waterlooi csatában pedig még ennyi se harcolt. És ezelőtt negyvennégy évvel Németországnak nem

kellett több, hogy Franciaországot legázolja, mint félmillió ember! Mikor a franciák Sedan várában megadták magukat és nyolcvanezer emberük fogságba került, már el is volt döntve a háboru: Németország győzött.

Mi és a németek husz olyan győzelmet arattunk ebben a háboruban Oroszország fölött, aminő a sedani győzelem volt, és Oroszország még mindig állt, még mindig volt több milliós hadserege. Hogy honnan vette ezt a temérdek embert!

Hát Oroszország nagy, rengeteg nagy! Több mint 150 millió lakosa van. Igaz, hogy ezek nem mind katonának valók, de a huszadrészét mégis fegyverbe lehet szólítani, és ez a huszadrész már hét és félmillió ember. Rettenetes szám! És ebben a rettenetes számban bizakodott az orosz, mikor a háborut megindította. Így számított tudniillik:

Oroszország kiállit 8 millió katonát,

Franciaország kiállit 4 milliót,

Anglia kiállit 3 milliót,

Szerbia kiállit $\frac{1}{2}$ milliót.

Ez összesen 15 és $\frac{1}{2}$ millió katona.

Ezzel szemben Németország hadi ereje 6 millió katona,

Magyarországé és Ausztriáé 3 millió katona.

Összesen 9 millió katona.

Mindenki tudja, még számtan nélkül is, hogy 15 és $\frac{1}{2}$ millió több mint 9 millió, majdnem kétszerannyi. Oroszország tehát, mikor a háborut megindította, a számtanra épített, mert hiszen közmondás, hogy a számok

Vilmos császár látogatása a mi hadseregünkénél Galiciában a komaróvi győzelem után. A németek hatalmas uralkodója vezérkarunk főnökével, Hötzendorfi Conrád báróval beszélget, hogy kifejezze elismerését, amiért az orosz túlerő elől való visszavonulásunkat olyan zseniálisan csinálta.

nem csálnak. Ezenkívül van egy másik közmondás is, amely szerint : sok lúd disznót győz.

Ha egy háboru a számtan szabályai szerint folyna le, akkor Oroszország csakugyan helyesen számított volna. Azonban a rendes számtan is más, meg a háborus számtan is más. A háborus számtanból Oroszország megbukott. Nagyon csunyául bukott meg. Hogy négy több mint kettő, ez igaz, de hogy négy orosz katona több legyen, mint két magyar, vagy német, ez már nem igaz. Sőt tovább is lehet folytatni : hat több mint három a számtan szerint, amelyet már az elemi iskolában tanulunk, de még hat orosz katona sem több két magyar, vagy német katonánál. És ha az angol, vagy francia katonát vesszük, ezekből is hat ellen elég két magyar, vagy két német katona.

Mért elég ? Mért más a háborus számtan, mint a rendes számtan ? Egyszerű ez nagyon. Először is : sem a magyar, sem a német nem kezdte a háborut. Mindegyik a hazájáért, a nemzetéért, az életéért ment a harcba. Másodszor : a magyar és német katona bátrabb, lelkesebb, eszesebb, elszántabb, mint bármely más nemzet katonája a világon.

Ezzel szemben sem az orosz, sem a francia, sem az angol nem a hazáját védte, hanem csak ment a háboruba, mert parancsolták. Egyikse jött ellenünk lelkesedésből, hanem csupán muszájból. Ezért bukott meg a háborus számtanból nemcsak Oroszország, de Franciaország és Anglia is.

És most már folytathatjuk a háboru történetet.

Az orosz, elbizakodva óriás hadseregében, azt hitte, hogy ugy fog bennünket legázolni, mint a robogó vonat legázolja azt az embert, aki lefekszik a sinekre. Csakhogy nem ember feküdt ám az orosz hadsereg robogó vonata elé, hanem egy hatalmas kőszikla és ezen a robogó vonat össze is zuzta magát, meg ki is siklott. Tízszor, meg huszszor megindították ellenünk a vonatot, de ez egyszer sem birt keresztül gázolni rajtunk. Ellenkezőleg : mindannyiszor megsérült a vonat és végül annyira megsérült, hogy nem lehetett többé kijavítani és még egyszer ellenünk indítani.

Október 11-én szörnyű kudarc érte az oroszokat : meg kellett futniok Przemysl vára alól, amelyet már egy hónap óta ostromoltak és be akartak venni minden áron.

Dimitriev Radko, egy bolgár származásu katonatiszt, aki elárulta hazáját és orosz szolgálatba lépett, fölvitte a tábornokságig. Oroszország szívesen fogadja az árulókat és fényesen megjutalmazza őket, hogy másokat is árulásra csábitson. Ezért lett hamarosan orosz tábornok Dimitriev Radko, aki Bulgáriában csak alezredes volt.

Mikor aztán kitört a háború, ezt a Dimitriev tábornokot Nikolajevics nagyherceg egy félmillió főnyi orosz hadsereg élére állította és azt a parancsot adta neki, hogy foglalja el Przemysl várát, minden áron. Ne törődjön vele, hogy hány embere fog ott a fübe harapni: ez mellékes. Ha mind a félmillió elpusztul is, ez nem tesz semmit, csak Przemysl az oroszoké legyen.

Meg is indult Dimitriev Radkó a félmillió katonával Przemysl ellen és körülfogta még szeptember közepe táján. Mint-hogy nem kellett neki spórolni az embereivel, azonnal rohamra parancsolta őket. Mit tehettek a szegény orosz katonák, mentek neki a bástyáknak, az árkoknak, sáncoknak, szöges drótkerítéseknek. És mindjárt az első napon tizezer esett el közülük, anélkül, hogy csak közel is birtak volna jutni a vár-falakhhoz. Azt nem is tudta a bolgár árulóból lett orosz tábornok, hogy Przemyslt magyarok és pedig magyar honvédek védelmezték. Ha ezt tudta volna, talán el se indul a vár ellen kevesebbel, mint két millió katonával!

Ott, ahol oroszok jártak, elpusztult minden. Ezek a képek a bukovinai Panka nevű községnek két urasági kastélyát ábrázolják, amelyeket az oroszok halomra lőttek, pedig a község körül nem is volt ütközet. De az oroszok, hogy a rablás nyomait eltüntessék, ágyúikat ilyen pusztításra használták. Ezért fogyott ki aztán a municiójuk pár hónap alatt.

Aztán még egy különös oka is volt annak, hogy Przemysl első ostromába

— Viszontlátásra tábornok ur negyvennyolc óra múlva itt Przemyslben !

Október 5-én Dimitriev tábornok szikratáviratot kapott Pétervárról, magától Miklós cártól. A táviratban a cár azt az óhaját nyilvánította, hogy Przemysl három nap alatt az oroszok kezében legyen. Ezt a táviratot nemcsak Dimitriev tábornok kapta meg, hanem megkapta — a várórség is. Hogy hogyan ? Nagyon egyszerűen : egy ügyes készülékkel szépen elfogták a szikratáviratot. Persze nagyot nevettek rajta, nemcsak a tisztek, de a bakák is.

— Három nap ? mondogatták egymásnak. Ha Ha Przemyslnek van elegendő élelme, akkor nem veszi be azt az orosz még három év alatt sem !

De Dimitriev tábornok engedelmessé vált a cár parancsának. A következő három napon irtózatos ágyugolyó-záport küldött a várra és rohamra vitte minden emberét. Ezen a három napon 20.000 halottat és ugyanennyi foglyot vesztek az oroszok, sebesültet pedig legalább háromszor ennyit, ha nem többet. A nehéz sebesülteket mind otthagyták a halottak közt.

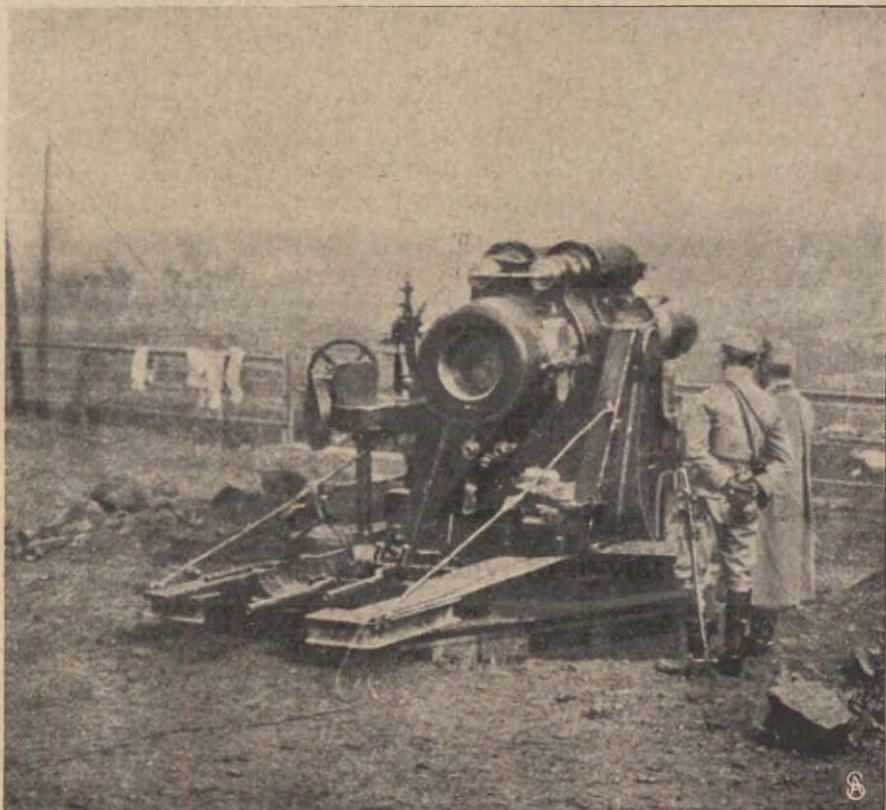
Az elfogott oroszok beszélték, hogy mikor meghallották a mi harminc és feles mozsárgyűnk hangját, hát keresztet vetettek és a félelemtől úgy reszkettek, mint a kocsonya. Ezek az ágyuk, amikor kirepül belőlük a majdnem 100 kilós golyó, olyan gyötrelmes hangot adnak, mintha egyszerre sirna néhány száz kis gyerek. Ez a siró hang az orosz katonák ereiben megfagyasztotta a vért. Ha ilyen golyó lecsapott oda, ahol egy orosz ütég állt, akkor a következő pillanatban nem lehetett ott látni, csak egy nagy, sötét gödröt. A többi : ember, ló, ágyu eltűnt a föld színéről.

A foglyok beszélték azt is, hogy Dimitriev Radkó félmillió hadseregének legnagyobb része zsidó és lengyel volt : ezeket mintha vágóhídra vitték volna. Az orosz tisztek közül soha egyetlen egy sem mert csapata előtt menni. Még az altisztek is mind hátul voltak és kancsukával verték, kergették a legénységet előre. Sokszor megtörtént, hogy a vár ágyúi lekaszáltak egy orosz zászlóaljra, úgy, hogy annak minden embere holtan, vagy halálra sebesülve esett össze. Ekkor Dimitriev tábornok parancsára az elesettek és sebesültek testein

Az osztrák és magyar Mária Terézia-rendjel, a legnagyobb kitüntetés, amelyet katonatiszt személyes bátorságával szerezhet.

keresztül két új zászlóaljat kancsukáztak a vár alá. Mikor pedig az így mézárszékre hajtott orosz katonák oldalt huzódva menekül próbáltak a biztos halál elől, hátul megdördültek az orosz gépfegyverek és halomra gyilkolták saját katonáikat.

A mi világhírűvé lett 30 és feles motoros ágyunk a galíciai harctéren. Ez az ágyu 15–20 kilométer távolságra lövi ki a gránátot, amely ott, ahol lecsap, szörnyű pusztítást visz véghez. Sokszor ennek az ágyunak egyetlenegy felrobbant gránátja egész század muszkának okozta halálát.

És így ment ez heteken keresztül majd minden áldott nap amíg már hetvenezer volt az orosz halottak száma, a foglyoké pedig több mint negyvenezer. Az egész háboruban Przemysi volt az oroszok legborzalmasabb temetője. A halottak szanaszét heverték a vár körül : némelyik árokban és drótsövény mellett olyan rakás holttest volt, mint egy falusi ház. Szinte kár volt Prze-

myslt az ostrom alól felszabadítani, mert ha még néhány hétig tart az ostrom, Dimitriev tábornok félmillió s hadseregéből nem maradt volna meg a tized-része.

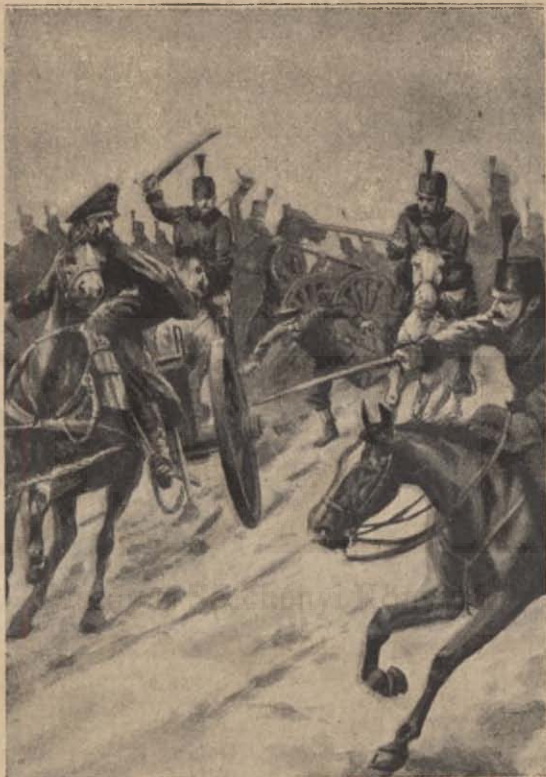
De a mi hadseregünk október közepén megindult, hogy elkeresse az orosz Przemysl alól. Lépésről-lépésre, kilométerről-kilométerre új és új harcok, ütközetek voltak, mert az oroszok makacsul tartották magukat.

Katonáink egy lövészárkban, a Kárpátok közt. Az árok elég széles és jó mély is, ez ellenség bizony a fejük búbját se láthatja. És az ilyen árkokat százával, ezrével kellett ásni, még pedig gyorsan, sokszor egy-két óra alatt. Képzelmehi, milyen fáradtság volt ez!

De a mi vitézségünk elől végre meg kellett hátrálniuk, hiába voltak még ekkor is háromszor annyian, mint a magyar seregek. Október harmadik hetében, egész sor diadalmas ütközet után elértük Przemyslt és Dimitriev Radkónak el kellett onnan takarodnia. El is takarodott: szégyenkezve ment a cárhoz, hogy mentegesse magát, de nagy bámulatára az „atyuska“ (így hívja az orosz nép a cárt), szívesen fogadta őt. Nem tett neki szemre-

hányást egy szóval sem, amiért olyan csufos kudarcot vallott és elvesztetett több mint kétszázezer orosz katonát. Ellenkezőleg, megveregette a vállát, megdicsérte, hogy olyan hősiezen küzdött Przemyslnél és majdnem

Az oroszok márciustól kezdve, ha valahol megvertük őket, legelőször a tüzérségükkel iparkodtak menekülni, mert ekkor már fogytán volt az ágyujuk, meg a municiójuk. Csakhogy huszárjaink is résen voltak ám és rácsapva a menekülő orosz tüzérségre, többnyire elfogták mindenestül.

bevette a várat! Végül pedig egy magas rendjelet adott neki a cár és kinevezte herceggé.

Ejnye! kérdezhetné akárki, hát olyan tökkelütött ember az oroszok cárja, hogy diadalmak vette azt, ami kudarc volt, még pedig gyalázatos kudarc? Hát ezt éppen nem lehet mondani Miklós cárról. Igaz, hogy nem találta fel a puskaport, de azért van neki magához való esze. A kitüntetés, mit Dimitriev Radkó kapott, igazában nem neki szólt, hanem — Bulgá-

riának, Dimitriev szülőhazájának. A cár nagyon nagyon szerette volna, ha Bulgária is Oroszország mellé áll a világháboruban és a szerbekkel együtt dél felől megtámadja Magyarországot. Akkor persze könnyebb dolga lett volna az orosz hadseregnek. Csakhogy a bolgár nemzet mindig jó barátja volt Magyarországnak, királyával, Ferdinánddal együtt, aki anyai ágon magyar, mert a dédanyja Koháry hercegné volt. Így aztán hiába kapott rendjelet Dimitriev Radkó és hiába kapott hercegi címet is, a bolgárok bizony nem szédültek meg ettől és nem siettek a cár atyuskának kezét csókolni.

Munició-raktár az ágyuk mögött, jól védett helyen. Az ágyuk óriás mennyiségű srappelt és gránátot „esznek”, és minden srappel meg minden gránát gondosan be van csomagolva. A raktárt telefondrót köti össze a tüzérekkel, akik ezen üzennek, hogy mikor kell új munició és mennyi?

Az antántnak nagy meglepetés volt, hogy Przemysl nem esett el, mert már hetek óta telekürtölték a világot, hogy az oroszok nemsokára beveszik ezt a várat, aztán meg se állanak többé Budapestig. Már előre ittak a medve bőrére, pedig de messze voltak attól, hogy a medvét elejtsék! Nagyon megnyult az orra az antántnak, hogy Przemysl bevételeből egyelőre nem lett semmi és ekkor azzal vigasztalták magukat, hogy ez a vár ugye fontos,

jobb is, ha az oroszok nem pocsékolják ott a drága időt, hanem ehelyett igyekeznek betörni Németországba.

De pár napra Przemysl felszabadítása után még hosszabb lett az ántánt orra : hadseregünk egy része, amely Orosz-Lengyelországban állt, október 20-ika táján hirtelen előretört, váratlanul megjelent Ivangoród előtt, ott megvert két orosz hadosztályt (egy hadosztály körülbelül 20.000 ember), ötezer embert elfogott, temérdek hadiszerral együtt. Ha ránéztek a mappára, láthatjátok, hogy Ivangoród Lublin fölött van, nem messze Varsótól, Orosz-Lengyelország fővárosától. Ilyen messzire benyomult vitéz hadseregünk az orosz birodalom testébe és éppen akkor, mikor az ántánt már leste, hogy az orosz hadsereg mikor éri már el Berlint, Bécset, vagy Budapestet !

Ski-csapat a veszprémi honvédszállásvezetőknél. A honvédbakák pár óra alatt beletanultak a havon való korcsolyázásba és nagyszerűen nyargaltak a ski-talpakon, meg a hosszú botokkal a Kárpátok hegyei, völgyei közt.

És milyen gyönyörű csata volt az ivangorodi csata ! Ötven-hatvan kilométer hosszú vonalon, akkora vonalon, mint Budapesttől Cegléd, folyt a harc száz és száz helyen. Itt gyengébben, amott erősebben, itt ágyuk bömböltek, amott csak puskák ropogása hallatszott, míg több helyen felvillantak a szuronyerdők is. Egy honvédtiszt beszélte :

— A dombok egymást érték és az egyik domb legtetőjén mély árok vonult végig keresztbe. Az árokban tiszték ültek, messzelátóval kémlelték a vidéket, amely olyan volt, mint egy káprázatos panoráma. A talaj hullámos, olyan, mintha a viharzó tenger hirtelen kővé meredt volna. Domb és völgy sűrű egymásutánban váltogatják egymást. A mezőkről nedves földszagot hoz felénk a szél, és ez a szag olyan kellemes ! Mintha a föld édes lehelle volna !

Jobbfelől egy kis erdő sötétlik bele a sárga tarlóba, balról pedig a fel-szántott ugar feketesége nyeli el a nap sugarait. A domboldalakon katonák vonulnak tovább, csatárláncban. A hosszú, hosszú sorok olyan hullámosan haladnak előre, mintha egy óriási kigyó csuszna tovább a földön. Végre eltűnnek egy kanyarulatnál.

És minden magasabb domb oldalán hat-hat fekete pont látszik : ezek

József főherceg honvédtábornok (×-el jelölve a képen) meglátogatja egy honvédgyalogezred katonáit pihenésük alatt a Kárpátokban. Tisztek és bakák vegyesen állnak körülötte. Egy altiszt meghívót ad át neki a bakák egyik tréfás hangversenyére a lövészárókban:

az ágyu-ütegek, mert minden ütegben hat ágyu van. Ezek fülsiketítő bömböléssel okádják a gránátot, srápnelt az öt-hatezer lépésre szemközt levő dombokra : ott van az ellenség. Az ágyu tompa durranását bűgő, sivitő, füttyülő hang követi, amint a golyó tovarepül a levegőben. Az elpattant zongorahurnak van ilyen hangja, persze az ágyué ezerszerre erősebb, félelmetesebb. A levegő aztán zug a benne keresztül-kasul cikázó golyóktól.

Fenn a magasban apró, fehér fellegek támadnak minden pillanatban. Nem nagyobbak, mint egy husz filléres játék-léggömb, amelyet az apró gyermekek annyira szeretnek. Cspikés szegélyüket fényessé teszi a ragyogó napsugár. Egy darabig gomolyog a fehér felleg, aztán szétfoszlik és elvegyül a levegőben. Hát minden ilyen fehér felleg egy-egy srapnel. Fehér belsejéből gyilkoló tüzeső árad szét, amely száz halállal hullik le a földre. Néha egy-egy gránát robbanása reszketteti meg a levegőt. A földről, ahová a gránát lecsapott, sűrű fekete tölcser verődik fel koromból, füstből, porból. Mikor a tölcser eltűnik, alatta egy mély gödör marad, amelybe egy borjut bele lehetne állítani és nem látszana ki belőle.

A mezőn sok ilyen gödör van már. Annyiszor ismétlődik a tölcser és a léggömb, hogy a szem szinte káptázik, az embernek a feje pedig elkábul a szakadatlan dörgéstől és a levegő félelmetes bugásától. Ugy összefolyik minden, összefolynak a hangok, a színek, a képek és az események, mint mikor ebéd után elszunnyad az ember és pár perc alatt egy egész életet álmodik keresztül.

De lassan mégis meg lehet szokni mindent. Külömbiséget lehet tenni a hangok közt. Az ágyudörgésből olvasni lehet: az srapnel volt, emez pedig gránát. És a mi ágyuink hangja is egészen más, mint az orosz ágyuk hangja. Ha mi egyet lövünk, az oroszok hat lövéssel felelnek vissza, golyóik ezerszámra árasztják el a harcmezőt.

Néha valóságos tüzesőben állanak csapataink. De a tiszték ott fönn dombon levő árokban mintha ezzel nem is törődnének. Az egyik rajzol, a másik beszélget, a harmadik telefonál. Még olyan is van, aki most ír levelet haza, persze plajbással. Előveszi a noteszét, erre ráfekteti a tábori levelezőlapot, lekuporodik az árok oldalára és ír. Hátha ez az utolsó levele!

Három nap óta tart már a harc. Az oroszoknak jó állásaik vannak. Nem lehet őket kikergetni onnan addig, amíg egy magas hegyet el nem foglaltunk.

A hegy ott van velünk szemben. Minden percben odacsap egy gránátunk és néhány srapnelünk. Rendes lövészárkokban a gyilkos ágyutüztől már rég elpusztultak volna, még ha százezren lettek volna is. De az oroszok itt betonnal boltozott árkokba ásták el magukat és a mi ágyuinknak most rommá kell lőni az egész hegycsucot. Közben dombok is vannak: ezekért a mi honvédeink verekszenek halálmegvető bátorsággal. A hadiszerecsé változik. Egyszer mi vagyunk előnyben, másszor az oroszok. De végre mégis csak a mi honvédeink kerekednek felül. Visszaverik az oroszokat, akik már utolsó sáncaikban védekeznek.

Két ulánus katonánk, mikor ki volt küldve járőrnek a galíciai harctéren, egy muszka járőr-csapattal került össze. A muszákak, szokásuk szerint, azonnal megszaladtak, pedig nyolcan voltak kettő ellen. Az egyik muszkat mégis utólérték és elfogták.

Ekkor egy tüzérszázados jön ahhoz az árokhoz, ahol a honvédtisztek ülnek. Ahoz a tiszthez megy, aki a telefon mellett van és számokat diktál neki :

— Első üteg 57, 58. Második üteg 62, 63.

A telefonáló tiszt tovább adja ezeket a számokat a hátuk mögött levő ütegeknek. A számok azt jelentik, hogy milyen szög alatt kell az ágyuk

Német lövészárkok az orosz harctéren. A németek a lövészárkok-csinálásnak legnagyobb mesterei — voltak a háboru elején, amikor a magyar bakák jóformán azt se tudták még, hogy a lövészárkok mi fán terem? De csak pár hét kellett és a mi katonáink olyan lövészárkokat ástak maguknak, hogy csudájára jártak — még a németek is.

csövet beállítani, hogy éppen az orosz sáncok kellős közepébe találjanak. Nemsokára hallatszik is ágyuink sortüze. Odanézünk és látjuk, amint egy tüzér megrántja a gyújtószinórt. Egymásután hat pukkanás hallatszik és a hat ágyu úgy dobja föl magát a levegőbe, mint egy párdúc, amelyet golyó ér.

A gránátok, srapnelk belesüvitének a levegőbe és vérfagyasztó sikoltással rohannak el a tisztek feje fölött.

Az árok szélén egy öreg tábornok áll. Őt nem zavarja az előtte lecsapó gránát, sem a srapnel, amely a feje fölött pukkan szét. Ugy áll ott, mintha a kaszárnya udvarán nézné a bakákat, mikor egzeciroznak. Pedig hej! nem egzecirozás folyik most itten, hanem rettenetes öldöklés.

Német csapatok masíroznak Galiciában az országuton és a vasutvonall mentén. Parancsot kaptak, hogy bizonyos időben ott kell lenniök egy helyen, és — ott is voltak. Bámulatos gyorsasággal tudtak a német katonák masírozni: ebben egyesegyedül a magyar bakák tettek túl rajtuk, akik még akkor se fáradtak el, amikor a német már lógatta a nyelvét.

Egy huszártiszt jön nyargalva és jelenti:

- Tábornok ur, az oroszok visszavonulnak a falunál.
- Akkor csak utánuk azonnal!

Egy perc múlva még sűrűbben bömbölnek ágyúink és megmozdulnak hátul levő tartalékjaink is kergetni a muszkát.

— Előre, csak gyorsan előre! — kiáltja a tábornok.

És ő maga is megy az egyik dombról le, a másikra föl, még pedig gyalog, épp úgy mint a bakák. A lovát vezetik utána.

A harcmező kezd üres lenni. Telefondrótok futnak keresztül-kasul

Roham után német tiszték felvonulnak egy dombra, ahonnan az oroszok elmenekültek. Egy vezérkari főtsiszt messzelátóval figyeli a futó oroszokat, hogy aztán kiadja a rendeletet az üldözésre. Elöl egy páncélos ágyu látható, amelyet az oroszok otthagytak mert már nem volt idő, hogy elvigyék. A bőrük előbbvaló volt, mint az ágyu.

a földön mindenféle irányban, mert bizony a csatatéren nem érnek rá telefonpóznákat felállítani.

Az első sorokban levő katonáink már kilőtték összes töltényeiket, de hátulról előrerohannak a tartalékok és minden csapat felé ezrével dobálják az új töltényt, amit aztán a bakák fölkapkodnak.

Az orosz gyalogság már fut ugyan, de az orosz tüzérség a dombok tetején még tartja magát és lövöldöz reánk kegyetlenül. A mi öreg tábornokunk a legnagyobb tüzben csak biztatja a honvédeket :

— Előre fiaim ! Csak még egy-két óra, aztán vége a csatának és addig kész lesz a menázi is. Már rotyog a finom babcsuszpájj, benne jó füstölt disznóláb. Veletek fogok enni, ha adtok belőle.

— Éljen a tábornokunk ! — kiáltja száz és száz torok egyszerre. Aztán rohannak a honvédek, mint a fergeteg.

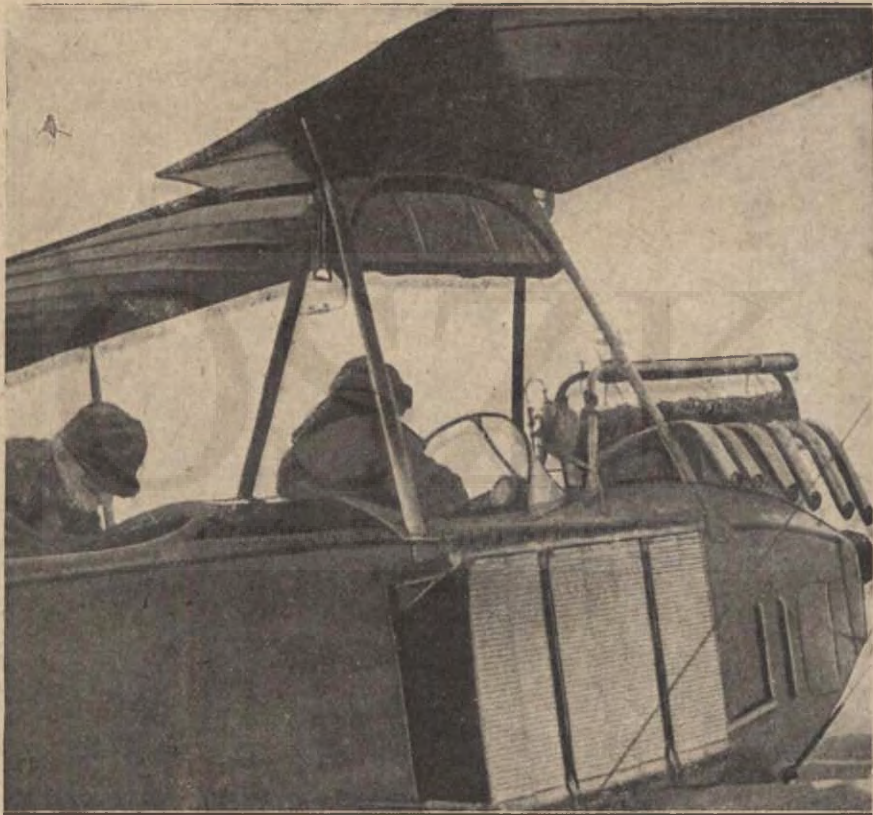

Lipót Szalvátor főherceg és vezérkara egy lövészárokban a galíciai harctéren. A főherceg (a képen ×-el jelölve) katonáinknak egyik legnépszerűbb vezére volt, mert nem kímélte magát, hanem hiven megosztotta velük a háboru nehéz fáradalmait. Mögötte a tisztsoffőr látható, aki autón idáig hozta.

Egyszer csak kezdik hozni az elfogott orosz katonákat. Legénységet, tiszteket vegyest. Egy honvéd huszat, harmincat is hajt maga előtt, mint a juhász a birkákat. A mi tábornokunk közéjük megy és a közembereket kikérdezi, merre vannak az orosz hadállások. Valaki azt mondja, hogy ezt jobban meg lehetne tudni valamelyik fogoly tiszttől. A tábornok így felel :

— A tisztek megesküsznek, hogy nem árulnak el semmit. Aki tehát mégis elárul valamit, az hitvány ember és én azzal nem állok szóba.

Ime, minálunk milyen másképp gondolkoztak a becsületről, mint ellenségeinknél! Sok orosz generális például megkinoztatta a mi fogságba került tisztjeinket, mert egyikse akart elárulni rólunk semmit.

Egy repülőgépünk indulása az oroszok által körülzárt Przemyslből. Bátor pilótáink a vár hosszú ostroma alatt nagyon sokszor repültek ki onnan és oda vissza. Ők voltak az egyedüli postások és ezer meg ezer levelet vittek ki Przemyslből a hős védők családjaikhoz, ezektől pedig vissza derék katonáinkhoz.

Most sebesült honvédtisztet hoznak. Hadnagy. Még fiatal, alig husz éves, egy hét előtt még zászlós volt. Egy srapel vérezte össze a testét. Borzasztó fájdalmai lehetnek, mert hol fogait csikorgatja, hol hörög.

Az öreg tábornok megállítja a sebesültvivő katonákat, odalép a szen-

védő hadnagyhoz, megfogja a kezét, és beszélni kezd hozzá, mint apa a gyermekéhez :

— Fiam! Csak bátorság! Nem lesz baj! Meg fogsz gyógyulni. És nem hiába folyt a véred, mert mi győztünk! Légy erős. Adjon Isten minden jót!

Német katonák a gancsai harcterületen lovaknak egy parasztszekérré, hogy meneküljenek egy század kozák elől. A németek mindössze öten-hatan vannak ezek közt is kettő sebesült, mégsem gondolnak arra, hogy megadják magukat. hanem bátran lövöldöznek a támadókra a szekérről.

A sebesült tisztet elviszik, a tábornoknak, pedig köny szökik a szemébe. Az öreg hadvezérnek, aki föl sem veszi a körülötte dúló rettentő harcot, megindul a szive egy bajtársa szenvedésén.

És ilyen nagy, ilyen hős minden tábornokunk, minden tisztünk. Vala-

mennyien a tűzben vannak, a legénység közt, nem úgy, mint az orosz tisztek, akik mindig csak hátulról biztatják, vagy kergetik katonáikat.

Egy közhonvéd beszélt, hogy látta a századosát, aki három nap, három éjjel védelmezett egy sáncot és mikor parancsot kapott, hogy az orosz túlerő elől vonuljon vissza, hát — sirt! De aztán hősies elszántság

Egy derék magyar pilóta szomorú vége. Takács Béla, hadseregünk egyik legkitünőbb repülőgép-vezetője, a kárpáti harcokba lett kirendelve és ott egy új gépet akart kipróbálni, hogy Ungvárról Máramarosszigetre repüljön. A gép hibás volt, Takács Béla valami 200 m. magasból lezuhant és holtan maradt a gép romjai alatt.

érlelődött meg benne. Honvédeit lefektette egy árokba aludni, mert már agyonra voltak fáradva. Ő maga keresett egy másik honvédcsapatot, hogy ezzel visszafoglalja az elvesztett sáncot. Milyen ország ez a Magyarország, amelynek ilyen tisztjei vannak! És a tartalékos tisztek! Ezek a kedves fiúk, akik a hivatalokból, irodákból jöttek egyenest a csataterre! Öreg tábornokok beszéltek, hogy hős volt valamennyi, mintaképe az igazi kato-

nának. A lövészárkokban, a tűzben, a rohamban, az ágyuk mellett épp oly vidámak voltak, mint otthon a zsurokon, vagy a sporttelepen.

De a legnagyobb hősök mégis a közkatonák, akik pár hét előtt még földmivesek, iparosok, kereskedősegédek, kishivatalnokok, napidijasok voltak. Most valamennyi egyforma bajtárs és mindegyiknek csak azon jár az esze, hogy kitüntesse magát. Napokig fekszenek a rajvonalban, szünet nélküli tüzelés közt, jó kedvvel türnek minden fáradságot, az örökös izgal-

Eltakart ágyu. Ahol puszta síkság van és az ágyuk az alkalmas helyen nem bujhatnak el, ott nagy, lombos galyakat, sőt egész fákat visznek oda és ezekkel takarják el az ágyukat. Messziről még távesővel is nehéz észrevenni az ilyen ágyukat.

mat föl se veszik, mintha vasból volnának az idegeik. A halál ott settenkedik körülöttük és ők csak komáznak vele, pedig az ő vérük is pezseg és ők is szeretnek élni. Soha egy panaszos szót nem ejtenek. A parancsnokoknak csak intenie kell és mennek előre elszántan, szembe a halállal és mindig csak előre. Méltó utódai ők azoknak, akikről a halhatatlan költő. Petőfi írta egyik gyönyörű versében :

„Tiszteljétek a közkatonákat !“

Ebben a háboruban a mi közkatonáink megérdemelték az egész nemzet tiszteletét.

De volt még egy csapat, amely vetekedett velünk az Ivangorod melletti csatában, pedig nem is a vérünk volt : a lengyel légió. Az elnyomott Len-

Magyar népfelkelők szalmát visznek a lövészárkba egy elpusztult városból Galiciában. A várost az oroszok, mielőtt onnan elmenekültek, felgyújtották. A határban néhány szalmakazal véletlenül épen maradt : ezekből a szalmát felhasználják katonáink, hogy kibéleljék vele a lövészárkokat a kutya hidegben.

gyelország derék fiai, mikor kitört a háboru, összeálltak néhány ezeren és velünk együtt küzdöltek hazájuk elnyomója, Oroszország ellen. Száz és száz ütközetben vettek részt és megmutatták, hogy érdemesek voltak mindig a magyar nemzet barátságára.

Az ivangorodi diadalmas csatában nagy szerepet játszottak még

repülőgépeink. Ezek kémlelték ki a magashól az oroszok hadállását es többnyire sértetlenül tértek vissza, pedig ezer és ezer golyó repült feléjük majdnem szünet nélkül. Hogy milyen veszedelmes repülőgépen az ellenség fölött kóvályogni, erről alig van az embernek fogalma. Csak maguk a pilóták (a repülőgépek vezetői) tudják ezt leírni, hát adjuk át a szót az egyiknek :

— A harctéren — mondja a pilóta — nincs vasárnap, nincs ünnepnap, mert minden nap egyforma. Én egy vasárnap kaptam parancsot, hogy üljek repülőgépre és kutassam ki, hol vannak az orosz ágyuk elrejtözve. Öt perc

Két katonánk kivisz egy sebesültet a tüzvonalból a kötözóhelyre. A szegény sebesült végső erejével bajtársainak nyakába kapaszkodik. Köröskörül hull a srappel és granát, de egyik se törődik ezzel.

mulva már vagy 1500 méter magasban jártam és egyszer csak süvített körülöttem a temérdek gránát, srappel. A szárnyaimat kilyuggattak a szilánkok, de ezzel nem szoktunk törődni, mert száz és száz apró lyuk sem árt a repülőgépnek. Mögöttem ült egy főhadnagy, aki a golyók záporában jegyezte és rajzolgatta az alattunk levő térséget. Micsoda nyugalom, hidegvér, bátorság, halálmegvetés kell, hogy ilyen rettenetes heizetben val ki

csupán arra gondoljon, hogy leírja, lerajzolja és emlékezetben tartsamindazt, amit maga alatt lát !

A levegőben másképp megy a harc, mint a földön. Ott sokkal nagyobb a veszedelem. Nemcsak az ellenséges golyók zápora, hanem az időjárás, a szél, a vihar, az eső, a nap : ez mind mind leselkedik reánk és le akar dobni bennünket a magasból. Aztán az orosz pilóták is vadásznak reánk és sokszor harcol egymással két repülőgép a szédítő magasságban, mintha két óriás sas vivna párbajt.

Vasárnap szerencsésen érkeztem vissza és hétfőn már ismét el kellett indulnom. De most már vártak az oroszok és annyira lövöldözték rám a gránátot, hogy azt hittem, no most nincs többé menekülés. Egy srapnel ott robbant szét alig harminc lépésre a gépemtől és a levegőrázkódás miatt a szárnyak úgy ingadoztak, mint egy papírlap, amelyet elsodor a szél. Kisérő társam már le is mondott életéről és némán várta, mikor zuhanunk le a biztos halálba. Némelyik srapnel robbanásának olyan nagy volt az ereje, hogy kilódította kezemből a kormánykereket. Roppant erőfeszítéssel kormányoztam a gépet egyre feljebb és feljebb és végre felhőbe jutottunk, amely aztán eltakart az ellenség szeme elől. Innen már nem volt többé nehéz hazatérni.

Pedig ugyanez nap délután mégegszer kiküldtek és majdnem két óra hosszat keringtem az ellenség fölött, miközben utitársam zászlójelekkel irányította a mi tűzérégűnket az orosz ütegek ellen. Most már kétezer méteren felül jártam, ahol már a golyó nem igen veszedelmes. Mint a sas a mezőn legelésző libák fölött, úgy keringtem az orosz hadállások körül. És ahogyan a gépemről lengtek a sokféle színű zászlók, úgy igazították ágyúinkat a mi tűzéreink, akik messzelátóval folyton követték a gép repülését. Borzalmas, de egyuttal nagyszerű is ez a háború a levegőben !"

A téli hadjárat Oroszország ellen.

Oroszország, mikor látta a mi rettenetes védekezésünket és látta, hogy miheiyt alkalom van, még meg is támadjuk az ő seregeit és tönkre verjük, kénytelen volt beismerni, hogy ennek a fele se tréfa ! Több mint ötmillió katonával jött ellenünk és Németország ellen, de ennek a tengernyi népnek a negyedrésze, és pedig a java, október végéig már elpusztult.

— Itt tenni kell valamit !

Ezt a parancsot adta ki Miklós cár nagybátyjának, Nikolajevics nagyherceg fővezérnek.

Létorony egy szalmakazal mögött az orosz-lengyelországi harctéren. Hindenburg tábornagy hadseregének egyik tisztje erről a létoronyról, a kazal mögül figyeli az ellenséget. A létra tetején telefon is van, hogy a tiszt mindjárt le is adhassa jelentését a főhadiszállásnak.

A nagyherceg azonban hiába törte a fejét, pár tucat generálisával együtt, akik folyton ott lebzselnek körülötte. Valamennyien nem tudtak kisütni egyebet, mint azt, hogy :

— Az orosz sereg mindig kevés, szaporítsuk meg még egy pár millióval. Utóvégre az oroszoknál is közmondás, hogy sok lud disznót győz. Ha nem ment a dolog öt millió katonával, majd fog menni hét millióval.

Bosnyák katonáink a galíciai harctéren, amint pihennek egy ütközet után. A pihenőt arra használják, hogy megtisztogassák puskáikat. Mert a puska megromlik, ha hosszabb ideig el nem távolítják belőle a sok lőporfüstöt és rozsdát.

És erre aztán behívtak Oroszországban katonának minden épkezélab embert. Még a negyvenöt-ötven éves embereket is, és küldték őket egyenesen a harctérre. Még csak ki se képezték őket előbb, mint nálunk és Németországban, ahol két hónapig is gyakorlatoztak a tartalékosok, mielőtt a csatamezőre kerültek volna.

Képzelmek, hogy mennyit értek Oroszország új katonái : majdnem semmit. Nem volt ezeknek más gondolatuk, mint megadni magukat, mihelyt alkalom kínálkozik.

Mikor aztán eljött a november és hűvösre fordult az idő, Nikolajevics nagyherceg fővezér elhitette Miklós cárral, hogy most már gyorsan fog menni minden, mert az orosz hadsereg még az új millió katonáknál is hatalmasabb segítséget fog kapni nemsokára

Orosz várágya a harctéren, mély árokba beépítve. Az oroszok, mikor fogyni kezdett az ágyujuk, váraikból hoztak nehéz ágyukat a harctérre. Ezt meg is bánták később nagyon, mert éppen emiatt foglaltuk el olyan könnyen az ő bevehetetleneknek gondolt váraikat.

— Minő segítség ez? — kérdezte bámulva a cár.

— A tél — felelt a nagyherceg.

A cár megértette, hogy mit jelent ez. A történelemben olvasta, hogy éppen száz év előtt a nagy Napoleon francia császár hadat üzent Sándor orosz cárnak és hatalmas, erős hadsereggel megindult Oroszország ellen. Éppen december volt, kezdődött a tél és Napoleon nem tudta még, hogy az oroszországi tél milyen. Most aztán megtudta. Az oroszok mindenütt hátráltak előtte, de fölégették a városokat, falvakat, amerre a franciák mentek.

Napoleon eljutott egészen Moszkváig, amely Oroszországnak a szíve. De akkor már a fele sem volt meg a hadseregének : a tél, a rettentő orosz hideg rakásra ölte katonáit. Mikor Napoleon bevonult Moszkvába, az oroszok rágyújtották a várost, mintha gunyolni akarták volna, hogy „no most melegedjél egy kicsit, eleget fagyoskodtál idáig“. A francia császár kény-

Az oroszok üldözése a limanovai ütközet után. A menekülő kozákok futás közben bevették magukat egy majorba, hogy csapatainkat feltartóztassák. De katonáink egy-kettőre betörték a kaput, mialatt tüzérségünk vágatott tovább előre, hogy alkalmas helyen föllássa az ágyukat és gránátzapot küldjön a futó orosz csapatok után.

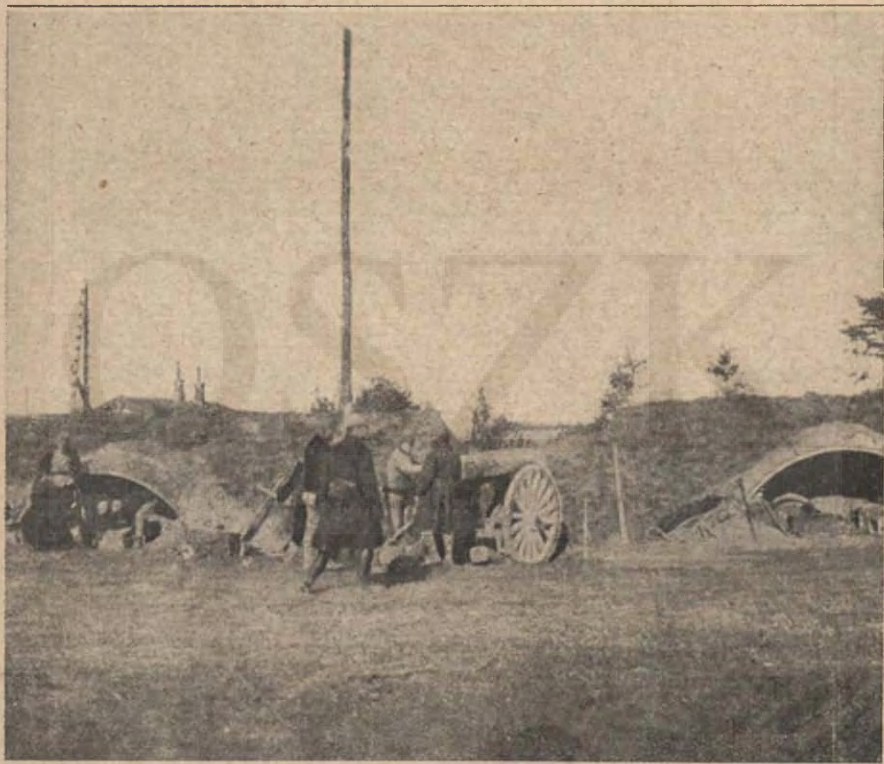
telen volt visszatérni Franciaországba, de milyen szomorú visszatérés volt ez! Félmillió emberéből az orosz tél elpusztította a kilenczedrészét.

Nikolajevics nagyherceg is ebben a télben bizakodott. Az volt a számítása, hogy az orosz hozzá van szokva az orosz hideghez, de a magyar csak

a magyar hideghez van hozzászokva. Minthogy pedig az orosz hideg sokkal nagyobb, a magyar hadsereg orosz földön épp úgy el fog pusztulni, amint elpusztult Napoleon hadserege száz év előtt.

Hanem az orosz fővezér csalódott ebben a számításában is, még pedig keservesen. Igaz, hogy az orosz hozzá van szokva a hideghez, de bizony ő se bírja ki ezt másképp, mint ha jól fel van öltözve.

Tüzérségünk biztos fedezékben a rajbródi ütközet alatt. A tüzerek számára boltozatos üregek vannak építve, ahol a srappeltűz ellen biztonságban vannak. Az oroszok nem bírták sehogy se felfedezni tüzérségünknek ezt a rejtékhelyét és ennek köszönhetjük, hogy Gorlice mellett az orosz front áttörése olyan fényesen sikerült.

És itt kezdődött a keserves csalódás. Az orosz hadsereg decemberig már be is akarta fejezni a háborút, persze diadallal. Nikolajevics nagyherceg még augusztusban kihirdette a katonáknak, hogy mire eljön a tél, már otthon is lesznek valamennyien, otthon a családjuknál, a jó meleg födél alatt.

Annyira el voltak ebben bizakodva az oroszok, hogy meleg téli ruházatról nem is gondoskodtak. Mikor aztán csakugyan megjött a rettenetes hideg, legnagyobb részüknek nem volt egyéb felső gunyája, mint a köpenyege és rakásszámra fagytak meg a lövészárkokban. A kórházakba százezer számra

Hol laknak a tisztek a harctéren? Hát ott, ahol lehet. Ha nincs más hely, a lövészárkokban, ha közel van valami konyhá, akkor ebben. Képünk egy présház ajtajában mutatja be három tisztünket a pihenés ideje alatt. Nyomorúságos vityilló, de a harctéren még ez is palotának számít.

vitték azokat, akiknek keze, lába elfagyott és nyomorék maradt egész életére. Nikolajevics nagyherceg a hidegre, az orosz téltre spekulált, hogy majd az fogja neki meghozni a diadalt és az lett a vége, hogy még ő átkozta az orosz telet legjobban

A mi hadseregünknel egészen másképp volt minden. Mi mai októberben tudtuk, hogy a háború egész télen át fog tartani. A mi katonáinknak sincsen ugyan bundájuk, de nem is ez a fő a nagy hidegben, hanem a jó meleg alsóruha, a haskötő, egy jó báránybőr mellény, lábszárvédő kamásli, a fültre lehuzható hósapka, nyakvédő, keztyű, karmantyú.

És mikor a magyar nép meghallotta, hogy katonáinknak ilyen holmira van szükségük, azonnal minden házban, minden családban egyebet se tettek az asszonyok és leányok, mint téli alsóruhát varrtak, horgoltak, kötöttek katonáink számára. Pár hét alatt annyi nagyszerű meleg ruha gyűlt össze, hogy minden katonáinknak jutott: még válogatni is lehetett bennük.

Egy hosszú telet kihuzni a szabad ég alatt, amikor hó és jég van köröskörül és a szakáll, a bajusz jégcsapos lesz a szájon kijövő lehellettől, amikor majdnem szünet nélkül süvit a dermesztő szél, a kezek, lábak meggémbередnek, mert még egy kis mozgást sem lehet csinálni, csak feküdni kell, folyton a lövészárokból, a havon, a csonttá fagyott göröngyökön és örök-ké lesni az ellenséget: ugye mindezt még elgondolni is rettenetes! És katonáink mindezt végigszenvedték diadalmasan: közöttük a tél hidege nagyon kevés áldozatot szedett. Szinte elmondhatni, hogy a magyar hadsereg nemcsak az oroszral vette fel a harcot, hanem ennek szövetségével, az orosz téllal is, sőt elhódította az oroszoktól ezt a szövetségest és visszafordította ellene. Ugy jártak az oroszok, mint mikor a puska hátrafelé sült el és az esik hanyatt, aki mást akart vele meglőni.

De mielőtt a tél beköszöntött volna, Magyarország még egy diadalt aratott az ellenségei fölött: olyan diadalt, amelyet igazán arany betűkkel kell megörökíteni történelmünk lapjain. Nem a harctéren arattuk ezt a diadalt, hanem idehaza és mégis sokkal súlyosabb csapást mértünk vele ellenségeinkre, mint bármelyik megnyert ütközettel. A nagy diadal, amelyről szó van, nem más, mint az első magyar hadikölcsön.

A német hadsereg legöregebb katonája, a 72 éves Voigt Agoston, hamburgi lakos. A háború kitörésekor önkéntesnek jelentkezett, hogy ő harcolni akar hazájáért és a császáráért. Már három háborút küzdött végig és résztvett az 1870-iki porosz-francia hadjáratban is, amely szintén a németek diadalával végződött.

Régi igazság, hogy a háborúhoz pénz, sok pénz, sőt temérdek pénz kell, hát még ebben a háboruban, amelyhez fogható még nem volt soha, mennyi pénz kellett! Tudjátok mennyi kellett csak nekünk? Naponként 15—20 millió korona. Hogy mire kellett ez a rengeteg pénz? Nos, jó lesz megtudni ezt is.

Legtöbb kell a harctéren levő katonáink ellátására. A katonának,

Galíciai parasztok együtt mulatnak katonáinkkal egy pihenőnapon, az oroszok megkergetése után. Galícia népe sokat szenvedett az orosz uralom alatt, és rajongó lelkesedéssel fogadta csapatainkat, amelyek felszabadították őket. Előkerült a föld alá rejtett bor-pálinka: a katonák és parasztok nagyokat ittak egymás egészségére.

hogy harcolni tudjon, jól kell élni, a puskák, ágyuk pedig szintén esznek, sőt többet esznek, mint a katona és a puskák, ágyuk eledele: a töltény rettenetesen drága. Több mint háromezer ágyunk, több mint három millió puskánk majdnem szünet nélkül ette a töltényt és van olyan ágyunk több tucat, amelynek minden lövése többre kerül ötezer koronánál!

Azán folyton kellenek új fegyverek, új felszerelések, új ruhák, új bakkancsok és még számtalan sok dolog, nem is szólva három millió katonának a napi zsoldjáról és fizetéséről, amely kijár rendszeren, még a lövészárokban is, ahol pedig el se lehet költeni, mert nincs mire.

Ugye meg lehet érteni ebből, hogy nagy baj lett volna, ha a háború alatt egyszer csak nem lett volna elég a pénzünk? Nem is lehet tudni, hogy akkor mit csináltunk volna? No de szerencsére volt pénzünk bőven. Az ország kasszája, a hadi kincstár üres lett ugyan négy hónap múlva nálunk is, épp úgy, mint a többi országokban, de ez nem okozott nekünk gondot. Ha egy országnak valami miatt olyan kiadása van, amit nem lehet fizetni

A kárpáti harcokból: egyik szekerészvezetőnk élelmet, municiót visz katonáinknak és egyúttal átveszi a sebesülteket, akiket aztán elszállít a tábori kórházakba. Szekerészcsapataink vitézül viselkedtek a háborúban, mert meg kell gondolni, hogy az ellenség ágyúi leginkább a front mögött levő csapatokat lövik.

a rendes jövedelemből (az adókból), akkor kölcsönt szokott felvenni és pedig rendszeren a külföldön.

De ugyan melyik ország adott volna nekünk kölcsönt a háború alatt? Amely országok ellenünk harcoltak, azokhoz ugye nem fordulhattunk? Németországhoz szintén nem, mert hisz ennek is sok pénz kellett, még sokkal több, mint nekünk. A kicsiny semleges államok? Ezekhez fordulni olyan lett volna, mintha az elefánt a hörcsöghöz ment volna, hogy adjon neki pár hónapra való eledelt.

Szerencsére van nekünk egy olyan kincstárunk, amely gazdagabb minden hadikincstárnál, bár eddig még sohase fordultunk hozzá: ez a kincstár a magyar nép bugyellárisa! Magyarország így szólt a magyar néphez:

— Hogy dicsőségesen fejezhessük be a háborút, most az egyszer te

Mackensen német hadvezér (×), ak. az oroszok ellen aratott nagyszerű győzelmeivel egy időben még Hindenburg tábornagy dicsőségét is homályba borította. Mint egy népfelkelő hadosztály parancsnoka kezdte meg működését ebben a háboruban és pár hónap alatt vezérezredes, végül tábornagy lett. Az oroszok úgy félték tőle, mint a tüztől: ahol megjelent, már futottak előle. Mellette hadsegéde lovagol.

adj nekem kölcsönt, majd a háboru után visszafizetem kamatostul.

És a magyar nép belenyult a bugyellárisába. A gazdag adott sokat, a szegényebb kevesebbet, de akinek volt megtakarított pénzeszkéje, adott belőle örömmel, lelkesedéssel.

Eddig mindig azt hallottuk, hogy Magyarország szegény ország és annyiszor hallottuk ezt, hogy végre magunk is elhittük. Mikor aztán végül összeszámláltuk a pénzt, ami két hét alatt napról-napra összegyűlt, hát összecaptuk a kezünket a bámulattól. Tudjátok mennyi hadikölcsön jött össze csak Magyarországon? Több mint 1000 millió korona! Pontosan 1080 millió! Szédítő szám! Pedig a megtagadott pénzünknek csak egy kis részét adtuk oda.

Nem csak mi bámultunk ezen, hanem még jobban bámult a világ. Ha pénz kell a háboruhoz, hát van az is elég, amennyi csak kell, sőt még több is! A szegénynek hirdetett Magyarország 1080 millió koronát adott, Ausztria pedig, amely mint tudjuk, sokkal gazdagabb, majdnem kétszerannyit, úgy hogy Ausztria-Magyarország első hadikölcsönére kerek háromezer millió korona gyűlt össze. Ugy hatott ennek hirtelensége az ántántra, mintha jeges vízzel öntötték volna váratlanul nyakom. Mert az ántánt azt hitte, hogy már azért se fogjuk soká folytatni tudni a háborút, mert kifogyunk a pénzből.

Talán mondani sem kell, hogy Magyarország tekintélye ezzel a hadikölcsönrel óriásit nőtt a világ előtt. Már a magyar hadserg erejének és vitézségének híre is bejárta az egész föld kerekességét, most pedig azt is láthatta mindenki, hogy ha készek vagyunk feláldozni hazánkért utolsó csepp vérünket, úgy nem fogjuk sajnálni, ha kell az utolsó garasunkat sem.

Magyarország egyre növekedő tekintélyének bizonyossága volt mindjárt az, hogy mikor Vilmos német császár november vége felé nagy tanácskozást tartott birodalma főberekével és hadvezéreivel a nyugati (franciaországi) harctéren és kérte Ferenc Józsefet, mint Ausztria császárárt és Magyarország királyát, hogy ő is küldje el erre a tanácskozásra meghitt embereit, öfelsége választása Tisza István grófra, a magyar miniszterelnökre esett, aki aztán pár napig a német császár vendége is volt.

Amióta Magyarország és Ausztria a Habsburg ház jogára alatt él, ez volt a legelső eset, hogy magyar miniszterelnök a külföldön Magyar-

Puhallo tábornok, galíciai hadsergünk egyik vezére. Különösen a háboru vége felé jutott nagy szerephez és nem egy ütközetben vitte diadalra zászlónkat gyors és döntő közbelépésével. Puhallo tábornok a pozsonyi hadtest parancsnoka és katonáinak legnagyobb része Pozsony és Nyitra vármegegyéből való, magyar és tótajku harcos, egymással versenyeztek a vitézségben.

országot képviselte. Tisza István gróf küldetése az volt, hogy az egész világ lássa, milyen erős a szövetség Németország, Magyarország és Ausztria közt, mert az ántánt azt kezdte híresztelni, hogy Vilmos császár és a mi királyunk közt nincs egyetértés és a mi szövetségünk Németországgal nemsokára fel fog bomlani.

Hát ilyen furcsa fegyvertársak sem kerültek össze, mióta a világ áll, mint Oroszország, Franciaország, Anglia és — Szerbia. Egyikse a saját ere-

A galíciai harcokból: Telefon a lövészárokban. Az árokba bevezetett telefon mellett egy katonánk folyton a füléhez tartja a kagylót, mert bizony ott csengetyü nincs a telefon mellett.

jében, saját vitézségében bizott, hanem mindegyik azt remélte, hogy majd a másik fog győzni, akkor aztán neki nem lesz egyéb dolga, mint szépen elsétálni Berlinbe, Bécsbe és Budapestre és adni a diadalmas hőst. Anglia és Franciaország folyton nógatták Oroszországot, hogy gázolja le már egyszer a magyar, osztrák és német seregeket, ahogy ígérte a háboru elején. Oroszország viszont Franciaországot szorongatta, hogy csináljon már valamit, azaz verje meg a németeket, akkor az orosz hadseregnek is mindjárt könnyebb dolga lesz. Franciaország majd minden héten könyörgött Angliának, hogy küldjön segítségére legalább egy millió katonát, mert másképp nem bír a németekkel. Anglia azt felelte, hogy ő neki van a legnagyobb hadi jóhadada, majd ő a tengeren fog hadakozni. Szerbia egyszerre nyomorgatta

mindahárom szövetségesét: Angliát pénzért, Franciaországot lövészerért, Oroszországot katonáért és élelemért. Végül Albert, Belgium szerencsétlen királya is folyton jajgatott, hogy szerezzék vissza neki országát, amelyet ő miattuk veszített el.

Németország, Magyarország és Ausztria közt ilyesmi nem fordult elő az egész háború alatt. Mi nem vártuk, hogy Németország fogja a gesztenyét kikaparni a tűzből számunkra és Németország se várta ugyanezt mitőlünk

Német műszaki katonák tábori szikratávíró állomást csinálnak az orosz-lengyelországi harctéren, egy falu közelében, ahol a csapatoknak hosszabb ideig kell maradniuk. Erről az állomásról a nagyon messzire levő főhadiszállásra küldenek táviratokat.

Mi nemcsak egymásban biztunk, hanem — biztunk magunkban is. Mi nem mondtuk Németországnak, hogy „verd már le a muszkát, mert mi nem birunk vele“ és Németország se mondta, hogy verjük mi le a muszkát, mert ő nem bir vele. Mi mindahárman kezdettől fogva tudtuk, hogy egyformán kell harcolnunk, ha azt akarjuk, hogy a miénk legyen a végleges győzelem.

November vége felé az orosz hadsereg, miután majdnem egy hónapig csupán kisebb ütközetek folytak, nagy támadást intézett a németek ellen Varsótól nyugatra. Keresztül akarta törni a német frontot és behatolni Németországba. De mint mindig, ezuttal is póruljárt, pedig most nem is Hindenburg állt vele szemben, hanem egy másik német tábornok, Mackensen.

Lodz körül történt a nagy összecsapás, amely azzal végződött, hogy az oroszok csupán foglyokban 50.000 embert vesztek, ezenkívül 110 ágyut, 160 löszerkocsit és 166 gépfegyvert. Az ütközet eredménye az lett, hogy a németek Lodzot, ezt a gazdag gyárvárost hatalmukba kerítették.

De erre már megmozdult fenn északon Hindenburg tábornok is.

— Micsoda ? — gondolta biztonnyal magában a nagy oroszverő. — Az én kollégám ekkora győzelmet arat ? No majd én is aratok egyet hamarjában.

És Hindenburg elővette régi kipróbált módszerét, amellyel már annyiszor becsapta az oroszokat. Visszavonulást színlelt és az oroszoknak se kellett több : rohant utána, hogy üldözze. A vége az lett, hogy Hindenburg visszafordult és Ortelsburg környékén rettenetesen megrakta a muszkákat. Elfogott belőlük több mint 80.000 embert. Képzhetni, hogy mennyi volt az elesett és sebesült.

A diadalról Hindenburg tábornok telefonon tett jelentést Vilmos császárnak. Ez volt talán a legérdekesebb beszélgetés, amióta telefon van. Nem volt hosszú, mindössze csak ennyi :

— Halló ! Itt Hindenburg

— Halló ! Itt Vilmos. Mi ujság ?

— Jelentem felségednek : győztünk az egész vonalon.

Hogy erre Vilmos császár mit felelt a telefonba, ez már nem került a nyilvánosság elé, de a felelet aligha lehetett más, mint :

— Hurrá !

Bizonyos, hogy a világháborúnak Hindenburg volt a legnagyobb hadvezére. Érdekes tehát megtudni, hogy ki volt ez a férfit és hogyan lett a keleti német hadsereg fővezére.

Teljes neve : Paul von Beckendorf und Hindenburg, tehát régi német nemet családból származik. Született 1847-ben, tehát most hatvan-nyolcadik évében van. Atyja, Hindenburg Róbert őrnagy volt.

A fiatal Hindenburg már tizenkilenc éves korában mint hadnagy végigharcolta az 1866-iki porosz-osztrák háborút és olyan vitézül küzdött, hogy a Vörös Sas rendjelet kapta, amely egyike a legnagyobb kitüntetéseknek Németországban. Résztvett az 1870/71-iki porosz-francia háborúban

Hoehn Miksa lovag ezredes, a sajtóhadiszállás parancsnoka. Ő intézkedett arról, hogy a haditudósító újságírók honnan szemlélhessék a harcok folyását és hogy minden harctéri eseményről gyors, pontos értesítést küldhessenek lapjaik számára.

is, mint kapitány és akkor a II. osztályu vaskereszttel tüntették ki. Ehhez most, negyvennégy év mulva az I. osztályu vaskeresztet kapta.

A francia háboru után tanár lett a berlini katonai akadémián, ahol a fiatal tiszteket oktatta a haditudományra. Olyan világosan tudott előadni, hogy a német császári hercegeket mind az ő iskolájába küldték és maga II. Vilmos császár is, mikor még trónörökös volt, az ő előadásait hallgatta.

Ezeken az előadásokon legszivesebben arról beszélt, hogy hogyan kellene a mazuri tavaknál megsemmisíteni az orosz hadsereget, ha ez valamikor be akarna törni Németországba.

Miután tábornok lett, Hindenburg 1911-ben nyugalomba vonult, a legmagasabb kitüntetéssel: a Fekete Sas renddel.

Mikor aztán kitört a világháború és az oroszok csakugyan a mazuri tavak felől támadták meg Németországot, Vilmos császár ráemlékezett Hindenburgra és arra is, hogy Hindenburgnak már kész tervei vannak erre az esetre. Azonnal magához hívatta és így szólott hozzá:

Cselfogás a háborúban: csatornázáshoz való agyagcsöveket beáznak katonáink egy meredek domb oldalába. A csövek messziről, még távcsövön is ágyuknak látszanak és az ellenség sokszor napokig tüzel oda, amíg észreveszi, hogy bolonddá tették. Az is megtörtént, hogy ezeket az ártatlan agyagcsöveket az oroszok szuronyrohammal — elfoglalták.

— Kedves Hindenburg, az oroszok már ott vannak a mazuri tavaknál. Menjen tehát oda, vegye át a keleti német hadsereg fővezérletét, és mutassa meg, hogy csakugyan úgy keli a mazuri tavak mellett megsemmisíteni az oroszokat, ahogy az iskolában tanította.

És Hindenburg meg is mutatta, hogy igaza volt, mint tanárnak. Ahg félmillió emberrel a háromszor akkora orosz seregeket kétszer verte meg a mazuri tavaknál és rettenetes veszteségeket okozott nekik.

Hindenburg majdnem két méter magas, atléta termetű, széles vállu,

izmos férfi, pedig bizony nem fiatal már. Hatalmas, erős hangon beszél és szigorú, de azért nagyon jószívű ember, ezenkívül igazságos és szereti a tréfát. A sok adoma közül amelyeket róla beszélnek, legérdekesebb és legjellemzőbb talán ez :

Az oroszok, mikor betörték Kelet-Poroszországba, egy élelmiszer rak-tárban petróleummal öntötték le a kenyeret, mikor meghallották, hogy a németek jönnek. Hindenburg aztán, mikor elfogott pár ezer oroszot, ezt a parancsot adta ki :

— Miután az oroszok, ugy-látszik, petróleummal leöntve szeretik a kenyeret, hát oda kell azt adni az orosz fog-lyoknak

De a legmulatságosabb a dologban az volt, hogy az orosz foglyok a petróleumos kenyeret csakugyan meg is ették, még pe-dig olyan élvezettel, mintha pá-linkával lett volna leöntve.

Julius Caesar, a rómaiak híres hadvezére, mikor elküld-ték Spanyolországba, hogy ve-gye át az ottani római sereg fővezérletét, nemsokára ezt je-lentette Rómába :

— Veni, vidi, vici.

Annyit jelent ez a három szó, hogy „jöttem, láttam, győz-tem“. Hindenburg is, mihelyt megérkezett Kelet-Poroszország-be, jött, látott és győzött. Az oroszok akkor már mélyen benn voltak a német földön és az ántánt már ujjongott, hogy nem-sokára csakugyan Berlinben lesz-nek, amint Nikolajevics nagyherceg gőgösen hirdette.

Hindenburg, mikor tájékozta magát a harctéren, azonnal észrevett

Trónörökösünk, Károly Ferenc József főherceg a galiciai harctéren. A trónörökös gyakran fel-kereste harcoló csapatainkat és katonáink va-lósággal rajongtak érte, olyan kedves, barátság-os volt hozzájuk. Még a közlegényekkel is elbeszélgetett és pedig a magyarokkal magyarul és mindenkihez vol neki néhány biztató szava. A képen is sorra veszi egy magyar század kato-náit és nem úgy diskurál velük, mint jövődö-beli királyuk, hanem mint egyszerű bajtársuk.

egy nagyon fontos dolgot : azt, hogy az oroszok fáradtan, nehézkesen haladnak előre, mintha egész hadseregük részeg volna. Ezenkívül nagyon lassan jött utánuk az élelem és a lövészer. Mindezt aztán gyors elhatározással kihasználta a maga javára : egymás után rohanta meg a széjjelszórt, rendetlen orosz csapatokat, amelyek fosztogattak és raboltak mindenfelé, mert

Egy gyanús parasztot megállít a német katona, hogy „hé, mi van a batyuban?” Persze nem hiszi el, amit a paraszt mond, hanem kötelességéhez hűven megnézi a batyu tartalmát, sőt megmotozza a parasztot is, mert bizony sohase lehet tudni, nem álruhába öltözött kém-e az ártatlan ábrázatu ember?

a tisztjeik elhitették velük, hogy a németek nem is mernek velük szembe szállni. Az orosz seregek aztán, mintha derült égből menykő csapott volna közéjük, szétfutottak.

Hindenburg, aki széles, szögletes arcával, vastag nyakával és széles vállával egy hatalmas mészáros legényhez hasonlít, megmutatta, hogy ha az oroszok ellen kitartással alkalmaznak egy haditervet, akkor ennek sike-

rülme kell. Ez a haditerv pedig abban állt hogy Hindenburg szünet nélkül tologatta ide-oda csapatait a harctéren, mint a figurákat a sakktáblán és az oroszok sohase tudták, hogy egy helyen hány katonája van. Ahol azt hitték, hogy sok van : ott néha nem volt több, mint néhány ezred. Ahol meg legföllebb pár ezeret gondoltak, ott volt százezer is. Az orosz kémek

Orosz katonák, akiket a kárpáti harcokban elfogtunk, ebédet kapnak a mi tábori konyhánkon. A sok koplalástól elesigázott oroszok legtöbbször azért adták meg magukat, mert tudták, hogy azonnal a mi gulyáságyuink mellé vezetjük őket, ahol végre ismét jöhlakhatnak.

nem használtak semmit, mert ezeket Hindenburg katonái mind lefűlették és nem értek sokat az orosz repűlűgűek sem, mert ezeket a német pilűtűk sorra lelűvűldűztűk.

Egy másik nagyszerű eszméje Hindenburgnak az volt, hogy néhány ezred magyar katonát kért tőlünk — kölcsön.

Micsoda ? fogjátok kérdezni bámulva, hát nem volt Hindenburgnak elegendő katonája ? Volt bizony neki elég. De Hindenburg ismerte a világ összes katonáit és tudta, hogy akármilyen vitéz is a német katona, a magyar baka még vitézebb. A magyar ezredeket beosztotta a saját ezredei közé és együtt küldte őket a csatába.

Mi lett az eredmény ? Nos, az eredmény az lett, hogy a magyar baka különb akart lenni a németnél, a német katona pedig különb akart lenni a magyarnál. Versenyeztek egymással, hogy melyik nagyobb hős ! Nem is lett eldöntve egész a háboru végéig, hogy melyik volt nagyobb, a magyar-e, vagy a német ?

Magyar ezredek is harcoltak tehát a stallupöneni, mazuri, tannenbergi csatákban, és így nekünk is részünk van az ottani fényes diadalokban, amelyek után Vilmos császár tábornaggyá nevezte Hindenburgot. Ennél magasabb méltóságot nem érhet el katona, mert rendes időben csak egy tábornagy van minden hadseregben : maga a király, vagy császár.

De a harctéren ha hetekig nyugalom is van néha, pihenés azért soha sincsen. A mi hadseregünk sem pihent. December elején hírt vettük, hogy az oroszok Galiciában új támadásra készülnek Limanova környékén, amely nem messze van az uzsoki szorosától.

December hetedike körül két erős orosz hadtest (egy hadtest 40.000 ember) észak felől megindult Limanova irányában.

Mi értesülve voltunk az oroszok minden mozdulatáról! Tudtuk, hogy ott levő csapatainkat be akarják keríteni.

Minden attól függött, hogy Limanovánál vissza tudjuk-e verni az orosz támadást addig, amíg kárpáti hadseregünk is beavatkozik a harcba ?

A lövészárkokban minden honvéd tudta ezt, és ez a tudat megszászszorozta erejüket. Az oroszok egyik rohamot a másik után intézték állásaink ellen és mindenáron át akartak rajtunk törni. De ahányszor támadtak, annyiszor vissza is kergettük őket. Iszonyu pusztítást vittek véghez köztük a mi fegyvereink.

Már harmadik napja tartott a véres ütközet. A honvédek, a huszárok, a népfölkelők rendületlen kitartással küzdöttek : egyik a másikon akart túltenni a vitézségben. És ezenkívül élt bennük egy rendíthetetlen hit, hogy nemsokára segítség fog jönni a Kárpatok felől.

Amiben a mi katonáink reménykedtek, attól viszont féltek az oroszok és ezért támadásuk mindennap erősebb lett. Három nap és három éjjel

szünet nélkül dörögtek az ágyuk és százötvenezer puska is folyton lövöldözött. Az oroszoknak rettenetes veszteségeik voltak, de hátulról kancsu-kázták őket és mentek előre.

A hegyoldalakon végig egymást érték a támadások. Mi nem hagytuk pihenni az oroszokat, ők nem hagytak pihenni bennünket. December 10-én éjjel két rohamot intéztek ellenünk : az egyiket éjfél tájban, a másikat éjjel után három órakor. Az oroszok mindakétszer eljutottak a mi lövész-

Német utászkatonák nehéz munkában. Hatalmas fákat vágnak ki, amelyeket aztán részint hidépítéshez használnak fel, részint a lövészárkok közelébe gurítanak, mert ott is nagy szükség van fára, az árokfalak befödésére.

árkainkhoz, és irtózatos öldöklés támadt. A huszárok leszálltak lovaikról és puskatussal harcoltak, a honvédek szuronnal, olyan hősiezen, olyan elszántan, mintha mindegyik huszár, mindegyik honvéd egy félisten lett volna. A mi tisztjeink az első sorokban harcoltak. Itt esett el Muhr ezredes, a Nádasdy-huszárok parancsnoka, mikor gyalog vezette őket az oroszok ellen. És sok sok derék katonánk is utólszor pillantott fel az égre ezen a kegyetlen decemberi éjszakán.

De hajnaltájban visszavertünk minden támadást. Ezer és ezer katonánk elesett, vagy hörgött haldokolva a csatatéren, de ötszörannyi volt a muszka

halottak és haldoklók száma. Az oroszok kétségbeesett erőfeszítése megtört a mi kétségbeesett ellentállásunkon. Akik közülük eljutottak a mi lövészárkainkig, azok nem tértek többé vissza csapatukhoz.

Ezzel a két éjjeli rohammal kihullott az orosz támadásnak a méregfoga. Másnap déltájban már megjött a hír, hogy kárpáti hadseregünk egy része

Felbokrétázott gulyáságyu. Diadalmas útközet után katonáink virágokkal díszítik fel a gulyáságyut, a viszontlátás öröme, mert már rég nem volt hozzá szerencsésük. A virágot persze a mezőn szedték és nem sajnálják érte a fáradságot.

közeledik Limanovához és hátulról fenyegeti az oroszokat. Ezek aztán elkezdtek retirálni és az orosz retirálás mindig azt jelenti, hogy van fogoly bőven. Alimanovai diadalban, ugye bámulni fogtok megint, hősies szerepet játszott a mi részünkön — egy kutya.

Egyszerű, lompos, fekete komondor, olyan, amilyen van minden faluban száz is. Egyszer csak ott volt a magyar csapatok között. Valahonnan a hegyek közül jött, senkise tudta, hogy honnan. Nem is kérdezték tőle a bakáink, hisz ugyse tudta volna megmondani. A kutya legelőször a konyhához szaladt. Onnan elkergették. Aztán végigjárta a földön heverésző katonákat, amint ették a menázsit. A jószívű fiuk dobtak neki vagy egy darab kenyeret, vagy egy darab csontot. Egyszer csak megszólal az egyik baka:

— Fiuk, ennek a kutyának valami papir van a farkán!

Nézik. Csakugyan egy összegyűrt papir van odakötve a kutya lompos farkára. Leveszik a papirt, hát irás van rajta. Nem sok, csak egy pár szó, mindössze annyi: „Itt fekszem a lupkovi hegyben, gyertek értem.”

Több semmi. Ugyan ki irhatta?

— Magyar ember írta, az bizonyos, — mondja az egyik legény. — De miféle? Baka, huszár, tüzér?

— Mindegy! — szól egy káplár. — El kell vinni a hadnagy urnak.

Szalad egy baka rögtön a papírral a tisztek felé, de a többi is utána megy, mert kíváncsiak mind, hogy mi lesz a lupkovi hegyen levő katonával?

Azt mondja a baka a papírral, mikor a tisztekhez ér;

— Hadnagy urnak alásan jelentem, levél gyütt.

— Levél? Honnan?

— A lupkovi hegyről.

Egy kutya hozta.

— Kutya?

Erre már a hadnagy is kíváncsian nyul a papir után. Nézi, forgatja, aztán így szól.

— Ezt a lapot valaki a noteszből szakította ki. Jobbfajta ember lehet, az írása egész jó. Hát el kell menni érte.

— Igen ám hadnagy ur — mondja a baka — de oda nagyon közel vannak az oroszok. Most nem lehet érte menni. Majd éjjel.

A tisztek közt kézről-kézre jár a levél. Többen azt mondják:

— Hátha az oroszok küldték, hogy becsapjanak bennünket?

Erre gondolkodóba esnek a tisztek. De megint megszólal az első hadnagy.

— Mindegy. El kell menni a hegyre és megnézni, mi van ott? Most a többi is kezd másképp vélekedni.

— Hát el kell menni, az bizonyos. De talán jó volna jelentést tenni az ezredesnek?

Ünnepi lakoma a harctéren. Katonáink, ha a lővészárokból valami faluba kerültek, siettek kárpótolni magukat. Összevásároltak mindent, ami az inyt csiklandozza és a szájnak kellemes és nagy lakomát esaptak. A képen két nyársra huzott malac látható: most fognak hozzá, hogy belőlük nagy-szerű pecsenyét csináljanak.

El is viszik a kutya farkáról leoldozott darab papirt az ezredesnek. Az is elolvassa és csóválja a fejét.

— Mit gondol hadnagy ur, mit csináljunk ?

— Én azt gondolom, hogy el kell érte küldeni.

Az ezredes eltűnődik.

— Különös dolog. Jelentést kell tenni a tábornoknak.

A hadnagy visszamegy szakaszához, elmondja a bakáknak az ezredes választát.

A bakák dörmögnek a bajuszuk alatt :

— Ne akkor ott feket a szerncsétlen akár ítéletnapig is.

— Hát elmegyek én ! — mondja az egyik.

— Megyek én is ! — szól a másik.

Egymásután jelentkeznek tizen is. Mennek a fegyverükért, a vállukra kapják aztán odaállnak az őrmesterük elé és jelentik, hogy ki akarnak menni a lupkovi hegyre, az ottmaradt katonáért.

— Hát nem bánom, menjetek, — mondja az őrmester, — de én nem tudok róla semmit, hogy merre jártok.

Egy tiz emberből álló szakasz el is megy. Csak estefelé kerülnek vissza és galyakból csinált ágyon hoznak egy sebesültet. Viszik a kórházba, aztán jönnek vissza. Egyikük odaáll a hadnagy elé :

— Jelentem alássan, elhoztuk azt az embert. Tüzér. Három napja feküdt ott az istenadta.

— Oroszokat nem láttatok ? — kérdezte a hadnagy

— Bizony láttunk. Lőttek is ránk, de nem találtak. Aztán mikor lefelé jöttünk a hegyről, ők is láttak bennünket, de észrevették, hogy viszünk valakit és nem lőttek ránk többet. Mi se bántottuk őket.

— Mi baja annak a tüzérnek ?

— A feje van meglöve. Még eszméletlen volt, mikor megtaláltuk, de azóta nincs nyitva a szeme.

A tábori kórházban aztán kikérdezték a tüzért, aki így mondta el az esetét :

— Kiküldtek, hogy keressek egy jó megfigyelő helyet. Ahogy felértem a hegyre, a bokrok közt lecsapott mellettem egy gránát. Egy szilánk a feje-
met érte. Összeestem. Mikor feleszméltem, nem volt körülöttem senki. Hallottam az ágyuk szavát, de csak messziről. Fel akartam kelni, de nem birtam. A ruhám csupa vér volt, a fejem iszonyuan sajgott. Gondoltam, majd csak jön valaki, aki felszed De nem jött senki Este lett és én egyre gyengébbnek éreztem magam. Ahogy tellett az erőmből, kiabáltam, de hiába.

Hát ahogy ott fekszem az éjszakában, egyszer csak mozog valami mellettem. Odaszólok, de nem felel senki. A mozgás azonban tart tovább. Megint kiáltok, de semmi felelet. Ekkor már megijedtem. Azt hittem, farkas van a bokrok közt. Hát egyszerre csak előbujt onnan egy kutya.

Diadalmas ütközet után katonáink összeszedik azt, amit a menekülő oroszok eldobáltak, hogy könnyebben szaladhassanak: hátizsákokat, tarisznyákat, patrontáskákat, sőt fegyvereket is. Sokszor csak ezáltal tudták a bőrüket megmenteni a muszkák.

Elkezdte nyalogatni a földről a kifolyt véretem. Nagyon éhes lehetett szegény. Nagy kinlódással belenyultam a tarisznyámba, előkotortam egy darab kenyeret és odadoztam neki. Megette és megnyalta érte a kezemet. Ekkor jutott eszembe, hogy levelet kötök a farkára. De sötét volt és nem láttam irni.

A derékszijjammal megkötöttem a kutya nyakát, hogy reggelig ne szaladjon el. Aztán úgy feküdtem egész éjszaka. Mikor hajnalodott, a noteszből kiteptem egy lapot, ráírtam az üzenetet. A zsebemben volt egy darab spárga, ezzel a papírt rákötöttem a kutya farkára, és eleresztettem az állatot. De nem akart elmenni. Kergettem, hogy : takarodj ! Még ekkor sem ment. Fölkaptam egy követ, hozzávágtam Erre aztán elszaladt.

A front mögött : A katonák legkedvesebb ágyuja, a gulyáságyu ebédet főz. A szakácsok véletlenül deszkákhoz jutottak és ezekből hamarjában konyhasátrakat állítanak össze. Mert a magyar baka mindenhez ért : a szakácsművészethez épp úgy, mint az ácsmester-séghez.

Gondoltam, hogy valaki majd csak észreveszi a papírt a farkán és eljön értem, akár magyar, akár muszka. Azóta három nap is eltelt. Mindig gyengébb lettem, mert ennivalóm se volt és majd megvett a hideg. Ma reggel már mozdulni se tudtam és kétségbe voltam esve. Belenyugodtam, hogy a kutya nem került emberek közé, vagy talán elveszett a farkáról a levél.

Mikor aztán láttam jönni a mi embereinket, már örülni se tudtam, annyira odavoltam. Most hála Istennek itt vagyok.

Ezalatt a hadnagy jelentette az ezredesnek, hogy a bakák már elhozták a lupkovi hegyről az embert. Az ezredes telefonált a tábornoknak.

A tiz bakát megszidták, amért engedelem nélkül elmentek a századukból, de aztán mindegyik ezüst vitézségi érmet kapott.

Hogyan pusztítottak az oroszok. Mintha előre megerezték volna, hogy pütkösdi királyság lesz az ő galíciai és bukovinai benyomulásuk, mindent, de mindent tönkretettek, amit nem rabolhattak el. A kép egy tanyát ábrázol, amelynek épületeit mind összerombolták, egyet kivéve, amelyben laktak. Még a gazdasági gépeket is elpusztították.

Ilyen dolgokat is művelt a magyar katona a háboruban. Hogy egy bajtársat megmentsenek, tiz ember kockára tette az életét! Melyik nemzet katonája volt képes hasonló dologra? Talán egyik se a mi katonáinkon és a németeken kívül. Mert csupán mi harcoltunk ebben a háboruban szívből, hazaszeretetből. A többi csak azért harcolt, mert — muszáj volt harcolni.

Egy népfölkelő ezrednek szintén Limanovánál volt az első csatája. Már két nap óta tartott a harc, az oroszok folyton új és új csapatokat küldtek ellenünk. Az előőrsök jelentették, hogy az ezredet körül akarják keríteni. A népfölkelők a kétnapos harctól ki voltak merülve és visszavonulásra nem is lehetett gondolni. Meg kellett tehát előzni az ellenséget.

Igy határozott Csanády Frigyes tábornok, aki kihuzta kardját, az ezred élére állt az ezredessel együtt és megindult az oroszok elé.

A közelben két oldalról egy-egy falu égett és a tűz borzalmasan világitotta meg az éjszakát. A falukat az oroszok gyújtották fel gránátokkal.

Minden katonánk tudta, hogy élet-halál küzdelem lesz. Lassan, csend-

ben lépkedtek a tábornok után, egészen addig, amíg az oroszok közelébe értek. Itt a tábornok elkiáltotta magát :

— Utánam fiuk !

Nyomban megszólaltak a kürtök és a népfelkelő ezred mint a fergeteg rohant az oroszok lövészárkaiba. Rettenő kavargás támadt köztük, mert biztonságban érezték magukat. Semmiféle támadásra nem számítottak.

Az orosz arcvonala közepét csakhamar benyomtuk, a két szárny erre futásnak eredt. Győzelmünk teljes volt, pedig csak egy órával előbb még azt hittük, hogy el vagyunk veszve.

Csanády tábornok folyton ott volt a tűzvonalban. Egyik katonánktól a másikhoz ment, kikérdezte őket. Sokszor puskát fogott és maga is lövöldözött az oroszokra. És nagyszerűen értett a puskához : minden golyójától fölbukfencezett egy muszka. De nemcsak a csatában volt együtt katonáival, hanem a lövészárkokban is. A srapszelekkel nem törődött : ezek csodálatosképpen elkerülték őt. Hanem egy puskagolyó végül mégis eltalálta. Derekába kapta a lövést, ahol legfájdalmasabb a seb.

Azonnal bekötötték és hordágyra fektetve vitték a tábornok kórház felé. Vele volt hűséges szolgálója is : a Mihály. Alig mentek a szanitécek pár lépést, a tábornok rájuk parancsolt :

— Vigyetek vissza azonnal !

A szanitéc közkatona azonban ilyenkor nagyobb ur a tábornoknál is. Parancsol minden sebesültnek, akármilyen magas is a rangja. Persze azért nem parancsoltak a tábornoknak, sőt könyörögtek neki :

— Excellenciás ur, nem lehet, nem szabad. Előbb az orvos urakhoz szállítjuk.

A tábornok makaeszkodott :

— Ne okoskodjatok fiaim, csak forduljatok vissza.

A szanitécek azonban nem hallgattak rá, hanem annál jobban siettek. Erre már dühbe jött a tábornok és rájuk kiáltott :

— Én tábornok vagyok és parancsolom nektek, hogy forduljatok vissza velem, különben baj lesz !

A két szanitéc süket maradt és csak vitte tovább a hordágyat. Ekkor látta a tábornok, hogy a szanitéc közkatona csakugyan nagyobb ur a sebesült generálisnál. A szolgálójához fordult tehát, aki szomorúan ballagott a hordágy mellett :

— Miska fiam, te szeretsz engem. Vigyél vissza te. Ott van az én helyem, ahol az én fiaim harcolnak. Ugye te értesz engem ? Vigyél hát vissza, ne okozz nekem fájdalmat

A németek lodzi zsákmányának egy része : az oroszoktól elvett ágyuk. Ezeket, mielőtt Berlinbe szállították volna, összehordták a Kütno város piacán.

Mihály sirt és küzdött magával. Az ő szeretett gazdája szavainak nem tudott ellentállni. Megpróbálta ugyan, hogy ellenvetést tegyen, de mikor látta, hogy hiábavaló minden, ő is a gazdája pártjára állt. Most már ő parancsolt a szanitéceknak. Ő nem volt sebesült. A szanitécek nem tehettek egyebet, visszavitték a tábornokot a tűzvonalba.

Hanem ott nagyon furcsa fogadtatás várt rájuk. Egy ezredes, mikor meglátta őket visszatérni, olyan méregbe jött, hogy majdnem megpofozta a szanitéceket. De leszidta, persze csak szeretettel, a tábornokot is.

Ahol oroszok jártak : Kelet-Poroszországban Miklós cár katonái úgy pusztítottak, mintha vademberek lettek volna. A kép a memeli postahivatalt ábrázolja, ahol összezúztak mindent, ami összezúzható volt. Szinte csudálatos, hogy erre a fáradságos munkára hogyan értek rá az oroszok, amikor tudták, hogy Hindenburg minden minden percben rájuk csaphat?

— Micsoda ? Egy tábornok ennyire gondatlan ? Ilyen súlyos sebbel a harctéren akar maradni ?

Csanády tábornok, aki nagyon elgyengült már a sok vérvesztéstől, egyre halkabb hangon csak ezt hajtogatta :

— Nem tudok megválni az én fiaimtól. Nem tudok . . .

Odajöttek az összes főtisztek és nagynehezen végre rábeszélték, hogy engedje a kötőzhelyre vitetni magát. Mindnyájan remegtek az életéért.

annyira imádták Azt mondták neki, hogy ha így sebesülten ott van közöttük, csak zavarja őket a munkájukban

Szomorú sóhajtással megadta magát sorsának a tábornok.

— Hát vigyetek a kórházba, ha terhetekre vagyok. De fiuk, amíg

A galíciai háretérről: egy kis szórakozás az ütközetek közben. Katonáink horgásznak. A puská végébe faágat dugnak, és a puskából horgászó bot lesz. Horgot is kerítettek valahonnan, az isten tudja honnan, kifognak egy pár halacskát és viszik — a tisztjeiknek ajándékba.

felgyógyulok, legalább ezer muszkát pusztítsatok el értem, ha pedig meghalnék, akkor tizezret.

— Meglesz tábornok ur! — szoltak a tiszték.

— Meglesz apánk! — kiabáltak a bakák sapkáikat lengetve. Sokan sirtak is.

Mihály és a két szanitéc újra megindultak és elvitték Csanády tábornokot az orvosokhoz. Sebe szerencsésen nem volt veszélyes és négy hét múlva a hős generális ismét az ő fiai közt volt, akik harsogó éljennel fogadták.

Ezért ugyan béke idején áristomot kaptak volna, de most a háboruban a lelke is örült a tábornoknak. Ölegette az ő vitéz fiait és első kérdése ez volt:

— No mi van az ezer muszkával?

Az ezredes felelt a bakák helyett:

— Nem ezeret, hanem tíz ezeret küldtek ezek a fiuk azóta a más-világra

— Hogyan? Hát azt hitték, hogy meghaltam?

— Dehogyan hitték! Hiszen ha ezt hitték volna, akkor azóta százezer muszka pusztult volna el. Mert fogadást tettek, hogy tizszerannyi muszkanak kell megkeserülni, mint amennyit a tábornok ur kívánt tőlük.

Van-e még nemzet a világon, amelynek ilyen tisztjei, ilyen közkatonái volnának? Bizony nincsen egyetlenegy se.

Egy időben a limanovai csatával még tíz helyen is nagyszerűen verekedtek csapataink. Páratlanul remek ütközet volt például Rajbród mellett.

A debreceni huszárok harcoltak ott, a második huszárezred legényei. Jóképű alföldi fiuk valamennyien, acélizmu, fáradhatatlan katonák, akik úgy ülik meg lovaikat, mintha hozzá volnának nőve a nyereghez. De azért gyalog is szívesen harcoltak, ha verekedni kellett úgy istenigazában. Mert a háboru alatt a huszárok bizony sokszor leszálltak a lóról.

Hát amint a huszárok verekedtek Rajbród körül, egy kis csapat, valami huszonöt ember valahogy elszakadt az ezredtől. Hadgyakorlaton az ilyesmi nem baj, de háboruban annál nagyobb baj, mert a kis csapat, mialatt keresi az ezredét, könnyen beleszaladhat az ellenség karjaiba.

Igy jártak a debreceni huszárok is. Addig bolyongtak az óriási haremzón, amíg valahol Limanova tájékán, a Mordanka nevű hegy tövében egyszer csak azt vették észre, hogy körüllopták őket az oroszok.

A huszárok fáradtak voltak, a lovaik éhesek és soványak, de azért egyik se akarta magát megadni. Kivált akkor nem, mikor látták, hogy lovaság jön ellenük, orosz lovaság. Ezt a huszár úgy lenézi, mint béke idején az öreg baka a regrutát. El is határozták, hogy keresztülvágják magukat. Csak azon tanakodtak pár percig, hogy hol törjenek ki? Aztán hajrá! Sarkantyuba kapták lovaikat és neki a muszkanak!

Legközelebb hozzájuk cserkeszek voltak. A cserkesz is jó lovas, sőt az oroszok azt hiszik, hogy a legjobb lovas katona a világon. Hanem olyan rohamot, amilyent a mi huszárjaink csináltak, a cserkeszek nem láttak eddig. A szikár, vékonylábu magyar paripák mint a fergeteg, úgy vágattak az ellenségre. Még mielőtt a cserkeszek magukhoz térhetek volna a meg-
lepetéstől, már úgy kopogott fejükön a magyar kard, mint a jégeső

Az egész roham pár perc müve volt, aztán már a szabad mezőn vágatott a huszonöt huszár. nyomában a cserkesz lovasság.

És ekkor irtózatoss hajsza kezdődött. Huszonöt magyar huszárt két egész század ellenség üldözött. A huszárok csak lovaik gyorsaságában bízhattak, míg az ellenség löhetett utánuk. Ha a menekülők közt csak egy ló is megbotlik, akkor megzavarodik az egész csapat és mindnyájan el vannak

Behavazott lövészárók a Kárpátokban. Sokszor több min egy méter magasságu hó esett a téli hadjárat alatt és sem mi nem mozdulhattunk, sem az orosz. A nagy hó ellen nem volt kifogásuk katonáinknak mert egész jól érezték magukat benne. A hó sokkal melegebb, mint a fagyos föld.

veszve. De a jó magyar paripák, az alföldi rónaság neveltjei finom ösztönnel megérezték a veszedeimet és csak úgy repültek keresztül a sikon.

Egy völgy torkolatánál aztán úgy eltűntek a huszárok, mintha a föld nyelte volna el őket. A cserkeszek hiába kutatták fel a környéket, nem láttak egyet se. Megfordultak és dühösen káromkodva beszéltek a magyar huszárokról. Ezek pedig meglátták a lovaik járását és nevetve lép-

kedtek tovább De ideje is volt a menekülésnek, mert a szörnyű hajszában ember is, ló is kimerült. A remegő térdü derék állatoknak tajtékzott a szája és hab volt a nyakukon, derekukon. Végre egy faluba értek és nagy volt az öröm.

A huszárok leszálltak a lóról. Megesutakolták őket, abrakot szereztek nekik, aztán olyan lakomát csaptak, mintha otthon lettek volna Debrecenben. Már meg is feledkeztek az üldözőkről. Pedig ezek fellármázták az egész vidéket a „vörös ördögök“ ellen.

Egyszer csak néhány fekete kaftános zsidó kereste a huszárok hadnagyát és megsugta neki, hogy jönnék az oroszok megint.

Jöttek is nemsokára, még pedig egyszerre két oldalról. Mi lesz mostan? Tovább menekülni nem lehetett: a lovak nagyon fáradtak voltak. Szembe szállni pár ezer oroszral gyalog? Ez hiábavaló lett volna. Nem maradt más hátra, mint megadni magukat az óriási túlerőnek. Csak annyit tettek még, hogy gyorsan eldugták a lovakat, a nyergeket a parasztoknál, aztán várták, hogy mi fog történni.

Az oroszok majd megbolondultak az örömtől, hogy „vörös ördögöket“ fogtak. Az az ezred, amelyiknek ez a szerencse jutott, nem is akarta őket többé elengedni.

— Ezek a mi foglyaink! — mondták az orosz tisztek. És étellel, itallal, dohánnal, minden jóval ellátták a magyar fiukat és magukkal vitték őket mindenhová. A hadnagyuk az orosz ezredes mellett ült, a közhuszárok pedig az orosz tisztekkel együtt ebédeltek, akik folyton dicsekedtek más ezredek tisztjei előtt, hogy:

— Nekünk vörös ördögeink is vannak!

A magyar fiuknak semmi kifogásuk sem volt a nagyszerű állapot ellen. De különösen azért voltak megelégedve, mert így megtudták az orosz tisztek szavaiból, hogy merre vannak a mi csapataink.

Három nap telt el így, mikor egyszerre csak nagy mozgolódás támadt az orosz ezredben: hír jött, hogy közelednek a magyar csapatok, szembe kell velük szállani. Készült is az orosz ezred sietve és nagy lőtás-futás támadt. A debreceni huszárokkal nem törődött senki.

Ezek pedig összebujtak, összesugtak, aztán szép csendesesen, észrevétlenül elszéledtek a faluban. Délfelé egyszerre csak a magyar huszárság kűrtriadója harsant fel és a következő pillanatban huszonöt vörös ördög vágatott elő az utcákból egetverő kiáltozással:

— Rajta! rajta!

Az oroszok azt hitték, hogy a magyar sereg hirtelen meglepte őket.

Az ifjuság és a vlaghaboru.

Tábori telefon. Német katonák a harcmezőn lerakják a telefondrótot. A hengerre esavart dróto! két katona viszi. Az elsőnek mellére van akasztva a telefon-ládika és a kagyló. A telefont minden pár száz lépésre egy altiszt kipróbálja, úgy, hogy beszélget valamelyik lövészárókkal. Ha nem kap feleletet, akkor bizonyosan hiba van, amit meg kell keresni és reparálni.

ljedtükben úgy szétfutottak, hogy órákig tartott, amíg újra össze lehetett őket dobolni. Arra persze nem is mertek gondolni, hogy a magyar foglyok, az ő kedves vörös ördögeik csinálták az egészet, fűrfangosan felhasználva az oroszok kavarodását. A huszonöt huszár estefelé már beállított Limanovára. Nagyszerű megmenekülésük fölért egy kisebb győzelemmel, mert ettől kezdve az oroszok még jobban féltek a vörös ördögöktől, pedig eddig is úgy féltek tőlük, mint a tüztől.

December elején az oroszok egyet gondoltak : hátha most, télviz idején még egyszer betörnének Magyarországra ? Hátha másodszor sikerülni fog az, ami először nem sikerült ?

Hogyan tettük az orosz gépmadarakat — lóvá. A harctéren folyton kóvályognak a gépmadarak, hogy kifürkéssék, merre vannak az ellenséges ágyuk, lövészerék a front mögött. Mi úgy fogtuk ki az orosz pilótákon, hogy a lövészeres kocsikat beterítettük szalmával, úgyhogy a magasból szalmaboglyáknak látszottak.

És ismét megindult egy millió orosz katona Magyarország ellen. Ezuttal az volt a terv, hogy legázolják a magyar hadsereget és meg se állnak, amíg Magyarországon keresztül el nem jutnak — Szerbiáig.

Megkezdődött a téli hadjárat a Kárpátokban. Ez a hadjárat még rettenesebb volt, mint az első : az oroszoknak is, nekünk is. Most igazán az életünkről volt szó.

De hadseregünk ismét fényesen állotta meg helyét. A haditerv ugyanaz volt, ami először : beengedtük az orosz, aztán megfogtuk, mint a farkast a veremben, amelybe belepottyant. Ugyanazokon a helyeken, ahol két hónap előtt, megint rettenetes csapásokat mértek rájuk honvédeink, nép-

fölkelőink : Homonnánál, Mezőlaborcnál, Sztropkónál és még számtalan helyen a határszéli megyékben.

Folytonos harcok, folytonos győzelmek közt értük meg a szent estét, Karácsony estéjét. Mi is, a németek is. Mert az oroszok karácsonya két héttel később van ; ők még most is a régi naptár szerint számítják az időt. Ebben is el vannak maradva a világtól.

Ahol nem volt ütközet, csapataink mindenütt megünnepelték Karácsony estéjét. Tisztjeink gondoskodtak róla, hogy ezen a napon legyen étel, ital, dohány bőven. A többiről katonáink maguk gondoskodtak.

Galicia hegyei tele vannak fenyőerdőkkel : a karácsonyfát megszerezni

Katonák, mint cséplő munkások. Orosz-Lengyelországban a német csapatok késő ősszel sok kazal gabonát találtak, amelyet a futó oroszok már nem értek rá felgyújtani. A németek egy-kettőre cséplőgépeket kerítettek és a szalmás gabonát hamarosan kicséplték. Még ilyenre is ráértek a németek !

tehát nem volt nehéz. De még ha messze volt is a fenyőerdő, katonáink elmentek oda, hogy karácsonyfát hozzanak, sokszor még az oroszok golyózáporán keresztül is. Aztán a lövészárkokban barlangokat vájtak, oda beállították a zöld fákat. Felraktak rá mindenfélét : konzerveket fényes pléh dobozokban, rummal, borral, pálinkával telt üvegeket, cukrot, csokoládét, prófuntot, almát, szivart, cigarettát, dohányt, továbbá szalonnát, disznóoldalast, füstölt disznólabát, fülét, farkát, szóval mindenféle jót, ami a katonának az inyét csiklandozza. Még gyertya is került a karácsonyfákra. Hogy honnan, az Isten tudja. Mert a magyar bakánál leleményesebb ember nincs a világon.

Mikor aztán beesteledett és megszűnt a harc, minden lövészáró legényei összegyűltek a karácsonyfa körül. A legtöbb legény már szorongatta a hóna alatt a hazuról kapott csomagot. A tisztek is odajöttek és erre meggyújtották a gyertyákat. Némelyik lövészárókban ott volt az ezredes, sőt a tábornok is. Valamennyi tiszt, akármilyen magasrangu volt is, elvegyült a közkatonák közt. Nem volt most rangkülömbőség: a tábornok épp úgy bajtárs volt a bakának, mint a káplár, vagy őrmester. A legmagasabb rangú katona rövid beszédet mondott: valamennyien úgy hallgattak, mintha az apa beszélt volna a fiaihoz. És a beszéd után riadó éljenzés zugott fel, nemcsak a lelkesedés éljenzése volt ez, hanem a szeretet éljenzése is, a szeretet, amely eltöltötte minden ember szívét a vezérei iránt.

A legények aztán együtt imádkoztak a tisztekkal, majd mindnyájan elénekelték a Himnuszt. A sok száz kilométer hosszú harcvonalon az éjjeli csendet fölverte a mi nemzeti imádságunk hangja. Az oroszok bámulva hallgatták ezt a szemközti lövészárókban: nem tudták, hogy mi történik nálunk, nem tudták, hogy Karácsony szent estéjét ünnepeljük.

Mikor aztán vége volt az ünnep áhítatos részének, következett a karácsonyesti lakoma. Aki csomagot kapott hazuról, szétbontotta azt és megosztotta a finom sültet, kalácsot, sonkát, kolbászt azzal, aki nem kapott. A tüzhelyeken forrott a tea, meg a bor, mert a kutya hidegben ez is jobban esett felforralva.

A német csapatok szintén megünnepelték Karácsony estéjét. Erre az alkalomra Vilmos császár is a harctérre ment, mert ezt az estét katonái körében akarta eltölteni. Persze nem lehetett egyszerre mindenütt a sok száz kilométeres harcvonalon, tehát a főhadiszálláson állítottatott fel egy óriási karácsonyfát, egy kastélynak hatalmas termében. A főhadiszálláshoz közel levő csapatokból sok ezer közlegény is ott volt az ünnepen és ők is ugyanazt az ajándékot kapták a császártól, amit a tisztek: kalácsot, almát, diót, ezenkívül a császár arcképét. Vilmos császár ezzel lépett katonái közé:

— Jó estét bajtársak!

Aztán, mert ő a legfőbb tiszt, akárhol jelenik is meg, ő tartotta az ünnepi beszédet is. Nagyon szép beszéd volt, érdemes ide leírni, mert láthatni belőle, hogy Vilmos császár milyen nagy ember. A beszéd így hangzott:

— Bajtársak! Hadban, fegyverben állunk itt együtt, hogy megüljük ezt a szent ünnepet, amelyet otthon, békés családi körben szoktunk megünnepelni. Gondolataink hazarepülnek kedveseinkhez, épp úgy, amint az ő gondolataik most ideszállnak. Isten akaratából az ellenség kényszerített bennünket, hogy a harctéren legyünk ezen a szent estén. Megtámadtak

bennünket, tehát védelmezzük magunkat. De a védekezésből Isten segítségével diadal lesz, fényes diadal. Az ellenség földjén állunk : fegyvereinket az ellenség felé fordítjuk, szívünket azonban Isten felé és jelszavunk az, hogy a porba fogjuk sujtani Németország minden ellenségét. Amen !

Tisztek és közlegények együtt sirtak, együtt lelkesedtek, együtt éljeneztek. És a hatalmas császár kezét fogott harcosaival, nem nézve, hogy tábornok-e az, akinek kezét szorongatja, vagy egyszerű közvitéz. Ugye meg lehet érteni ebből, hogy mért volt kész minden német katona bármely percben a halálba rohanni császáráért és hazájáért ?

A háború pusztításaiból : a futó oroszok felrobbantották hátuk mögött egy vasuti hidat, hogy a mi üldöző csapatainkat feltartóztassák. Csakhogy az oroszok tévedtek : mi ott-hagytunk egy utászszázadot a hid helyreállítására és tovább üldöztük az ellenséget. Ezzel a gyorsasággal szinte kétségbeejtettük az oroszokat. A felrobbantott hid mellett egy meleg bundába bujt baka áll őrt, amíg az utászok megérkeznek.

A Kárpátokkal egy vonalban van Ausztriának kicsiny, szegény tartománya : Bukovina. Épp úgy mint Galicia, ez is határos Oroszországgal és természetes, hogy az orosz Bukovinán keresztül is igyekezett Magyarországra eljutni. Be is tört oda már szeptemberben és elfoglalta majdnem az egészet : no nem sokat foglalt el, mert hisz Bukovina alig nagyobb, mint egy vármegye Magyarországon. A tartomány fővárosa, Csernovic is hamarosan hatalmába került, de csak azért, mert mi otthagytuk, hogy ráknézve kedvezőbb helyen szálljunk szembe az orosz hadsereggel.

Fischer Ede tábornok, a bukovinai hős. Olyan sikerrel küzdött az oroszok ellen, hogy öt hónap alatt kétszer léptették elő.

Csernovic, Bukovina fővárosa : a főtér a kormányzósági palotával, hetivásár napján. Csernovic is orosz uralom alatt nyögött egy darabig, de csapataink onnan hamarosan kivertek az ellenséget és kényszerítették, hogy saját országába, a szomszéd Besszarábia tartományba vonuljon vissza.

Az oroszoknak legsürgősebb dolguk az volt, hogy Csernovichban új kormányzót neveztek ki, az iskolákba orosz tanítókat, a templomokba orosz papokat hoztak. Azt hitték, hogy miután benn voltak Bukovinában, örökké ott is fognak maradni.

Hanem nagyon keservesen csalódtak. A mi csapataink meg se várták, amíg az orosz megtámadja őket, maguk indultak támadásra.

A bukovinai harctéren is volt olyan hősünk, akiért az egész világ irigyelhetett bennünket. Fischer Ede volt ez a hős. A háboru kitörésekor még csak őrnagy volt és a bukovinai csendőrség parancsnoka. Mikor az oroszok betörték, ő nem várt sehonnan parancsot, hanem alig pár ezer emberével azonnal ellenük indult : a százezrek ellen. Hihetetlen bátorsággal, gyorsasággal, kitartással és furfanggal harcolt. Az oroszok sohase tudták, hogy maroknyi csapata hol van, csak amikor már rajtuk ütött. Nem volt

tőle egy pillanatnyi pihenésük, úgy hogy végül huszezer rubel jutalmat tüztek ki annak, aki Fischer Edét elfogja, akár élve, akár holtan. Olyan vitézi tetteket vitt véghez Fischer, hogy királyunk majd minden hónapban előléptette és kitüntette, úgy hogy az őrnagyból januárban már tábornok lett. Egyetlen más katonánk sem emelkedett ilyen gyorsan a háboru alatt.

Nem volt harc Bukovinában hőstettek nélkül és némelyiket csak igaz gyönyörűséggel lehet olvasni.

Kirlibaba mellett egy magyar gyalogezred állt rajvonalba szétszóródva. Az egyik század, amelyet Moós százados vezényelt, azt a fontos feladatot kapta, hogy minden erejével álljon ellent, nehogy az oroszok egy hegyoldalt elfoglaljanak.

A század reggeltől estig derekasan visszavert minden támadást, de végre a túlerő győzött, az oroszok áttörték a mi vonalunkat. A hegyoldal körül harcoló csapataink már meg is kezdték a visszavonulást és magukkal rántották Moós százados katonáit is. Mikor a százados ezt észrevette, akkor már egyedül maradt a hegyoldalon, alig ötven emberével.

De a parancsot hiven követte: el volt határozva, hogy nem tágit mindhalálig. Az oroszok estétől reggelig szünet nélkül tüzeltek az ötven emberre, és bár ezek közül sokan megsebesültek, eszükben sem volt meghátrálni.

Az ellenség, mikor látta, hogy a kis magyar csapatot puskatüzrel nem bírja megsemmisíteni, három teljes zászlóalj, (egy zászlóalj 1000 ember) komandirozott elő, hogy a hegyoldalt kerítse be. Vagyis: 3000 embert küldtek 50 magyar baka ellen!

Moós százados még ekkor sem esett kétségbe. Az ellenség golyózáporában hasoncsuszva igyekezett oldalt kisiklani és mialatt ötven bakája folyton tüzelt a támadókra, ő maga segítség után nézett. Sikerült is neki összeszedni még valami ötven bakát, de eközben a három orosz zászlóalj már körülfogta a hegyoldalt.

Ekkor az oroszok és magyarok már olyan közel voltak egymáshoz,

Báró Pflanzler-Baltin tábornok, parancsnoka annak a hadseregünknek, amely Bukovinában harcolt az oroszok ellen. Rendkívüli ügyességgel vezette csapatait. Az ő érdeme, hogy Bukovinából már 1915 májusban végleg kisöpörtük az oroszokat. A háboru alatt Pflanzler-Baltin tábornok egyik legkiválóbb hadvezérünknek bizonyult.

hogy tisztán ki lehetett venni egy orosz tiszt kiáltását: Fel a kezekkel, vagy elpusztultok mindnyájan!

Pillanatnyi mély csönd támadt. Aztán felhangzott Moós százados vezényszava:

— Szuronyt szegezze! Előre!

A kis csapat élén rohant Moós százados, közben folyton lesve, hogy

Orosz gyalogság a lövészárokból tüzel.

hol talál egy rést, amelyen át kitörhetne. Már alig száz lépésre volt az orosz rajvonaltól.

— Hurrá! — kiáltja és a szeme föl villan.

— Hurrá! Hurrá! — ismétlik a bakák vérfagyasztó elszántsággal. És ettől kezdve halál fia volt, aki nekik ellentállt. Megtörtént egy hihetetlen dolog: Moós százados keresztültört néhány katonájával az ellenség rajvonala és megmenekült. Vitézségeért megkapta a hadi érdemkeresztet.

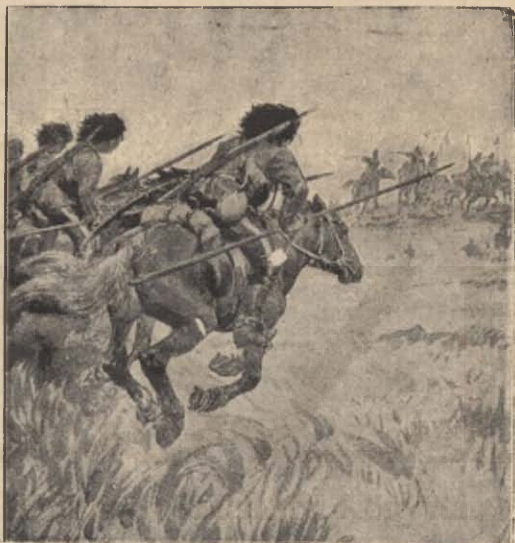
Henriquez Henrik huszár főhadnagy azt a megbizást kapta a mi tábornokunktól Kolomea mellett, hogy állítsa helyre az összeköttetést csapataink közt, mert ezek nagyon szétszóródtak egymástól. A főhadnagy egyes-egyedül indult utnak. Köröskörül ellenség volt, amely szüntelenül lövöldözött rá. De ő nem törődött a süvítő golyókkal és árkon-bokron keresztül vágatott egy csapatunk felé, amely nagy bajban volt.

Az utolsó pillanatban érkezett oda. A csapat egy honvédszászad volt, amelynek már minden tisztje elesett. A bakák holtra fáradva igyekeznek visszavonulni.

— Megállj ! — vezényel tajtékos lova hátáról Henriquez főhadnagy.

A század minden embere megállt, mintha a lába gyökeret vert volna. Pedig a bakák nem is ismerték a huszárfőhadnagyot.

Szibériai kozákok rohama.

— Körém gyülekezni ! — vezényelt tovább Henriquez és leugrott a nyeregből.

— Átveszem a komandót ! — kiáltotta aztán, miközben huszárkardja kirepült hüvelyéből.

A bakák némán bámultak az idegen huszártisztre. Csodálták és hűsége sen szót fogadtak neki.

Henriquez huszárfőhadnagy pedig az ellenség tűzvonalán keresztül kivezette a honvédszászadot és megmentette azt.

Messziről, pár ezer lépésről messzelátón nézte a nagyszerű csataképet egyik generálisunk. Azonnal a megmenekült honvédszászad elé lovagolt és ő gratulált először Henriqueznek, ezekkel a szavakkal :

— Hiába, a magyar huszárnak nincs párja a világon !

A harctér másik részén, Galiciában ugyanekkor egymást érték a véres

ütköztek. Az egyikben, Tarnov körül nagy veszedelemben forogtak csapataink, mert elfogyott a lővőszerük. És ekkor megmentette őket egy tiz éves fiu, Wisniewszki János. Párját ritkító ennek a története.

A kis Wisniewszki Jani szülei szegény lengyel parasztok voltak, akik falujukból, Richwaldból menekültek az oroszok elől. Az országon ballagtak a hajlékukból kiüzött emberek, amikor fejük fölött szétrobbant egy srapel és megölte a fiu szüleit. Az árván maradt Janit a többi lengyel paraszt vette magához és menekült tovább. Végre elérték a mi csapatainkat.

Itt a kis Jani elszökött a parasztoktól és egy lövészárkba bujt. Addig

Német tábori pilóta repülőgépen ki akarja kémlelni az ellenség állásait és indulás előtt még néhány utasítást vesz át a repülőgép-osztály parancsnokától. A tiszt, aki együtt megy a pilótával, már benn ül a repülőgépben.

könyörgött a magyar bakáknak, amíg ezek megengedték neki, hogy ott maradjon. Hamarosan megszerették.

A fürge gyerek elszaladt vízért, enniavalót hozott, egyik árokból a másikba vitte az üzenetet és így igen nagy szolgálatot tett a harcosoknak.

Egy napon úgy hullott a srapel, mint a záporosó és emiatt senkise hagyhatta el a lövészárkot. Pedig a lőszer egyre fogyott és mindenáron új lövészert kellett szerezni, mert az oroszok már rohamra készültek.

És a rettenetes srapneltűzben a kis Jani kimászott az árokból és valahogy

eljutott rajvonalunk mögé, ahol a lövészerkocsik álltak. Onnan aztán annyi töltést vitt a lövészárkokba, amennyit csak birt. Adtak neki, mert már ismerték. Kétszer megtette a veszedelmes utat, de mikor másodszer igyekezett visszafelé, egy srappel érte és súlyos sebet ejtett a mellén. Összeszedte minden erejét és mialatt ömlött sebeiből a vér, vitte tovább a lövészer. A mi lövészárkunk előtt még egy lövés érte a kis hőst, aki aztán összesett. Katonáink behuzták az árokba. A lövészer nagyon kellett: ha nem hozott volna a kis Jani, az oroszok elfoglalták volna a mi állásainkat. De így nem mertek támadni, mert folyton lövöldöztünk.

A kis hőst a szanitécek aztán elvitték a tábori kórházba. Az orvosok nagy gonddal ápolták, de nem tehettek semmit. A seb halálos volt. Három nap múlva Wisnievski Jani örök álomra hunyta le szemeit.

Koporsójára babérkoszorút tett a tisztikar és utolsó útjára, a temetőbe egy szakasz baka kísérte, akik sortűzet adatak sirja mellett. Ne sirassa meg senki a tízéves hőst, hanem legyen büszke, hogy ilyen harcosaink is voltak!

Kovács Dénes zászlós szakaszával alig hogy leszállt Galiciában a vonatról, azon-

nal parancsot kapott, hogy induljon a tűzvonalba. Honvédeivel együtt vitézül verekedett. Egy januári délután, mikor átkutattak egy erdőt, egyszer csak azon veszi észre magát, hogy ballábából csurog a vér és hogy nincs mellette több, mint két baka. A többi elmaradt valahogyan.

Már most mitévő legyen? Gondolta legjobb lesz, ha visszafordul déli irányba, ahol a magyar csapatokat sejtette. Megindultak tehát hárman, ő maga bicegve, de azért szaporán, hogy még az éjszaka előtt célhoz jussanak.

Egyszerre csak pokoli sortűz fogadja őket. Nem láttak senkit, de megismerték az orosz puskák durranását. Nem lehetett mást tenni: hamar

Orosz gyalogság rohama

lefeküdtek és kezdték magukat beásni a földbe. Így folyt aztán a harc a sötétben : ők is lövöldöztek szüntelenül. Már az utolsó patronoknál tartottak, mikor hallják, hogy szemben az oroszok közt nagy mozgolódás, majd kiabálás támad, amely egyre közelebb jön. Végre ki lehetett venni rossz magyarsággal ezt a két szót :

— Megadjuk magunkat !

Hát ez szépen hangzott, csak egy volt a bökkenő : itt mindössze három honvéd van, odaát azonban ki tudja, hány orosz ? Meg fogják-e ezek adni magukat csakugyan, ha látják, hogy az ellenség nem több három embernél ?

De a zászlós hamar feltalálta magát. Az orosz kiabálásra felugrott, előre szaladt. Ő is kiabálni kezdett, ahogy csak a torkán kifért, még pedig németül, mert ezt jobban értik az oroszok :

— Rendben van ! Rakjátok halomba a fegyvert. A századom ott van benn a sűrűségben !

Az oroszok engedelmesen lerakták puskáikat, aztán a zászlós parancsára négyes sorokba álltak és elindultak a sötétségben. Elöl ment a zászlós, utána az elfogott orosz csapat, százötven ember, hátul pedig a két honvéd.

Egész éjjel masiroztak : az oroszok azt hitték, hogy egy egész század honvéd van mögöttük. Mikor megvirradt, persze megtudtak mindent, de azért nem bántotta őket, hogy százötvenen megadták magukat három honvédnek. Sőt, mikor észrevették, hogy a zászlós biceg, ketten fölvtették, mint a gyereket, és vigan cepelték.

Három napig tartott ez a különös vándorlás, amíg aztán találkoztak egy magyar ezreddel. Képzeltetni, hogy az ezredes összecsapta a kezét erre a hallatlan dologra : három magyar százötven oroszral tér vissza !

A szinte végtelen hosszú harevonálnak nem minden pontján voltak napról napra ütközetek. Némely helyen hetekig is farkasszemet néztek egymással az oroszok és magyarok. Lövöldöztek egymásra, de roham nem következett, mert a feladat csak az volt, hogy azon a helyen ki kell tartani.

Az ilyen helyeken aztán unalmas volt a mi katonáinknak. Hogy az időt agyonüssék, kitaláltak mindenféle szórakozást : malmoztak, kártyáztak, adomáztak, sőt még társasjátékokat is játszottak. Hogy a magyar katona még a haretéren sem lógatja a fülét, hanem vidám marad, erre nagyszerű bizonyosság, hogy némelyik lövészárokban még hangversenyt is adtak, amelyre meghívták a szomszéd lövészárkokat is, még pedig írásban. Egy ilyen meghívó így szól :

Orosz lovasok, mint előőrsök. Ott, ahol nem volt ellenség, ezek a lovasok félelmetesen bátrak voltak. Kibontott zászlóval törték rá a védtelen falvakra, rémítették, fosztogatták, kirabolták a népet, sokszor még a saját népüket is. Ha azonban ellenség volt közelben, nem lehetett látni őket.

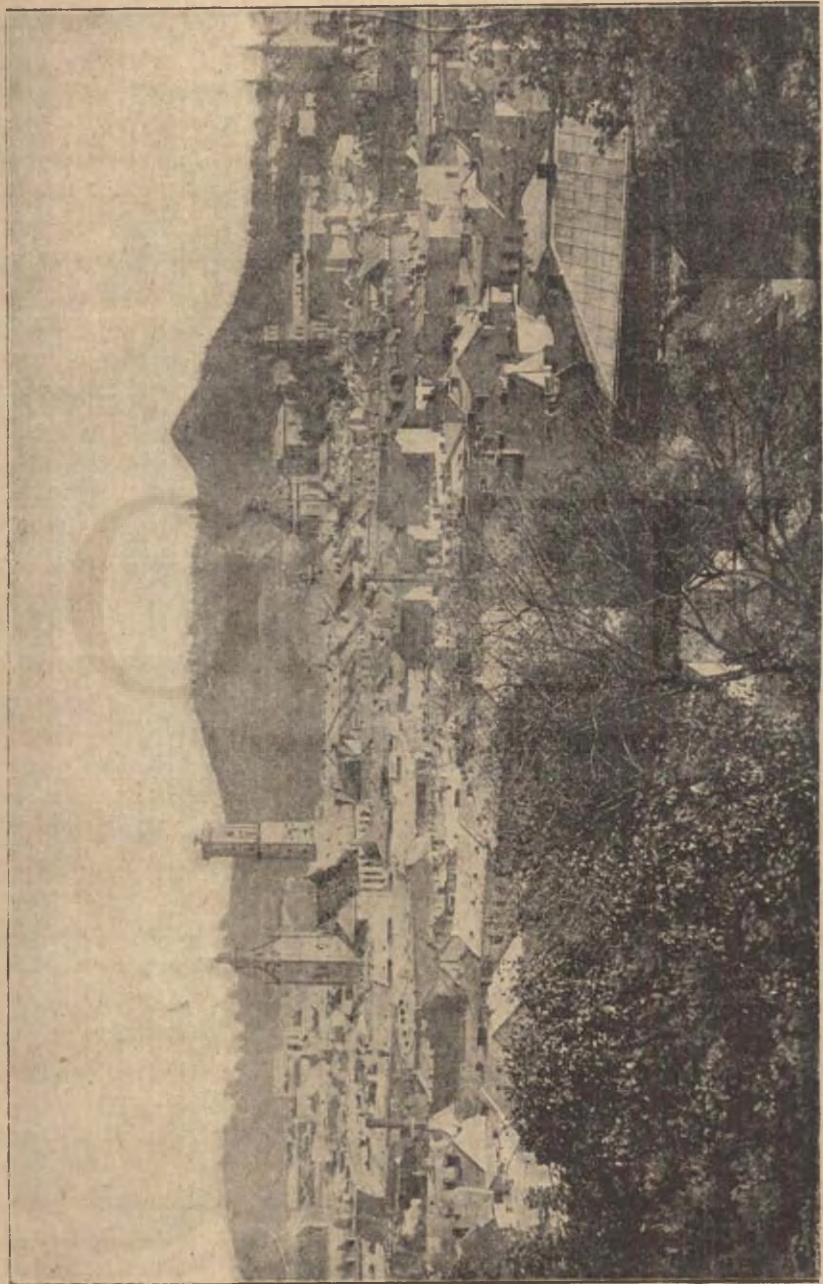
MEGHIVÓ.

A . . . . . honvéd gyalogezred harcbléptének féléves jubileuma alkal-
mából a B. folyó partján, előkelő külföldi művészek közreműködésével
jótékonycélu hangversenyt rendez, amelyre az érdeklődőket tisztelettel
meghívja a *Rendezőség.*

MŰSOR.

1. Nyitány. Előadja a honvéd ágyusezred teljes hadizenekara.
  2. Táncegyveleg. Előadják honvéd és orosz előőrsök a ropogós havon.
  3. Elmegyek, elmegyek, el messzire. Dal, énekli Trónnélküli Belga Albert.
  4. Dráma a tenger fenekén. Bemutatja egy papir buvárhajó egy dézsa vizben. (Ha be nem fagy a viz.)
  5. Elmennék én, de nem tudom hová, hová? Bariton szóló, énekli Orgyilkos Szerb Péter.
  6. Pénzem, az nincsen nekem. Előadja furulya kísérettel Kecskés Montenegrói Nikita.
  7. Nem vagyok az, aki voltam, hét falu legénye. Zokogó kísérettel énekli Megtört Orosz Miklós.
  8. Most van a nap lemenőben. Énekli Cselszövő Angol György. Tárogatón kíséri: Német ágyunaszád.
  9. A gárda nem hal meg, inkább megadja magát. Élőképekkel illusztrálva bemutatja: Francia Hadsereg.
  10. Én vagyok a falurossza egyedül. Hegedűszóló Előadja Megvadult Szerb György herceg.
  11. A három jó madár. Előadják: Oroszország, Franciaország, Anglia.
  12. Nem tudok én neked csak virágot adni. Előadja a 30 és feles mozsár.
  13. Zenés szuronyroham. Bemutatják a 2. számú lövészárók honvédei. A zenét a közeli tüzérezredek ágyui szolgáltatják.
  14. Zalán futása. Élethűen előadja: Orosz Hadsereg.
  15. Gyere be rózsám! A semlegesekhez szívhezszólan énekli Anglia.
Belépő díj: Személyjegy: 1 kulacs rum. Családjegy: 4 szál kolbász.
(Mindegyik legalább egy méter hosszú, de lehet hosszabb is.)
- Vidékről jövő hangversenylátogatók részére fűtött lövészárokról gondoskodva van. Felülfizetések köszönettel fogadtatnak, de nem nyugtázatnak. Ha a műsor megváltozik, püsszegni nem szabad, mert aki püsszeg, azt kiállítjuk előőrsnak. A hangverseny meg lesz tartva kedvezőtlen idő esetében is, még ha srapnel eső esik is.

Lemberg, Galicia fővárosa, amely 1914 szeptember elején orosz uralom alá került. Majdnem tíz hónapig, 1915 június 22-éig tartott az orosz uralom; ezen a napon győzelmes hadseregünk a szép várost visszafoglalta, megszabadítva a lakosságot rettetéses szenvedéseitől. Oroszország egyik legdicőségesebb eseménye volt Lemberg visszafoglalása.

Igy mulattak katonáink, mikor szemközt álltak a halállal és egyik se tudhatta, hogy mit hoz a holnap. Milyen másképp volt az oroszoknál! Ezek csak gubbasztottak a lövészárkokban. Eszükben sem volt semmiféle mulatság. Legfőlebb azon járt az eszük, hogy hogyan lehetne megadni magukat, mert így megszabadulnának a háborútól.

De nem mindenütt vannak ilyen kedélyesen. A harcér számtalan helyén ádáz ütközet folyik.

Január végén Lembergől nyugatra szünet nélkül bömböltek az ágyuk és katonáink készen álltak a rohamra minden percben.

Egy reggelen a székely huszárok egyik szakasza kergette az oroszot és közben figyelte, hogy merre menekülnek.

A szakasz előtt pár száz lépésre lovagolt Fazekas káplár és Máté István közhusár. Ők ketten voltak a patrul (elővéd).

Amint kibukkannak egy erdőből, megállnak, körülnéznek, és látják, hogy vagy 100–150 lépésre van egy falu, ennek szélén pedig egy csapatuszka feltüzött szuronnyal.

Fazekas káplár, akit két nappal előbb léptettek elő, kirántja kardját és vezényel egy emberből álló csapatának:

— Hajrá!

A muszkák nyitva felejtették a szájukat a bámulattól és mire magukhoz tértek, már villogott fölöttük a magyar huszárkard és hallatszott a menydörgő kiáltás:

— Fel a kezekkel!

A muszkák rémülten dobálják el fegyvereiket és letérdelnek, kegyelemért könyörögve.

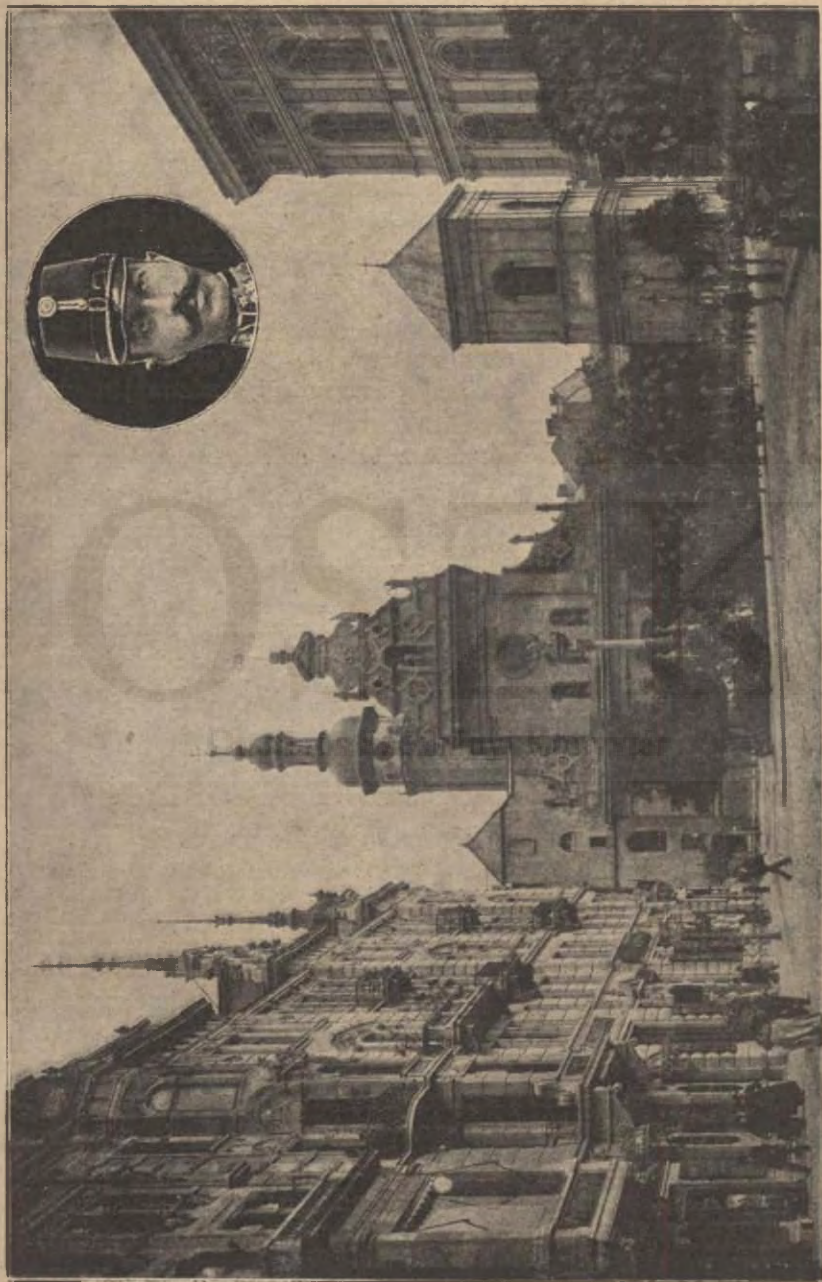
Ekkorra már a patrul többi része is feltűnt egy kanyarodónál. A vezető huszárhadnagy csak annyit látott messziről, hogy a két huszár körül egy csomó muszka van, hát mint a szélvész vágatott segítségükre. De mire odaért, Fazekas káplár már nagy buzgalommal állitgatta glédába az ő foglyait és rájuk kiáltva, hogy: Vigyázz!, jelentette:

— Hadnagy ur jelentem alássan, két huszár és 34 muszka

Ugyanebből a huszárszázadból egy másik patrulnak Salló Mátyás káplár volt a vezetője. Neki már érdemrendje is volt, amit azért kapott, mert egy sebesült szanitécet a legnagyobb golyózáporban bekötözött, aztán föltette maga elé a lóra és a rajvonal mögé vitte.

Egy sűrű, mocsaras erdőben lovagolt a patrul, hat ember Salló Mátyással együtt. Kiérve az erdőből, látnak egy malmot a patak fölött. A patakon néhány szál deszka volt az átjáró.

Lemberg az orosz uralom alatt. A kép a városnak egyik legszebb részét, a Bernardini-utcat ábrázolja, amely a templomnál kétfele válik. Ezen az utcán vonult be diadalmas hadsergünk a felszabadított nép leirhatatlan lelkesedése közt. A kép jobbsarkában felül látható Böhöm-Ermóllt tábornok, akinek leírásai része volt abban, hogy az oroszok kénytelenek voltak Lembergől kitékarnodni.

Mikor közelebb jöttek a huszárok, látnak néhány orosz katonát a malom körül. Ki a kardot, rajta!

Az oroszoknak csak annyi idejük volt, hogy átugrogtak a deszkahidon, a deszkákat pedig ledobták a vízbe. Aztán uccu, neki az erdőnek. Bennhagyták a malomban mindenüket: hátizsákot, köpönyeget, fegyvert. De hátrahagytak egyebet is: egy sült libát. No ennek megőrültek a huszárok.

De a megszaladt muszkák segítséget találtak a közelben és visszatértek. Olyan tüzelést kezdtek a malom ellen, hogy a falakról csak úgy hullott a vakolat. A huszárok tehát felkapták a sült libát és biztos helyre menve, jól megebédelték belőle. Ebéd után aztán tovább igyekeztek, de ekkor látta Salló káplár, hogy nincsen út tovább semerre, előttük egy sziklamélység. Nosza nyargaltak mindenfelé kerülő utat keresni. Nemsokára jön vissza egy huszár és jelenti:

— Káplár ur, ott balra egy lövészárokban muszkák vannak!

Csakugyan: előttük alig száz lépésre frissen ásott lövészárók volt, csak úgy nyüzsögtek benne a muszkák.

Salló Mátyás nem sokat gondolkodott, hanem elordította magát:

— Rohamra! Hurrá, hurrá!

A hat huszár se törődött vele, hogy mennyi az ellenség, hanem kardot rántva hurrázott torkaszakadtából és neki a lövészáróknak!

A muszkák, abban a hitben, hogy a hat huszár csak előcsapat, kiugrottak a biztos árkokból, ahol a huszárok igazán nem árthattak volna nekik és szaladtak az erdő felé. De a huszárok, keresztülugratva az árkon, utánuk vágattak, és vagy tízet levertek a lábáról. Ezek rögtön megadták magukat. Egy huszár vezette őket a mi táborunkba.

Salló káplár azonban ment a többi négy huszárral tovább, mert még nem végezte el, amit rábíztak. Az volt a feladata, hogy megtudja, merre vonulnak az oroszok lövészárkai és hol legtöbb az ellenség.

A huszár nem igen szereti a leselkedést, a hasoncsuszkálást, mert a lováról nem száll le szívesen. A káplár se szerette. Ugy gondolkodott magában, hogy ahonnan erősen lőnek, ott sok a muszka, ahonnan gyengébben, ott kevesebb. Aztán vágatott előre.

Fogadták is olyan sortüzekkel, hogy csak úgy muzsikált a levegő. De a patrul csak vágatott tovább az orosz árkok hosszában. Egyszerre csak felbukik egy huszár lova. Salló káplár hátranéz, látja, hogy a huszár csak biztatja a szegény párát, de hiába, mert bizt az egy orosz golyó érte és vége lett. Így járt nemsokára egy másik huszár is. Mindakettő, mit tehetett egyebet; mikor gyalog maradt, nagy busan nekivágott az erdőnek.

Mikor aztán a patrul estefelé az erdő mögötti faluba visszahúzódott, hát már ott üldögélt a két lovát vesztett huszár. Mindakettő sóhajtozott:

— Mit fog szólni a kapitány ur, hogy ló nélkül jöttünk vissza? Odavan a két drága állat! És odavan a szerszám, meg a szalonna is, ami a nyeregtáskában volt!

A Kelet-Poroszországi harcokból: Hindenburg tábornagy hadseregének egyik csapata Tannenberg környékén lövészárkokat ás, de csak azért, hogy az oroszokat félrevezesse. Az oroszok ugyanis kémek által értesültek erről, nagy sereget küldtek ide, de akkor már a németek elvonultak és olyan ponton támadtak, ahol az oroszok nem is várták.

Összebujt a patrul. Tanakodtak sokáig. Végre Salló káplár kiadta a parancsot. Hogy milyen parancsot, azt nem tudni. De egy óra se telt bele és a két huszárnak megint volt lova. Hogy honnan, azt csak az Isten tudja.

Most még csak nyereg kellett és szerszám. Elindult a sötétben a két huszár és lopódzott egyre közelebb, közelebb a muszka lövészárkokhoz,

ahol a két szegény kimult paripa feküdt. Nagy csendben leszedték rólok a nyergeket, kantárokat. A szájuk már meg volt meredve, úgy kellett karddal szétfeszíteni, hogy kivehessék a zablavasakat.

Mikor készen voltak egy óra múlva a nehéz munkával, még egyszer megsimogatták a négylábu halott bajtársak nyakát.

— Szervusz Csillag! Szervusz Hóka!

Aztán vissza a faluba, a hátukon cepelve a nyeret, szerszámot. Reggel a patrul jelentkezett a kapitánynál, aki nagyot nézett, mikor két huszárjának egészen más lova lova volt, mint tegnap.

— Hát ezeket hol vették?

— A huszár nem lehet ló nélkül vitéz kapitány ur, — felelte Salló őrmester. — Onnan vettük, ahol volt.

A kapitány nem kérdezett többet, csak ennyit morgott a bajusza alatt:

— A vitézségben nincs párja a huszárnak, de a furfangban sincs!

A Nida folyó partján, közel egymáshoz voltak a magyarok és oroszok lövészárkai. Ezek a balparton, mi a jobbparton. A folyó alig ötven lépés széles. Itt a bécsi ezred vitéz katonái harcoltak már hetek óta. A harc csupán annyiból állt, hogy lövöldöztek az oroszokra, ezek pedig vissza.

Szilveszter éjszakáját a bécsi fiuk különös módon ünnepelték meg. Pontban éjfélkor háromszoros sortüzet adtak, de az oroszok nem válaszoltak hasonlóképpen, hanem egyszer csak fehér zászló jelent meg a folyó tulsó oldalán. A zászló mellett egy orosz tiszt állt és átkiáltott, hogy üzenetet akar hozni, de nem egyedül, hanem tizedmagával.

— Csak jőjjenek! — szölt a bécsi fiuk parancsnoka, egy őrnagy.

Éjfél után egy óra tájban tutajon csakugyan átjött az orosz tiszt tiz emberével, persze fegyvertelenül. Odavezették őket az őrnagy elé.

— No mit hoztok? — kérdezte ez barátságosan.

Az orosz tiszt, egy fiatal hadnagy, nem szólt egy szót se, hanem levelet adott át. A levél az orosz parancsnoktól jött, és rossz németiséggel az volt benne, hogy a szemben álló orosz sereg bajtársi nagyrabecsüléssel és tisztelettel boldog újévet kíván vitéz ellenségének.

A bécsi katonák szívesen köszönték meg ezt és teával, cigarettával kinálták az orosz katonákat. Ezeknek hadnagya azonban nem fogadott el semmit és tisztelegve távozott embereivel együtt. A levél aztán Péter Ferdinánd főherceghez, ottani hadseregünk tábornokához jutott, aki eltette azt örök emlékül. Ime bizonyosága annak, hogy az oroszok mennyire nem szívesen harcoltak ellenünk!

És mert a bécsi ezredről van szó, nem szabad elhallgatni az igazságot,

hogy nemcsak a magyar katonák voltak vitézek ebben a háboruban, hanem az osztrákok is. Sőt versenyeztek velünk és örök dicsőséget szereztek maguknak és hazájuknak. De most ismét a mi népfölkelőinkről lesz szó.

Russ Viktor pár év előtt százados volt a közös hadseregben. Tehetséges katona hírében állt, aki előtt nyitva volt a pálya egész a tábornokságig.

Német utász-katonák levágott fatörzseket hengeritenek a lövészárkokhoz, hogy ott deszkákká fűrészeljék és kibéleljék velük az árkok oldalait és padlót készítsenek belőlük. Szükséges volt ez olyan helyen, ahol vizes volt a lövészárkok talaja.

Egyszer aztán valamelyik rokonától egy gyárat örökölt Ausztriában, lemondott tiszti rangjáról és átvette a gyár vezetését. Mikor kitört a háboru, ismét fölébredt benne a katona. Otthagytta gyárát, nem kérte vissza a régi rangját, hanem beállt közlegénynek egy népfölkelő ezredbe. Pedig nem volt fiatal ember, elmúlt negyven éves.

Akartak neki rangot adni, de nem fogadta el. Erre aztán adtak neki

kétszáz népfölkelőt, hogy vezesse ezeket önállóan és az legyen egyetlen feladata, hogy az ellenségnek ne hagyjon békét, nyugtalanítsa folytonosan. A kétszáz népfölkelőből álló csapatnak ettől kezdve ez volt a neve : a Russ sereg. És ennek a seregnek egy közkatona parancsolt ! Ilyen csudákat is hozott a háboru !

A kis sereg megbecsülhetetlen szolgálatokat tett hadvezérletünknek azzal, hogy felkutatta az ellenséges tüzérseget, akárhova bujt is. Hol itt, hol ott bukkant fel váratlanul és villámgyorsan lepte meg a mit sem sejtő oroszokat. Az ágyukon kívül különösen kozákokra vadászott Russ Viktor-nak, a közkatona-vezérnek serege.

Csak kétszáz emberből állt ez a sereg, de olyan gyorsan mozgott a harc-téren, hogy az oroszok néha több ezrednek gondolták. Féltek is tőle, mint a tüztől és annyira szerettek volna tőle megszabadulni, hogy huszonötezer rubel díjat tűztek ki Russ Viktor fejére.

Bukovinában ez a kis sereg huszonhét ütközetben vett részt és ezer meg ezer oroszot küldött a másvilágra. December elején Wiznitz falu környékén kellett Russ Viktor-nak megtudni, hogy mekkora a közeledő ellenség.

A kis sereg mindig éjjel kelt utra és azon igyekezett, hogy az orosz előőrsök közt keresztül csusszon. Sokszor egyetlenegy mozdulattól függött minden. Megtörtént egyszer, hogy az erdőben masírozva az egyik népfölkelő félrehuzta maga előtt a galyakat és akkor látta, hogy egy orosz tiszt áll előtte háttal fordulva !

Végre megérkeztek Wiznitz alá. Az oroszok teljes biztonságban érezték magukat és még őrszemeket sem állítottak fel. Russ Viktor két emberével az éj leple alatt bement a faluba, végigsétált az utcákon és pontosan megtudta, hányan vannak az oroszok. Másnap ágyuink halomra lövöldözték őket.

Pár nap múlva, egy reggel, hirt kapott Russ, hogy Rosenmaly-ból Rostoky felé erős kozákesapat megy előre.

A kis sereg lesbeállt egy patak partján, amely sűrű erdőn fut keresztül. A közelben volt az országút. Vártak csendesen. Ugy félóra múlva egy népfölkelő őrszem jelentette, hogy egy század kozák és két zászlóalj orosz gyalogság közeledik gépfegyverekkel és ágyukkal. Russ parancsot adott, hogy ne lőjön senki. Nemsokára jöttek az oroszok : elől két tiszt, utánuk husz kozák. A hős népfölkelő csapat lélegzetét visszafojtva figyelte minden mozdulatukat. A kozákok kémlelve néztek körül és miután nem láttak semmi gyanusát, visszalovagoltak jelenteni, hogy nincs baj, jöhetnek a többiek is bátran.

Ugy tíz perc múlva ismét ott voltak a kozákok, nyomukban pedig a három zászlóalj orosz gyalogság. Az országut mentén volt egy kis ház és mikor a kozákok odaértek, Russ Viktor észrevette, hogy annak tetejéről egy paraszt integet nekik és mutatja, hogy hol rejtőzik az ellenség.

Tovább nem lehetett várni egy pillanatot sem. Russ elvette egy nép-

Russ Viktor, a bukovinai harcok legendás hőse. A háború előtt vezérkari százados volt, de leköszönt rangjáról és mikor a háború kitört, beállt közkatonának. Egy szabadcsapatot szervezett magyar népfelkelőkből és bámulatos haditetteket vitt véghez. Az oroszoknak nem volt miatta egy nyugodt percük.

fölkelőtől a puskáját és két lövéssel leterítette a két kozáktisztet. A népfölkelők sortüze pedig a husz kozákot szedte le lovaikról. A három orosz zászlóalj menekülni próbált, de már késő volt. Pár perc múlva az országot tele lett halottakkal, sebesültekkel. Az egyik orosz zászlóalj több mint négyszáz embert vesztett, a másik kettő pedig, amelyeket a népfölkelők hátfogtak, megadta magát az ágyukkal, gépfegyverekkel együtt. A páratlan csatában a Russ-sereg vesztesége nem volt több, mint három sebesült!

Február elején azt a fontos feladatot kapta a kis sereg, hogy kutassa fel a lopusnai völgyet. Russ öt csapatra osztotta embereit és tizenkét órán keresztül masírozott velük ezer méteres hegyeken keresztül. Az első csapat Majdán falu mellett egy szakasz kozákot vett észre. Messziről is látni lehetett, hogy valami gyanusát láttak és egyikük azonnal hátrafelé akart vágatni, hogy a főcsapatnak hirt vigyen. A népfölkelőknek ezt nem volt szabad engedni. Sortüzet adtak és valamennyi kozák lefordult a lóról. Így aztán nem maradt hírvívó és az orosz főcsapat nemsokára gyanutlanul megérkezett.

Russ Viktor seregének öt kis csapata egy hid környékén rejtőzött el. Mikor az oroszok áthaladtak a hidon, egyenesen az egyik csapat puskáiba mentek bele. A sortüztől mind lefordult a lóról és aki nem sebesült meg, futott visszafelé. Ekkor azonban már az orosz szekerek is a hidon voltak: őket is sortüz fogadta. Ettől a lovak fölfordultak a szekerek előtt és végleg elzárták a hidat. Nem menekült egyetlen orosz sem.

A hihetetlen merészséggel végrehajtott cselvetés után Russ Viktor, a egykori kapitány és jelenleg gyalogos népfölkelő közlegény — hadnagy lett.

De most hallgassátok meg, kik voltak ebben a vitéz kis hadseregben, amelynek dicsősége nem fog elmúlni, amíg magyar lesz a világon: csupa 36—42 éves erdélyi népfölkelő. Még olyan is volt köztük, aki tizenhárom gyermeket hagyott otthon. És egyetlen egy se volt, akinek ne lett volna családja. Legnagyobb része gyalogosan harcolt, a többi a gépfegyverekhez, a szekerekhez volt beosztva és csupán egy szakasz huszár kísérte mindig őket. Az altiszteken kívül még négy tisztje volt a hős seregnek, valamennyien méltók a közvitéz parancsnokhoz, Russ Viktorhoz. És huszonhét diadalmas ütközet elválhatatlanul füzte őket egymáshoz. Megérdemlik, hogy nevüket megismerje minden magyar fiu.

A legidősebb köztük Szóts Andor honvédhuszár-főhadnagy. Ő volt Russ Viktor lovasainak a parancsnoka. A polgári életben szőlészeti felügyelő a földmívelési miniszteriumban.

Hyna Károly tisztjelölt helyettese volt Russ Viktor parancsnoknak. Valamikor tényleges főhadnagy volt, de már régen leköszönt tiszti rangjáról

és a háboru elején, Russ példájára, mint népfőlkelő vonult be. Otthon tisztviselő volt egy vasgyárban !

Szakács Zoltán, honvédhadnagy a gépfegyverek parancsnoka volt a kis seregben. Ő volt az egyetlen fiatal ember : augusztusban került ki a Ludovika Akadémiából.

A negyedik : Morcán Traján ügyvéd, népfőlkelő hadnagy. Arról volt nevezetes, hogy értett mindenhez, aminek a veszedelmes kalandok közt hasznát lehetett venni.

És még egyet : a háboru végéig ennek a kis seregnek minden tagja vitézségi érmet kapott, némelyik nem is egyet, hanem többet ! Dicsőség nekik !

A katonákat nem az ütközet, hanem a sok masirozás fárasztja ki,

Az erdélyi népfelkelőkből összeállított század, amely Russ Viktor parancsnoksága alatt csudás hőstetteket vitt véghez és Bukovinában az oroszok réme lett. Csupa idős emberek voltak ezek a népfelkelők, de tultettek kitartásban és vitézségben a fiatalokon is.

amikor a harcvonalon egyik helyéről a másikra viszik őket. Mert csak a harcvonalon van vasut, tovább nincsen. Az ellenség, ha hátrál, elpusztítja a vasutat maga mögött.

A csapatokat a harctéren folyton ide-oda tologatják, mint a bábukat a sakktáblán. Mintha a két fővezér sakkot játszana egymással. A fővezérek a mai háboruban nincsenek künn a harctéren, nem figyelik a dombról messzelátóval a harc menetét, mint régenten, hanem ülnek egy csendes szobában, ahol a falakon, az asztalokon temérdek térkép van. A fővezérek, miután seregeik fölvonultak a hosszú harcvonala, tudják, hogy mindegyik csapat hol van és milyen, mennyi ellenséggel áll szemközt. A harctéren ezer és ezer táviró, meg telefondrót köti össze a csapatokat azzal a házzal, ahol a fővezér a térképet vizsgálja folyton. Az ezredesek mindennap jelentést tesznek a tábornokoknak, a tábornokok pedig a fővezérnek, hogy hol vannak, hogy meddig nyomultak előre, vagy meddig voltak kénytelenek visszavonulni, hogy hány embert, ágyut, mennyi zászmányt ejtettek hatalmukba és hogy mit látnak, tapasztalnak, mire van szükségük.

A fővezér így folyton tájékozva van mindenről, ami történik és szintén telefonon, vagy táviratban adja ki parancsait a tábornokoknak, a tábornokok az ezredeseknek, ezek pedig a századosoknak. Hogy az egész harcvonalon mi történik, ezt nem tudják mások, mint a fővezér és a vezérkar. Ezek mindig együtt vannak valahol a harcvonálnak olyan helyén, ahová nem érnek az ellenséges ágyugolyók, mert ugye, gránát- és srapel-tűzben, vagy gépfegyverek, puskák golyóinak fütyülése közben nem lehetne nyugodtan — sakkozni! Nem lehetne nyugodtan kiszámítani a huzásokat, amelyeknek csupán egyetlen célja van: hogy az ellenség matt legyen! Bizony manapság a fővezérek és a vezérkari tisztek végigcsinálhatják az egész háborút, anélkül, hogy csak egyszer is kihoznák a kardjukat. Sokkal fontosabb az ő feladatuk és izgatottabb az életük, mint ezek után gondolná az ember, mert hiába volna a csapatoknak minden vitézsége, ha ők rosszul számítanának a térképek előtt, ha rosszul helyeznék el a harctéren a katonákat, ágyukat, ha meggondolatlan, vagy hibás utasításokat adnának ki.

Szóval: manapság nem is a csatatéren, hanem abban a házban dül el a háboru sorsa, ahol a fővezér és a vezérkar a terveket csinálják. Ezt a helyet nevezik főhadiszállásnak és természetes, hogy a főhadiszállás folyton változik: ma itt van, holnap pedig negyven-ötven kilométerrel tovább, előre, hátra, vagy oldalt. A főhadiszálláson száz és száz vezérkari tiszt dolgozik és segít a fővezérnek, meg a vezérkari főnöknek, mert ezek egyedül nem tudnák az óriási munkát elvégezni. Mert képzeljük csak el, hogy a főhadi-

szállásra minden órában tucatszámra érkeznek a jelentések és tucatszámra kell rögtön kiadni a parancsokat is!

Az egész haderő kisebb részekre van osztva, hogy könnyebben lehessen vele mozogni és pedig:

Két gyalogezred képez egy dandárt, két dandár egy hadosztályt, két hadosztály egy hadtestet és két hadtest egy hadsereget. Az ezredeknek még nincs lovasságuk, sem ágyujuk; a többinek már van.

Minden hadsereg valami nagy feladatot kap a főhadiszállásról, például, hogy támadja meg az ellenséget valamely ponton és szorítsa egy bizonyos irányba, vagy igyekezzék előnyomulni, az ellenséget megkerülni, egy várost, vagy vidéket elfoglalni, a másik hadsereggel valahol egyesülni. Minden had-

A front mögött pihenő csapat Galiciában. A katonák teljes felszereléssel, harcra készen várják a parancsot, amelyre aztán nekik is a tűzvonalba kell menniök. Nem lehet tudni, hogy mikor jön meg a parancs és addig szabad ugyan pihenni, még lefeküdni is, de csak úgy, hogy bármely pillanatban fel lehessen ugorni és előre rohanni.

seregnek megvan a maga külön vezérkara, amely aztán a kapott feladatnak részletes terveit megcsinálja és e tervek szerint mozgatja a hadtesteket, a hadtestek vezérkarai mozgatják a hadosztályokat, ezek a dandárokat, a dandárok az ezredeket. Így jut el a parancs a zászlóaljokhoz, a századokhoz, végül a katonákhoz. A haditervből sokszor még a dandárparancsnok, (a brigadéros) sem tud semmit, az ezredek, őrnagyok, századosok még kevésbé. De nem is kell, hogy ismerjék a tervet. Az ő feladatuk csupán az : végrehajtani, amit nekik parancsoltak. Olyan a szerepük, mint a kezeké, vagy lábaké; ezek sem tudják, hogy mit csinálnak, elég ha a fej tudja. De azért szükséges, hogy egészséges keze-lába legyen az embernek, másképp hiába van a fejében akármennyi ész, mégse bírna megmozdulni.

Láthatni ebből, hogy a katonának a háboruban rettentő sokat kell masirozni. Mert van ám ellenség is, amely minden erejével azon van, hogy bennünket megsemmisítsen. Ő is ugyanazt akarja, amit mi akarunk és bizony annyi akadályt gördít elénk, amennyit csak tud. Így aztán nem lehet folyton egyenesen előrehaladni, hanem csak óriási kerülőkkel. Meg kell ismerni legalább egy ilyen masirozást, hogy fogalmunk legyen róla.

Galiciában, Plavnónál január végén egy gyalogezred parancsot kapott késő éjjel, hogy foglalja el a Biala folyó melletti hidat, mielőtt az oroszok elfoglalnák.

Az ezredes megnézi a térképet és kiszámítja, hogy a hid negyven kilométer messzire van. Rögtön kiadja a parancsot :

— Reggel négykor az első század elindul.

Szép fehér reggel volt, a hó világitott mindenfelé. A század egy főhadnagy vezetésével utra kelt és délig gyalogolt egyfolytában. Ekkor egy kis faluba értek, ott megebédeltek, mert a gulyáságyu utközben megfőzte az ételt.

Ebéd után egy óra pihenő, aztán tovább! Az ut nehezebbik része következett. Hegyen, völgyön, erdőn, mezőn kellett átvágni. A havas föld rátapadt a bakancsra és nehezebbé tette azt pár kilóval. Sokszor meg kellett állni, mert a municiók kocsik elakadtak. A bakáknak kellett elkaparni a sarat a kerekek elől, aztán nekifeszíteni a vállukat a kocsiknak. Így ment ez estig! Ekkor már tizenöt órát masiroztak, halálra volt fáradva minden baka. Végre odaértek egy patakhoz, amelyen át kellett menni. A patak széles volt és jégtáblák uszáltak rajta.

Háromszáz ember állott tanácstalánul a parton. Végre a főhadnagy határozott :

— Fiúk, még egy félóra időnk van, mert a hid már nincs messze. Valahol gázlót kell találnunk a patakban.

A katonák szétoszoltak és bele a jeges vízbe! Ha most rájuk ütne az ellenség, talán egy se menekülne meg! Borzasztó érzés!

Végre egy szakasz megtalálja a gázlót és félóra múlva a század odaát volt a tulsó parton. Itt tüzet gyújtottak, hogy megszáritsák ruhájukat és dermedt tagjaikat fölmelegítsék. Még öt kilométer volt hátra! Pihent ember-

A front mögött levo tartaléksereg a kapott parancs folytán előre siet. a lövészárkba, hogy felváltsa a fáradt csapatokat. Ezek az utolsó pillanatig lövöldöznek, mert ők meg azt a parancsot kapták, hogy mindaddig tüzelni kell, míg a tartalék meg nem érkezik az árokba.

nek ez alig egy órai ut, de a katonák már alig vánszorogtak a kimerüléstől.

De menni kellett tovább. Csetlett-botlott a háromszáz ember, lábukat feltörte a bakancs, csak úgy vonszolták magukat lehorgasztott fejjel. Sötét is volt már, nem beszélt senki. Ugy mentek előre, mint a gépek. Nem maradt el egyetlen egy sem.

Még három kilométer! Még kettő! A főhadnagy huzdítja őket.

— Kitartás fiuk! Mindjárt ott leszünk! Csak ne lankadjatok. Ott majd megpihenünk!

Ekkor hirtelen puskalövések hallatszanak. Tehát az oroszok hamarabb értek a hidhoz és elfoglalták! Mit fog szólni az ezredes!

A bakákat ideges nyugtalanság fogja el. Nehányan már kezdik mondogatni:

— Ugyse birtunk volna már eljutni odáig!

Egyszerre felhangzik a főhadnagy szava:

— Fiuk, a muszkát el kell verni onnan, ahol mi pihenni akarunk!

Harsogó hurrá! volt a felelet és a háromszáz ember tizenöt órai kinszenvedéses gyaloglás után futva tette meg az utolsó két kilométert!

És a futás után következett a csata! A kimerült bakák úgy csaptak az oroszokra, mint a zivatar. Egy részük egyenesen nekik vágott, a másik rész még be is kerítette őket, úgy hogy egysé menekült meg közülük. Fele elesett, a többi megadta magát.

A kraszniki, limanovai ütközetek nagy és dicsőséges ütközetek voltak, de a bialai hidnál lefolyt csata talán még dicsőségesebb!

Január végén másodszor vertük ki az oroszot a Kárpátokból, öldöklő harcok után. Nagy ütközetek most sem voltak sehol, csak századonként, ezredenként pusztítottuk őket nap-napután, míg végre belátták ismét, hogy Magyarország szívébe nem fognak eljutni soha.

A duklai szoros környékén a Vilmos-huszárok egyik százada állt szemben egy egész szibériai hadosztállyal, vagyis négyszáz karabély harcolt tizezer puskával. A huszárok két részre voltak osztva és két hegyoldalra foglaltak állást, egymástól mintegy három kilométerre. A két pont közt gépfegyvereink működtek.

Az oroszok nyomban ki akarták használni sokszoros túlerejüket és a huszárokat körülvették. De olyan szűk volt a hely, hogy nem lőhettek, mert akkor egymást ölte volna a golyójuk. Rohamra sem mentek, mert egymásnak rohantak volna. Ekkor eldobálták puskájukat és százan nekiestek a káplárnak, aki a mi gépfegyvereinkből tüzelt rájuk és agyonverték.

A huszárok kapitányát, Fiáth bárót egy golyó találta a mellén és súlyosan megsebesítette. A hős tiszt mindenáron meg akart szabadulni az orosz elfogatástól és megpróbálta, hogy karddal törjön utat magának. Lovát lelőtték, gyalog rohant előre, de nehéz csizmája akadályozta minden lépését. Lerugta tehát csizmáit és mezitláb rontott neki az oroszoknak. Nemsokára elnyelték őt az ellenség sorai és azóta nem látta többé senki.

A többi huszár is gyalog harcolt iszonyu elkeseredéssel. Mikor kara-

bélyaik eltörve hullottak ki kezeikből és a kardot nem lehetett forgatni a sűrű tömegben, ők is lerántották csizmáikat és a sarkantyukkal verték az orosz. Percel és Zsilinszky főhadnagyk sulyos sebekkel heverték a hóban, csupán Horváth zászlós küzdött még néhány emberrel. Neki sikerült is magát kivágni valami ötven huszárral.

Geppuskák pihenője útközet után a galíciai haretéren. A géppuskák már fel vannak pakolva a lovak hátára, de még nem jött parancs, hogy hová kell nekik menni. Addig a katonák is, meg a lovak is átadják magukat az igazán megérdemelt pihenésnek.

Ebben a szörnyű csatában a Vilmos-huszárok majdnem száz halottat vesztek, de hétszáz oroszot küldtek a másvilágra.

Telegdy főhadnagy, aki nem vett részt a mézszárlásban, a csatazajra odalovagolt a küzdők felé. Utközben találkozott Horváth zászlóssal és megtépett vitézeivel.

- Csak ennyien vagytok? — kérdezte.
- Ennyien! — hangzott a gyászos felelet.
- Hát a kapitánv? Mért nem hoztátok el?

Csend. A huszárok szemében megcsillan a könny és összekeveredik arcuk vérével. Egy öreg őrmester, akinek homlokáról csurog a vér, megszólal:

— Nem lehetett főhadnagy ur. És képzelheti, mi volt ott, ha nem lehetett . . .

Az őrmester elfordult, hogy ne lássák a fájdalomtól vonagló arcát, ha már könnyeit nem titkolhatta el . . .

A harc vonal másik helyén az ezredes Perc János tartalékos huszárt elküldte egy gyalogezred parancsnokához, fontos üzenettel, amely levélbe volt írva. A huszár sarkantyuba kapta lovát és repült. Nem törődött a süvítő golyókkal, pedig mikor az oroszok meglátták, minden puskájuk őt vette célba. Egyszer csak le is zuhant lováról Perc János. Melléből ömlött a vér. Három golyó érte egyszerre és ott vergődött a fagyos havon, a mi lövészárkaink előtt.

A gyalogezredből észrevették és egy baka odacsuszott, hogy bekötözze a sebeit. De a huszár eltolta magától a segítő kezét. Fömlált és tántorgó lépésekkel elvánszorgott az ezredeshez. Összeszedte utolsó erejét és tisztelgett.

— Ezredes urnak alássan jelentem . . .

A kezében tartott levél leesett a földre. A huszár nem tudta befejezni jelentését. Megtántorodott és elvágódott: vége volt. Kötelességtudó, vitéz lelke felszállt az égbe.

Az ezredes és a körülállók tisztelegtek a halott legény előtt, akit tábori dísszel temettek el, miután hős mellére feltűzték a vitézségi érmet.

A Laborc folyó két oldalán is dörögtek az ágyuk és ezredeink osztrák ezredekkel együtt hosszú rajvonásban nyomultak előre az oroszok lövészárkai ellen.

Egy szakasz honvéd megy a folyó partján. Vezetőjük egy fiatal zászlós. Egyszer csak szemközt jön egy öreg szakállas tisztiszolga, sapkáján nemzeti szín kokárda. A háta görnyedt, lassan vonszolja magát előre. Jobbkezében tisztikard van, ezt használja bot helyett.

Minthogy a harctérről nem szabad engedelem nélkül távozni, a zászlós megállítja a tisztiszolgát.

— Hová öreg ?

— Megyek Kolozsvárra.

A válasz olyan hihetetlenül hangzik itt a Kárpátok közt ! Hogy egy ember a harctérről egyedül, gyalog meginduljon Kolozsvár felé, amely innen több mint egy hónapi járóföld még nyáron is, hát még a hideg télben, lehetséges ez ? És még hozzá egy ilyen öreg, törődött tisztiszolga, akinek

szakállában már több a fehér szál, mint a fekete ! Ugy néz ki, mintha a hatvan körül járna. A zászlós tovább kérdezi :

- Hány esztendő vagy öreg ?
- Negyvenkettő.
- Mit keresel Kolozsváron ?

Útközet után : a hadikutya segítségével a német szanitéc csapatok ráakadnak egy sebesültra, akit a kutya talált meg. A betanított okos állat nagyszerű szimatjával mindig ráakad a harctéren felejtett sebesült katonákra, akár németek azok, akár oroszok. Mert a németek megmentik a sebesülteket, még ha oroszok is.

- A gazdám küldött oda
- Ki a gazdád ?

— Rotter kapitány, egy népfőlkelő zászlóalj parancsnoka. Ott esett el abban a kis erdőben a Laborc mellett. Oldalánál voltam, amíg meg nem halt. Ideadta nekem a tárcáját, meg a kardját. Hogy a tárcát vigyem a feleségének, a kardot a fiának azzal, az üzenettel, hogy őrizték meg a kardot amíg felnőnek és ne felejtsek az apjukat, akit nem látnak többé

Az öreg tisztiszolga nagy könnycseppeket törült ki a szeméből. Aztán lassan, mintha egy hősi legendát mesélne, folytatta :

— Zászlós ur, ha ismerte volna a gazdámat ! Nem volt annál derekabb ember a világon. Már ezelőtt husz évvel a tisztiszolgája lettem ; akkor ő hadnagy volt. Aztán mindketten a polgári életbe térünk. Most engem behívtak, mint népfőlkelőt, és képzelheti, hogyan örültem, amikor ő volt a zászlóaljparancsnoka. Persze megint maga mellé vett tisztiszolgának. Oh bár inkább én pusztultam volna el helyette .

A folyó völgyét betölti az ágyudörgés, a puskák ropogása, gépfegyverek kattogása. A zászlós úgy érzi, mintha a torkát fojtogatná valami. De erőt vesz magán és másra fordítja a beszédet :

— Van-e ennivalód öreg ?

— Nincs.

A zászlós odaad neki egy konzervet, meg egy darab kenyeret.

— Itt van, egyél.

— Köszönöm. Mehetek tovább ?

— Mehetsz.

— Isten áldja meg a zászlós urat.

Az öreg tisztiszolga tovább bandukol nehéz, roskatag lépéseivel. Viszki gazdájának utolsó üzenetét az asszonynak, kardját a fiának. És amint megy, mendegél, minduntalan zokog egyet és nehéz könnycseppek csurognak őszülő szakállára . . . .

Igy hozott ez a háboru dicsőséget, gyászt, örömet, bánatot, szilaj vidámságot és lesújtó fájdalmat — vegyest.

Jámbor polgárok, akik egész életükben csak dolgoztak, hogy a kenyeret megkeressék, akik üldögéltek valami csendes hivatalban, akik nem szerették a lármás zajt és a vértől megborzongtak, most egyszerre belekerültek a csaták menydörgő tüzébe, ahol patakokban ömlött a hősök vére. És maguk is hőskké lettek. A legdicsőbb hősök egyike volt Wolff Ferenc, államvasuti tisztviselő. Őt a háboru elején fölmentették a katonai szolgálat alól, mert nagy szükség volt rá a hivatalában. De hiába kérték, ő önként jelentkezett. Azt felelte, hogy inkább kilép a hivatalából, mégis elmegy a harctérre. És édesapja, akinek egyetlen gyermeke volt, maga is ezt mondta :

— Eredj fiam !

Decembertől kezdve már a Kárpátokban harcolt és vitézségeért csakhamar zászlós lett. Ezredében ő volt a legvakmerőbb katona ; mintha kereste volna a halált. A duklai szorosban, két napig tartó ütközetben el is találta egy srapel-lövés a lábán. Alig hogy bekötötték, visszakerédkedett

a csatába. Karácsony táján bekötözött lábbal vezette rohamra szakaszát és ekkor ismét golyó érte, amely nyomban megölte. Arany vitézségi érmet kapott, amelyet az ezredparancsnok elküldött a hős zászlós atyjának.

Nem volna teljes a galíciai harcok leírása, ha nem beszélnék el Glancz Ármin százados történetét. Zsidó vallású volt és a hadseregekben nagyon

A kárpáti harcokból: tüzérekatonáink egy gödörbe beépített ágyúval próbálövést tesznek az ellenség egyik állására, amelyet egy repülőgép fedezett fel. Két-három próbálövés után az ágyú „be van lőve”, azaz pontosan oda talál, ahová irányították.

nehéz a zsidó vallásuk előmenetele. De Glancz Ármin olyan kitűnő katona volt, hogy feljebbvalói meghajoltak előtte és nemcsak szeretetükbe fogadták, de tiszteletükbe is.

Csupán két ütközetben vett részt és első ütközete valami nagyon különös volt: századával felgyújtatott egy magtárt, amelyben sok ezer korona értékű gabona volt. Mikor feljebbvalói csudálkozva kérdezték, hogy miért tette ezt, így felelt :

— A magtár útjában volt a századomnak, miatta nem tudtunk jól lőni.

A másik ütközetben összeszidta a főhadnagyát, mert ez a golyózápor miatt nem kelt fel előtte a földről, mikor megszólította! Meg is fujatta azonnal a kürtöt és rohamot vezényelt. Leirhatatlan ágyu- és puskatüzben vitte előre katonáit és nemsokára győzött. De a győzelem drága volt: Glancz századost egy srappel érte, éppen a mellén és annyira összeroncsolta, hogy pár perc alatt meghalt.

A székely ezred ötödik százada, amelyet ő vezényelt, örökké meg fogja őrizni emlékét. Ha ma kérdezik egy székelytől, hogy ki most az ötödik század parancsnoka, ezt a feleletet fogja hallani:

— Most? Biz én nem tudom a nevét. Egy hadnagy ur. Hanem volt nekünk egy századosunk, ugye hallotta a hírét: Glancznak hívták. Glancz százados urnak. Az volt aztán az ember! Derék, harcos ember. Hej, olyat nem sokat teremtett az Uristen!

Dehogynem teremtett! Teremtett bizony ezrével, tizezrével, százezrével ebben a háboruban. Nem lehet írni valamennyiről, csak azokról, akik valamely ütközet sorsát eldöntötték.

Csermák Mihály ezredes a Kárpátokban a székely ezredet vezette. Bolsovce mellett a lába előtt furódott a földbe egy gránát, de ő meg se rezzent, hanem tovább kémlelte messzelátójával a környéket.

Podvisokic mellett háromszor intéztek katonái rohamot egy domb ellen. De a tiszteres túlerő elől mindig fogcsikorgatva voltak kénytelenek visszavonulni. A brigadéros föltette a kérdést:

— Ki akarja önként negyedszer vezetni a rohamot?

— Majd magam megyek, — mondta egyszerűen Csermák ezredes. Tudta, hogy itt már nem ér semmit a szóval való buzdítás, itt csak a példa lelkesít.

A brigadéros megölelte.

— Maradj. Majd egy fiatalabb tiszt megy el. Rád szükség lesz máskor is.

De a katonák meghallották, hogy ezredesük maga akarja a negyedik rohamot vezetni és megelőzték őt. Mentek maguktól, egy fiatal tiszt vezése alatt. És egy óra múlva kiverték az oroszokat sáncaikból.

És Csermák ott volt mindenütt, ahol vitéz székelyei. Malomrét, Fenyvesvölgy, Uzsok, Sianki, Ostry, Borynia, Simonka, Zalokiec, Podbur: mindenütt harcolt és mindenütt győzött. Mindennap egy ütközet, minden este roham és minden éjjel eszeveszett futás az oroszok részéről.

Podbur mellett öt éjszaka a havas, nedves hegytetőn hált Csermák

ezredes és két nap mulva tüdőgyulladásba esett. Restelte, hogy elviszik a harctérről, sebesülés nélkül, csak ugy betegem.

De mennie kellett. Azért távollétében sem vallott szégyent az ezrede.

A második uzsoki betörésnél aztán egy este friss egészségben újra katonái közé toppant Csermák. És a fiuk közt szájrul-szájra futott a szó :

Élelemszállítás katonáink részére a Kárpátokban. A sűrű erdőkön keresztül ahol ut nincsen, a szekerek nem tudnának áthatolni, azért a gulyáságyukba való élelmiszert lovak hátára pakolva viszik derék szekérszcsapataink.

— Itt van Csermák, holnap támadunk !

Meg is támadták másnap a hajasdi hegyet, amelynek meredek lejtőjéről nyakig beásott oroszok puskái meredtek a mi csapataink felé.

Csermák ezredes még arra sem várt, hogy a tüzérség kezdje meg a harcot.

— A puffogatás nem ér semmit, — mondta. — Minden lövés csak munició pazarlás. Előre kell vinni a tüzet.

Ő maga állt csapatai élére. Végigment Hajasd község Fő-utcáján és onnan figyelte az ellenséget, mit fog csinálni, ha látja, hogy roham készül ellene.

Első sorainkat irgalmatlan golyózapor fogadta a gépfegyverekből. Szerencsére rosszul céloztak az oroszok és a golyók legnagyobb része magasan fűtyült a bakák feje fölött.

Csermák ezredes az utca közepén még mindig mozdulatlanul állt. Tisztjei azonban elhúzódtak a házak mögé és remegtek — a parancsnok életéért. Szóltak neki, sőt könyörögtek, hogy ne tegye ki magát a tűznek. De az ilyenekre Csermák nem hallgatott.

A bakák macska módjára kúsztak fel a sziklákra és egy zászlóaljnak sikerült meg is kerülni a hegyet. Vérfagyasztó rajta! kiáltás hallatszott az oroszok háta mögött és ezzel el is volt döntve a csata sorsa. Az oroszok megfutottak, de kétszáz megadta magát.

Csermák másnap napiparancsban dicsérte meg katonáit. Ez volt az utolsó napiparancsa, mert másnap egy muszka golyó mégis csak eltalálta.

Senkise akarta hinni, hogy meghalt, hisz hányszor látták őt golyózáporban! Azt hitték, hogy Csermák ezredest nem fogja a golyó, hogy ilyen rettenthetetlen hős nem dülhet ki az élők sorából idő előtt. De kidőlt mégis. Katonái úgy sirtak, mikor a hír bizonyos lett, mint a gyermekek . . .

A háborút a mozihoz is lehet hasonlítani: váltakoznak benne a szomorú és a vidám képek.

Sommaruga Guidó báró ulánus kapitány, aki többször vitt hirt egyik hadtesttől a másikhoz, egy küldetése alkalmával olyan vadászjelenetnek volt tanuja Tarnov tájékán, amely szinte hihetetlennek látszik.

Az orosz lövészárkoktól alig 1500 lépésre három magyar tiszt, kezében puskával sétált egy domboldalon, úgy, ahogy a vadászok szokták, nem törődve azzal, hogy elég sűrűn csaptak le közelükben az ellenséges golyók. Ugyan, mi lehetett az, ami miatt elhagyták a biztos lövészárkot?

Ez nemsokára kiderült: egy barázdából nyul ugrott ki és a megijedt tapsifüles szaladt, szaladt, egyenesen az oroszok felé. A három magyar tiszt utána lőtt, de golyóval nem bírta eltalálni. Nem baj! Volt azon a domboldalon még több nyul is és néhányat sikerült elejteni. Az ezred tisztjei egy kis nyulpecsenyére áhitoztak és három bajtárs azonnal vállalkozott, hogy hozni fog egy-kettőt. És hozott is. Sommaruga báró, mikor elmondta ezt a generálisnak, ez csak annyit felelt:

— Nem vagyok meglepetve. A magyar katonáktól kitelik minden vakmerőség

Már az orosz tisztek egészen másfajta hőstetteket műveltek, olyan hőstetteket, amelyekkel nem igen lehet egy katonának eldicsekedni.

Pihenő alatt. Egy századparancsnok „puska-vizitet“ tart a galíciái harctéren. Nem sajnálja a fáradságot és belenéz minden katonája puskájának a csővébe, hogy ki van-e tisztítva jól. Mögötte egy hadnagy segít neki, aki a második sorban álló katonák puskáit vizsgálja meg

Galiciában, Povitenszk mellett egyik gyalogezredünk nehéz helyzetbe jutott, mert az oroszok jól előkészített hadállásaikban keményen tartották magukat és kitűnően tüzeltek. Egyik századunk olyan közel jutott az ellenséghez, hogy végül rohamot intézett. Az oroszok megfutottak és árkaikat mi foglaltuk el. Nemsokára látni lehetett, hogy hátrább ismét összegyűltek és kitűzték a fehér zászlót.

Egy hadnagyunk hamarjában összeszedett vagy husz embert és sietett a muszkák felé. Századosa azonban gyanút fogott.

— Miért nem adták meg magukat az oroszok azonnal ? Miért futottak meg előbb ?

A százados tehát utána ment embereivel a hadnagynak, aki már az oroszok közt volt. De ezek most nem akarták megadni magukat és egy tisztjük csak azért tüzte ki a fehér zászlót, hogy a mi katonáinkat odacsalja, aztán halomra lövesse a köröskörül elbujtatott oroszokkal. A századost rettenetes puskatüz fogadta. Az oroszok több ezeren voltak, közben segítséget is kaptak és így vissza kellett előlük vonulni, ami szerencsésen meg is történt. De a hadnagyunk, akit a fehér zászlóval kelepcébe csaltak, nem került többé vissza. A helyett, hogy ő fogta volna el az oroszokat, még ő került fogságba husz emberével együtt.

A háboruban sok minden cselvetés, furfangos törbecsalás szabad : de az ilyesmi már nem szabad. Az orosz nem is maga találta ki ezt a csúf dolgot, hanem tanulta, még pedig az angoloktól. Az angolok kezdték az ilyen hadviselést a németek ellen, akikkel becsületes harcban nem bírtak boldogulni.

Mi is kelepcébe csaltuk az oroszokat százszor és ezerszer, de a fehér zászlóval soha. Mi nem hitettük el velük, hogy meg akarjuk adni magunkat, sőt tudtukra adtuk számtalanszor, hogy a magyar nem adja meg magát, amíg reménye van, hogy hősiecs harccal keresztülvág bármekkora ellenség ellen is. Mert ha hiábavaló a küzdelem a túlnyomó számu ellenség ellen, akkor nem szégyen a fogságba jutás, sőt épp olyan dicsőség, mint a kapott seb. Ne felejtse el senki, hogy a csapatok csak harcolnak ott, ahová vezetik őket, és nem tehetnek róla, ha túlerővel találkoznak.

Ha tehát az oroszok kitűzték a fehér zászlót és ezzel magukhoz csalták katonáinkat, hogy aztán meglepjék és lemészárolják őket, ez nem becsületes harc volt, hanem becsületesen. Ilyen harcot csak az folytat, aki gyáva és bosszút forral azért, hogy nem tud győzni becsületesen.

Még egy nagy bűne volt az oroszoknak ebben a háboruban : a rablás, gyujtogatás, fosztogatás. Ahová betették a lábukat Galiciában, Bukovinában és Kárpátokban, úgy viselkedtek, mint egy rablóbanda. Mintha előre tudták volna, hogy úgy sem marad az övéké az a föld, amelyre léptek, igyekeztek itt minél több kárt okozni. Amit nem bírtak elrabolni, azt elpusztították. De ennek is magvan a magyarázata : az orosz nép, tehát a katona is úgy tekintette a háborút, hogy most szabad a lopás, rablás ! Már a háboru elején azzal lelkesítették őket a tisztiek, hogy gazdag országokba fognak betörni, az ellenség futni fog előlük és ők rabolhatnak, amennyit bírnak.

Az orosz nép elég műveletlen ahhoz, hogy ezt elhitte. De ezenkívül az oroszoknak már vérében van a rablás, lopás. Maguk az orosz tisztek a legnagyobb zsványok, igen csekély kivétellel. És hogy az oroszok maguk is tudják ezt, erre nagyon jellemző példa, hogy Nikolajevics nagyherceg fővezér egyszer összehívatta főtisztjeit és így szólt hozzájuk :

Német huszártiszt a Kárpátokban, amint egy keskeny hegyi uton előre lovagol a vidéket kikémlélni. Csapata valahol hátrább van. Az orosz tisztek már nem voltak ilyen merészek : ők mindig hátul maradtak és a közkatonákat küldték előre, hogy aztán, ha baj van, megmenthessék a bőrüket.

— Aki ebben a háboruban lop, azt felakasztatom !

A nagyherceg ezzel nem azt értette, hogy az ellenséges földön nem szabad rabolni, hanem azt, hogy nem szabad egyetérteni a hadiszállítókkal, nem szabad ezektől pénzt elfogadni, aztán szemet hunyni, ha az orosz csapatok fűrészporból készült kenyeret kapnak, vagy pedig papirosból készült csizmákat.

Miután ezen a módon nem lehetett lopni és csalni, az orosz tisztek azzal kárpótolták magukat, hogy Galiciában és Bukovinában elraboltak mindent, amihez hozzájutottak. Némelyik tábornok szekérszámra vitette el a kifosztott kastélyok butorait, drágaságait. Amit pedig nem lehetett elvinni, azt leöntötték petroleummal és felgyújtották.

Mi is harcoltunk orosz földön, mi is megfordultunk számtalan orosz faluban, városban, de katonáink hozzá nem nyultak senkinek a vagyonához. Amire szükségük volt, azt megvették pénzért.

De térjünk vissza a téli hadjárat eredményeihez. Január végén az oroszok már kezdtek belefáradni a háboruba. Az orosz nem szívós, nem kitartó nép. Mihelyt látja, hogy nem úgy mennek a dolgok, amint szeretné, mindjárt elveszti a kedvét. A támadások Galícia, Bukovina és a Kárpátok ellen egymás után omlottak össze.

Nikolajevics nagyherceg, a könyörtelen szívű orosz fővezér tajtékozott dühében. Egymásután küldte csapataihoz a parancsokat :

— Előre, előre !

De mindig ugyanaz a válasz jött vissza :

— Nem lehet, nem lehet !

Nikolajevics nagyherceg nem rossz katona, de nagyon rossz hadvezér. Ő azt hitte, hogy a háborut meg kell nyernie, mert több katonája van, mint Németországnak, Magyarországnak és Ausztriának együttvéve, ezenkívül több ágyuja, gépfegyvere, továbbá két hatalmas szövetségese is : Anglia és Franciaország, amelyek Németországot a másik oldalról fogják meg-támadni.

A nagyherceg, mikor egymásután hiúsult meg a két kárpáti betörés, amikor Kraszniknál, Komarovnál, Tannenbergnél, Kutnónál, Limanovánál, Lodznál és még számtalan helyen megverték seregeit, vissza akart vonulni Oroszország belsejébe. Ez ellen azonban Anglia és Franciaország tiltakozott, mondván :

— Mit ígért Oroszország a háboru elején ? Azt ígérte, hogy hadserege pár hét alatt Berlinban lesz. Hát tessék beváltani az ígéretet !

Igy aztán Nikolajevics nagyherceg nem tehetett mást, mint még egy-néhány millió katonát kért felséges unokaöccsétől, Miklós cártól, aztán, mikor ezeket megkapta, ismét megindult előre. Németország felé is, Magyarország felé is.

Azaz csak akart megindulni, mert messzire ugyan nem jutottak az orosz seregek. Fenn északon lesben állott Hindenburg tábornagy és a mazuri tavaknál február közepe táján újabb irtózatosságot mért arra az orosz

hadseregre, amely megpróbálta, hogy betörjön Németországba. Több mint 80.000 foglyot és 400 ágyut vesztek az oroszok ebben a második mazuri ütközetben.

Ugyanekkor a mi csapataink Bukovinában nyomulta kelőre és Kirlibaba, majd Csernovitz mellett vad futásra kényszerítették az oroszokat,

Tábori mázárszék a szabadban. Katona-szakácsok egy nagy fa oldalába kampószögeket vernek és ezekre akasztják a levágott marhák húsát nagy darabokban, aztán onnan szeletelnek belőle annyit, amennyi aznap az ebédre kell.

akiktől mi is néhány száz ágyut és temérdek hadiszert zsákmányoltunk, foglyot pedig ötven ezeren felül ejtettünk.

Ilyen óriási győzelmeik pár évtized előtt még eldöntötték volna egy háború sorsát. De ebben a háboruban nem százezrek, hanem milliók harcoltak. Nem a hadseregek, hanem a népek vívták a háborút. Néhány száz-

ezer emberből álló hadsereg veresége nem jelentett végleges legyőzést a vesztesre, sem végleges diadalt a győzőre : mi volt az, elveszteni öt millióból akár kétszázezret ?

Csupán az volt a szerencse reánk nézve és Németországra nézve, hogy az oroszok nagyon sokszor vesztettek százezer embert, sok százezer pedig végre is milliókra növekszik.

Február végén éppen fél esztendeje volt annak, hogy a háboru kitört és ez alatt a félesztendő alatt az oroszok 1,300.000 foglyot, 800.000 halottat és 600.000 olyan sebesültet vesztettek, akik többé nem kerülhettek vissza a harctérre. Vagyis : hat hónap alatt az oroszok összes vesztesége 2,700.000 ember volt ! Tudjátok mennyi esik ebből egy napra ? Tizenötezer ember ! Rettenetes szám !

Ezzel szemben Németország, Magyarország és Ausztria nem vesztett félannyit sem. A német, magyar és osztrák katona csak a legritkább esetben adta meg magát, halottunk és sebesültünk pedig ötszörte kevesebb volt, mert a mi hadvezéreink nem küldték a vágóhidra katonáinkat, mint az oroszok.

Ilyen eredményekkel, ilyen kilátásokkal végződött téli hadjáratunk az oroszok ellen. Elkövetkezett a március, a háboru hetedik hónapja és vitéz seregeink szilárdabban álltak az óriás ellenséggel szemben, mint valaha.

Przemysl hősi védelme és eleste.

A világháborunak egy olyan fejezetéhez értünk, amely tele van dicsőséggel, ragyogással, de egyuttal gyásszal és sötétséggel is. Przemysl vára, amely Galicia közepén fekszik, március 22-én az oroszok hatalmába került. Nem vették be ágyuval, puskával, szuronnal, elszánt küzdelemmel, hanem megkapták küzdelem nélkül. A várat egy ágyunál, puskánál, szuronnál és minden hadseregnél erősebb ellenség győzte le : az éhség. Elfogyott az élelem és vitéz helyőrségünknek meg kellett adnia magát.

Przemysl várát harminc év előtt építették temérdek millió korona költséggel és olyan hatalmas, olyan erős volt, hogy fegyverrel bevehetetlennek tartották. Az is volt. Bebizonyult ez az első ostrom alatt, amikor Dimitriev Radkó orosz tábornok óriás sereggel zárta körül és rohamot roham után intézett ellene. Az eredmény csufos kudarc lett. A vár csak nevette a rohamokat, ezeket fényesen verte vissza és Dimitriev kénytelen volt falai alól elkotródni.

Mikor az oroszok pár millióval megszorították hadseregüket és mi visszavonultunk a rettentően túlnyomó erő elől Galicia nyugoti részébe, Przemyslt másodszor is körülzárta az ellenség. Olyan rohamos volt akkor a sok milliós orosz hadsereg előretörése, hogy nekünk nem volt időnk elegendő élelmiszert szállítani a várba. November 5-én kezdődött a második körülzárás.

Kuzmanek tábornok, a vár parancsnoka kikémleltette az ostromló sereget és észrevette, hogy az orosz gyűrű nem egészen köralaku, hanem észak felől egyes csapatok közelebb állnak a várhoz. A parancsnok, hogy kellő távolságra kergesse őket, kirohanásokat rendelt el. Ezeket a kirohanásokat Tamássy Árpád tábornok vezette, olyan hőiesen és ügyesen, hogy az oroszok minden alkalommal ezer és ezer embert vesztek. Ezenkívül tüzeltek folyton a vár ágyui is és nem engedték közelebb az ellenséget. Mintha csak azt dörögték volna az oroszok fülébe :

— Eddig, és ne tovább !

Okulva az első ostrom keserves tapasztalásain, az oroszok most már csak nagyon ritkán intéztek rohamot Przemysl ellen. Egyszerűen állást foglaltak a környéken, ott, ahova már nem értek el a várból az ágyugolyók. Beásták magukat a földbe és — vártak türelemmel.

Hogy túlságosan el ne lustuljanak és hogy legyen nekik egy kis szórakozásuk is, a várórség egyre hevesebben folytatta a kirohanásokat.

Mikor az élelem fogyni kezdett, december közepe táján Tamássy Árpád tábornok elindult négy honvédezzrel, hogy keresztültörjön az oroszokon és esetleg eljusson a mi hadseregünkhöz, akár a Kárpátokban akár Galiciában.

Ez a négy honvédezzred három éjjel tartó szakadatlan küzdelemmel, öldöklő harcok közt eljutott Birca faluig, amely huszonöt kilométerre van Przemysltől, a krakói országút mentén.

Tamássy tábornok nagyszerű kirohanása néhány nappal a limanovai ütközet után történt, amikor csapataink Limanovától győztesen nyomultak észak felé.

Ugyanebben az időben a Kárpátok felől Krautwald tábornok egy honvéd

Kuzmanek Herman tábornok, Przemysl várának parancsnoka. Mikor az oroszok körülzárták a várat, négy hónapig vitézül állott ellent. A király gyalogsági tábornokká léptette elő az ostrom alatt.

hadosztállyal igyekezett Tamássy tábornok elé jutni, hogy vele egyesüljön, és így Przemysl másodsor is felszabaduljon az ostrom alól.

Mindakét tábornok, Tamássy is, Krautwald is szinte emberfeletti erővel küzdött, hogy a köztük levő orosz sereget áttörve, kezét nyujthassa egymásnak. És arról ugye talán nem is kell beszélni, hogy mit érzett a két tábornok serege, a magyar tisztek a legénység, mikor tudták, hogy miről van szó, hogy mi minden függ a két tábornok találkozásától!

De az orosz is résen volt és óriási seregeket küldött a két magyar tábornok csapatai közé, úgy, hogy ütközetre nem is kerülhetett a sor. Tamássy és Krautwald tábornokoknak összesen harmincezer honvédjük volt és ezekkel szemben állt több mint 200.000 orosz! Ekkora túlerővel szembeszállni nem bátorság, hanem oktalanság lett volna. Ezért elrendelte a mi hadvezetőségünk (a főhadiszálláson), hogy Tamássy tábornok térjen vissza Przemyslbe, Krautwald tábornok pedig Limanovába.

A körülxárás napján Kuzmanek tábornok várparancsnok elrendelte, hogy írják össze, mennyi élelmiszer van a várban. Mikor ez megtörtént, már ki lehetett számítani, hogy az őrég meddig tarthatja magát: addig, amíg az élelmiszer el nem fogy. Azon kellett tehát igyekezni, hogy minél később fogyjon el.

Ettől kezdve mindenki kevesebbet kapott enni, még a tisztek, sőt a tábornokok is. Senkisémmé zugolódtott emiatt, mert hisz ezért nem koplaltak, csak nem éltek olyan jól, mint eddig. A vár életéről, vagy haláláról volt szó és mégis jobb volt pár hónapig nem lakmározni, mint csak egy nappal is megrövidíteni a vár életét. Hátba közben ismét megérkezik a felmentő sereg?

Kuzmanek tábornok számítása pontosan bevált. Több mint három hónapi körülxárás után, március 18-án már csak annyi élelem volt a raktárakban, hogy mindenki még egy porciót kaphatott. Ezen a napon szétszórták a konzerveket és Kuzmanek tábornok elrendelte az utolsó kirohanást.

A kirohanó sereg vezére ezuttal is Tamássy tábornok volt, az óriás termetű, rettenthetetlen hős, akire úgy néztek katonái is, meg az oroszok is, mint egy félistenre.

Hajnali három óra volt, azaz még sötét éjszaka, mikor a kirohanó sereg elindult. Istenem, minő kirohanás volt ez! Nem olyan, mint a Zrinyi Miklósé Szigetvárból, ahol háromszáz ember, élén a vezérrel egyenesen a dicsőséges halálnak vágott neki egy rövid, alig husz lépés hosszú hidon keresztül. Tamássy vitéz, elszánt serege nem a dicsőséges halált, hanem a még dicsőségesebb szabadulást kereste — üres gyomorral. Annyira el volt gyengülve

a sereg, hogy hét óra alatt nem tudott megtenni többet, mint hét kilométert, óránként egyet! Annyit, mint Budapesten az Andrássy utnak a fele! Máskor hét óra alatt ez a csapat harminc kilométert szokott megtenni. Igen, de már napok óta nem volt más eledelük, mint egy marék száraz kétszersült. Nem bírták a fáradságot. Sokan leültek az árokba és maradtak, mert vége volt az erejüknek.

Ez a kirohanó csapat kapta az utolsó konzerveket. Minden katonának

Istentisztelet a front mögött. A lengyel önkéntes légió tisztjei egy ütközet előtt összegyülekeznek a rögtönzött oltár előtt, ahol a tábori pap misét mond és imádkozik fegyvereink győzelmeért.

Ért doboz jutott, de halálbüntetés terhe alatt meg lett tiltva nekik, hogy a két adagot egyszerre megegyék. De a legnagyobb része nem törődött a halálbüntetéssel, hanem megette mindakettőt. Fel se melegítették. Ahogy kapták a két bádogskatulyát, szuronnal nekiestek, felbontották és szájukba öntötték a benne levő hideg pörköltet.

Sok honvéd maradt az utszéli árkokban éppen emiatt. Az agyongyötört gyomor nem bírta el a hirtelen boldogságot: sokan gutaütést kaptak a hirtelen lenyelt zsiros hustól és holtan estek össze. A többi, akinek erősebb volt a természete, ment tovább Tamássy tábornok nyomában, aki maga sem evett már két nap óta egy falatot.

És milyen lehetett a „kirohanó” sereg lelkiállapota! Mikor a szomorú

hajnalban elindultak, már tudták, hogy a vár el van veszve. Az indulás előtt felolvasták nekik Kuzmanek tábornok utolsó parancsát, bucsuzását Przemysl várától, köszönetét vitéz katonáihoz és a szomorú híradást, hogy elfogyott az utolsó élelem is és a vár megszűnt élni.

És a honvédek, mielőtt utra keltek, tudták, hogy ezer eshetőség közül csupán egy eshetőség van a szabadulásra, a többi eshetőség mind a fogságba visz. Mégis korgó gyomorral, roskadozó lábakkal nótákat énekeltek utközben és vitték magukkal a nemzeti színű zászlót, amit magukkal hoztak Magyarországból, még augusztusban. Mentek, azaz tántorogtak a zászló után, énekelve, de sokan kidőltek, leültek az árokba.

A többi ment tovább és nemsokára szemben állt az oroszokkal. És ekkor ezek az elcsigázott félholt honvédek hat órán keresztül harcoltak az ellen-séggel! Rajvonalba fejlődtek, sáncokat ástak, lövöldöztek, szuronyrohamokat csináltak és sokszor megkergették az orosz!t!

De a túlerő az a túlerő! A muszka sehogyse akart előttük elfogyni, sőt egyre több és több lett. Kénytelenek voltak visszavonulni a várba, de nem azon az uton, amelyen jöttek, hanem kerülő utakon, nem újabb hét kilométert, hanem még husz kilométert gyalogolva. Olyan katonája sincs több a világnak, aki ezt kibírná, a magyaron kívül!

Március 19-én az oroszok, akik már tudtak mindent, nyugat felől meg-támadták a várat. Erős tüzérségi harccal kezdték és most már voltak messze-hordó ágyuik is, mert a körülvárás első heteiben csak ócska hajóágyukkal dolgoztak, amelyeknek golyói nem jutottak el a bástyákig. De nem is akartak a bástyákban kárt tenni, csak éppen lövöldöztek. Most azonban tüzérségük gránátokat szórt nemcsak a várra, hanem Przemysl városára is, amely a vár alatt fekszik.

Kuzmanek tábornok azonnal látta, hogy az oroszok meg akarják rohanni a kiéheztetett várat és kiadta a parancsot tüzéreinek, hogy álljanak készen és adott jelre az erődöket robbantsák fel.

Az oroszok egész éjjel folytatták a tüzelést és egyuttal gyalogságuk is megindult a vár ellen a sötétség védelme alatt.

Most ismét Tamássy tábornok ment eléjük honvédeivel. Két napon és két éjjelen át tartott a rettenetes küzdelem, most már csak azért, hogy az oroszok ne vegyék be a várat és maradjon idő elpusztítani mindent aminek hasznát vehetnék.

Március 21-én Kuzmanek tábornok ezt a parancsot adta ki:

— Hajnali öt órakor a gyalogság kivonul az erődökből a sáncokba és az árokba. Itt végső erejével igyekszik feltartóztatni az orosz gyalogságot,

és ezalatt a tűzerek az erődöket sorra fel fogják robbantani. A tűzerek már három nap óta várták ezt a parancsot és készen álltak a gyújtózsínórokkal.

Mikor az erődök pincéiben elhelyezték a dinamitot, akkor látták, hogy nincs is elegendő gyújtózsínór. Mert a zsinóroknak nagyon hosszúaknak

A lengyel önkéntes légió egyik csapata a galíciai harcokban. A csapat nagyszerűen ásott lövészárokból tüzel az oroszokra egy fenyesedő szélén. A lengyel légió az egész háború alatt hősiességgel harcolt és sok katonája kapott vitézségi érmet.

kell lenniök, hogy aki meggyújtja, annak még elég ideje maradjon elszaladni, különben könnyen ott pusztul el ő maga is. A zsinór meggyújtása tehát életveszélyes volt. És mégis, minden robbantáshoz három-négy tűzérkatona is jelentkezett, hogy ő akarja meggyújtani a zsinórt! Válogatni lehetett köztük. Pedig még azt se lehet mondani, hogy ezek a katonák ismeretlen veszélynek mentek neki, amikor jelentkeztek, mert hisz valamennyien értették ezt a mesterséget és pontosan tudták, hogy mennyi idő van a menekülésre

a zsinór meggyújtása után. És tudták azt is, hogy az ilyen robbanás milyen rettenetes; olyan mint a földrengés és a tűzhányó hegy kitörése együtt. Mégis önként vállalták a halálos feladatot!

A robbanás az északi oldalon kezdődött reggel öt órakor. Elsőnek a Werk nevű erőd repült a levegőbe, aztán Siedlicka erőd.

A két irtózatos robbanás, amelynél négyszáz méter magasra repültek tiz-husz métermázsás kövek: meghökkentette az oroszokat, akik éppen ebben az irányban támadtak. Abba is hagyták rögtön az előnyomulást. De a keleti oldalon, ahol magyar népfölkelők álltak, csak pár pillanatig tartott az oroszok megdöbbenése, aztán ujult erővel támadtak. Tüzérségük irtózatos tüzet indított a népfölkelőkre, aztán előrehozták a gépfegyvereket, végül az orosz gyalogság szuronyrohamra indult.

A még álló erődök és a népfölkelők mellé beosztott tüzérek már csak a régi ágyukkal lőttek, mert az új ágyukat Kuzmanek tábornok egy rakásra hordatta a Werk erődben. Ott pusztultak el a robbanás alatt. Az őrség az utolsó három napon a régi ágyukkal tartotta magát az oroszoknak időközben érkezett nagyszerű ágyui ellen!

A honvédek és népfölkelők visszavertek minden rohamot, amíg mögöttük az erődök egymásután a levegőbe nem repültek. Az éhségtől elgyötrött testükbe az öntött erőt és lelkesedést, mert tudták, hogy az oroszok minden áron be akarnak törni a várba, hogy azt hirdethessék, hogy ostrommal, rohammal vették be azt. Most már az orosz is, a mi seregünk is csupán a dicsőségért harcolt, mintha érezte volna, hogy Przemysl felé irányul az egész világ tekintete. Az orosz tudta, hogy pár óra múlva ugyanis az övé a vár, és a mi honvédeink is tudták ezt. Mégis elkeseredetten harcolt mindakét fél, az orosz, hogy megkapja Przemysl várát, mi, hogy az orosz ne kapjon egyebet, mint füstölgő romokat.

És ez az utolsó véres harc, a katonai önértetnek ez a páratlan viadala a mi javunkra dőlt el: az orosz nem bírta megostromolni Przemysl várát, csak úgy vehette azt birtokába, hogy odaadtuk neki.

Az erődök felrobbantása után a városban levő raktárakat, puskaporos tornyokat röpitették levegőbe a tüzérek. A szörnyű rázkódástól a közeli San folyó fölött három hid omlott össze és zuhant a vízbe.

Kuzmanek tábornok parancsára ekkor minden felrobbantott erőd romhalmazának tetejére egy-egy tiszt állott kezében nagy fehér zászlóval. Így álltak körül Przemysl városát a romokon őrködő tisztetek. Az volt az utasításuk, hogy ha az orosz csapat közeledik, emeljék magasra a fehér zászlót és mondják az orosz tisztetek:

— A várparancsnok nem bírja tovább tartani a várat élelemhiány miatt. A többit rábizza az ellenség lovagiasságára.

Kuzmanek tábornok hirdetni akarta az egész világ előtt, hogy a várat azért adta fel, mert elfogyott az élelem, nem pedig, mintha másképp be lehetett volna venni. A többi most már az ellenség dolga, csináljon ez, amit akar.

A várban megmaradt lovakat levágták, a zabjukat megőrölték lisztnek,

Barlanglakás a lövészárokban. Ott, ahol hónapokon át tartott a harc egy helyen, a németek egész barlangokat vájtak a lövészárokban és a barlangoknak még neveket is adtak: „Vendéglő a nagy ágyúhoz”; „Szálloda a fehér hollóhoz” stb. Ha szünetelt a harc, ezekben a barlangokban jöttek össze szórakozni.

hogy a várórségnek legyen legalább lóhúsa és zabkenyere, amig enni kapnak az oroszoktól, akik sohasem szenvedtek élelem-bőségben.

A végzetes napon, március 22-én reggel hat óra felé, amikor a tisztek fehér lobogókkal elfoglalták helyeiket a rombadőlt erődök fölött, Przemysl pilótái felszálltak repülőgépeikre. Összesen három repülőgép volt még: az egyiken Lehmann százados szállt fel, a másikon Meltz pilóta és Holdt tüzérőrmester, a harmadikon Junker pilóta. Lehmann gépe szerencsésen eljutott a mi hadseregünkhöz, a másik kettőről nem lehetett többé hirt hallani. Vagy lezuhantak, vagy orosz fogságba kerültek.

Az oroszok Kuzmanek tábornoknak és összes tisztjeinknek megadták minden katonai tiszteletet. Bámulattal adóztak vitézségüknek, elszántságuknak. Kuzmanek tábornok, amint ilyenkor szokás, át akarta adni kardját, de azt felelték neki :

— Tábornok ur, ön öt hónapon keresztül hősiezen ellentállt a mi túlerőnknek és mindig vitéz, lovagias ellenfél volt. Oroszország azt kívánja, hogy tartsa meg kardját.

Nincs az a hősköltevény, amely gazdagabb volna nagyszerűbb, fenségesebb jelenetekben, mint Przemysl ostroma és eleste. Néhány ilyen jelenetet meg kell még örökíteni.

Az utolsó nagy kirohanásnál, március 18-án az egyik honvédezredet Szathmáry ezredes vezette, aki a várban hagyta minden fegyverét és egy sétapálcával állt ezrede élére, és így vezette a hős fiukat, mikor összeütköztek az oroszokkal. Az egész uton biztatta, bátorította, lelkesítette őket.

Mikor harc vonalba fejlődtek és az első orosz tömegeket meglátták, Szathmáry ezredes magasra emelte sétapálcáját és harsogó hangon ezt kiabálta hátra honvédeknek :

— Fiuk, mind jöjjetek velem ! Csak elébem ne menjen egy se !

Alig hogy ezt kimondta, az ellenség felé fordult és ebben a pillanatban három golyó érte az arcán. De meg sem tántorodott és tovább vezette ezredét. Pár perc múlva ismét egy golyó érte. Ekkor már összeesett és harc képtelen lett. Honvédei testükkel fedezték és hátravitték szeretett ezredesüket.

A várban valami 2000 orosz fogoly is volt. Ezeket még a körülfűrés első napjaiban, a kirohanások alatt fogták, mert később, mikor fogyni kezdett az élelmiszer, Tamássy tábornok, a kirohanások vezetője nem hozott többé foglyot. Azokat, akik megadták magukat, az ütközet után visszakergették az orosz táborba. A kétezer fogoly közt öt tiszt volt és egy ezredorvos.

Az öt tiszt közül kettő karddal az oldalán szabadon járt-kelt a városban, aminek érdekes a története.

Március elején az oroszok rohamot intéztek egy erőd ellen, amelyet népfölkelők védelmeztek. Olyan sokan voltak az oroszok, hogy valami háromszáznak sikerült betörni a sáncok közé. Itt azonban csapdába kerültek és lehetetlen volt a menekülés. De azért csupán a legénység adta meg magát, a tisztok nem. Ezek elszántan küzdöttek és sorra estek el, míg végre csak kettő maradt. Felszólították őket, hogy adják meg magukat, és mikor mégis tovább vagdalkoztak, a népfölkelők kicsavarták kezükből a kardot

Kuzmanek tábornok, mikor elbeszélték neki a két orosz tiszt hőies viselkedését, magához hívatta őket és visszaadta nekik kardjukat.

A vár átadásának napján, korán reggel a kétezer orosz foglyot fölvezették egy magas dombra, ahol nem érhette őket golyó. Csupán egy rendőrtiszt

Az orosz-lengyelországi harctéren német katonák drótsövényt fonnak. Olyan helyen szokták alkalmazni a drótsövényt, ahol a csapatok hosszabb ideig szándékoznak maradni, vagy ahol az ellenség túlerőben van. Egy jól elkészített drótsövény sokszor többet ér, mint tizszer annyi katona.

állott melléjük, annak jeléül, hogy mindvégig foglyok maradnak. A fogoly orosz tiszteket utasította Kuzmanek tábornok, hogy csak várják be az oroszok bevonulását és majd maguk tárgyaljanak saját sorsukról. A hős várparancsnok nem akart semmi előnyt elérni a vár orosz foglyaival. Minden tettevel csak azt kívánta a világnak tudtára adni, hogy Przemysl sohasem került volna az oroszok hatalmába, ha nem támad egy sokkal hatalmasabb ellensége : az éhség.

Przemyslt Magyarországnak és Ausztriának majdnem minden nemzeti-ségü népe védelmezte. A nyugati erődökben magyar honvédek, délen a tiroliak, északon a ruthének és lengyelek, keleten az osztrák honvédek harcoltak. Legtöbb volt mégis a magyar honvéd és népfőlkelő. Tamássy tábornok csapatai közt a magyarokon kívül románok, szerbek és szászok is voltak.

A fegyelem az utolsó pillanatig nagyszerű volt. Attól kezdve, hogy minden katona egyre kevesebb ételmezt kapott, a tisztek számtalanszor mondták a legénységnek, hogy nem kell többé tisztelegni. A fáradtságtól és éhségtől kimerülten üldögélő, vagy fekvő bakák mégis felugrottak és háptákba állva tisztelegtek, valahányszor egy tiszt ment el mellettük. Ez már nem is fegyelem volt, hanem szeretet. A katonák szerették tisztjeiket, mintha velük egy családhoz tartoztak volna.

A várban az átadás napján 28.000 beteg feküdt a kórházakban. Voltak napok márciustól kezdve, hogy kétszáz halottat is vittek Przemysl temetőjébe . . . .

A vár átadása előtti napon a bakák fogtak egy postagalambot, megsütötték és elvitték Tamássy tábornoknak, aki a várórség bálványa volt. Tamássy meghatottan köszönte meg katonáinak ezt a szeretetét. El is vette a pecsenyét, de elküldte a kórházba egy súlyos betegnek !

Az ostrom alatt Przemysl nem volt elzárva a külvilágtól egy percre sem ; manapság nincs olyan hatalmas ellenség, amely erre képes volna, ha a várban repülőgépek vannak. Ezek a repülőgépek heteken keresztül hozták a hírt Przemyslből és vitték az üzenetet vissza : naponta ezer és ezer levelet. Hej mit ér ez, ha nem vihettek oda ételmezt több mint százezer ember számára ! Mert több mint százezer katonánk volt Przemyslben és ezek mind fogságba kerültek. Hogy számukra elegendő ételmezt szállítsunk a levegőn keresztül, ehhez legalább ötezer repülőgép kellett volna, ennyi pedig nem volt az összes nemzeteknek, amelyek háboruban álltak !

Képzelnétek, hogy mekkora volt az oroszok öröme, mikor híre ment, hogy Przemysl elesett. Csak az bántotta őket, hogy — nem dicsekedhettek, mert hisz a vár nem is előttük volt kénytelen kapitulálni, hanem a leg-szörnyűbb ellenség, az éhség előtt.

De azért az orosz katonáknak mindenütt napiparancsban adták tudtára „a dicső győzelmet“, Przemysl bevételét, hogy lelkesedjenek rajta. Hanem csudálatos módon az orosz katonák nem akarták elhinni a hírt és a helyett hogy lelkesedtek volna, ezt suttogták maguk között :

— Lehetetlen, hogy mi elfoglaltuk volna Przemyslt, mert az nagyon erős vár ! Nem is fogjuk elfoglalni soha !

A tisztek megtudták, hogy mit sugdos a legénység és ekkor új napi-parancs jelent meg, amely így hangzott :

— Przemyslt csakugyan elfoglaltuk. Aki ezt nem hiszi, az huszonöt botot kap.

Erre aztán az orosz katonák inkább elhitték Przemysl bevételét.

Orosz katonák szállítása Németországba, a foglytáborokba. Ezek az orosz katonák a második mazuri ütközetben, február végén kerültek fogságba és boldogan masíroznak fegyvertelenül, mert örülnek, hogy nem kell tovább harcolniuk.

Az orosz hadsereg öröme azonban nem tartott sokáig. Nikolajevics nagyherceg azt hitte, hogy Przemysl eleste után most már szabad az út akár Bécsbe, akár Budapestre. Az a pár százezer orosz katona, akik eddig le voltak kötve Przemysl körül, most szintén felszabadult és azonnal meg is indult a Kárpátok felé. Am ekkor nagy meglepetés érte Nikolajevics nagyherceget : a mi hadseregünk április közepén új támadást kezdett és a német csapatokkal együtt Gorlice környékén minden oldalról hirtelen megrohanta

azt az orosz sereget, amely a Kárpátok fölött, Galiciában beásta magát, s amelynek Dimitriev Radkó volt a vezére.

A támadás olyan váratlanul és olyan nagy erővel érte az oroszokat, hogy megzavarodtak és mielőtt magukhoz térhettek volna meglepetésükből, a mi seregeink már a nyakukon voltak.

Erre eszeveszett futás támadt vissza, Przemysl felé, csakhogy már késő volt. Seregeink sok helyen utolérték az oroszokat, akik a vad menekülésben egymást gázolták le, főszerelésüket, lőszerüket élelmüket otthagyták, csakhogy a bőrüket megmenthessék.

A gorlicei ütközetben és az ezt követő üldözés alatt, amely egy hétig tartott, a mi diadalmas seregeink 180.000 oroszot fogtak el, kétszáz ágyut, ötszáz gépfegyvert, temérdek lövészer, élelmet, kocsit, autót zsákmányoltak.

Ez volt az orosz háborúnak legnagyobb, legszebb csatája, amely azért is gyönyörű győzelem volt, mert nagyon kevés emberéletbe került. Emberéletben még az oroszok sem vesztek sokat, mert Dimitriev Radkó hadserege, mikor futása közben utolértük, legnagyobb részben megadta magát. Maga Dimitriev is alig birt megmenekülni.

Ugyanebben az időben, május elején megmozdult a nagy német hadvezér Hindenburg is és ismét meglepte nemcsak az oroszokat, hanem az egész világot. A meglepetés az volt, hogy seregét két részre osztotta és mialatt az egyik rész folyton szemben állt az oroszokkal, a másik rész szép csendben nekivágott Oroszország belsejének a tengerpart hosszában és elfoglalta Libau kikötővárost, valamint két szép orosz tartományt: Kurlandot és Livlandot

Szentpéterváron, amelyet az oroszok időközben Petrogradnak kereszteltek el, rettentő ijedelem támadt, mert attól lehetett félni, hogy a németek eljutnak egészen odaig. A cárné, mikor meghallotta a németek előnyomulását, sirógörcsöket kapott és összetett kezekkel könyörgött a cárnak, hogy kössön békét. Miklós cár ekkor már szívesen megtette volna ezt, de szégyelte, hogy hadserege, amelyet legyőzhetetlennek hitt, nem tudott a harctéren semmi eredményt elérni.

Ezért aztán nem lett a békéből semmi, de Petrogradban ettől kezdve a gazdagok mindig készen álltak, hogy elmeneküljenek Moszkvába, ha csakugyan odáig jutnának a németek. És készen állt a menekülésre Miklós cár maga is.

Ennyire jutott Oroszország a háboru tizedik hónapjában, pedig ő kezdte a háborút, ő idézte fel Európára a borzalmakat, amelyekhez hasonlót nem ismer a világtörténelem.